

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 199

● Zece ani
care au schimbat
lumea

● Cetățene Brătianu,
vorbește
în pace!

● Realități
demografice în
Ungaria medievală

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
DINU C. GIURESCU,
membru corespondent
al Academiei Române

Director – redactor-șef
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Secretar general de redacție:
Dorin Matei

Redactori:
Florentina Dolghin,
Ioan Lăcustă (responsabil de număr),
Manuel Stănescu
Marian Ștefan

Secretar de redacție
și macheta artistică:
Theodor Lianos

Economic-financiar:
Doina Pascu

Corectura: Georgeta Apreotesei,
Constanța Avram

Dactilo: Floarea Dragne, Tudora Petre

Consilieri:
Ioana Ursu, Radu Ion Popescu

București, Piața Valter Mărăcineanu,
nr. 1-3, sau Intrarea Dr. Alexandru
Marcovici (fostă Victor Eftimiu), etaj
III, camerele 281 (redactori), 283
(secretariat), 285 (corectură), 287
(difuzare), Sectorul 1, Oficiul poștal
nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70711,
Telefon: 315.09.91; Fax: 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A.
București, director general Dumitru
Constantinescu; director comercial
M. Vlădeanu; director M. Sgare

1 Au trecut zece ani. Fiecare își poate face propriul bilanț. Să păstrăm însă o clipă de reculegere în amintirea celor pieriți în acele zile, pentru care toate discuțiile ce au urmat – revoluție sau complot? – nu au avut vreun sens

2 Mănăstirea Râmet, așa cum arată astăzi. Tăria credinței și jertfa celor care și-au dedicat viața slujirii lui Dumnezeu au făcut ca sfântul lăcaș să înfrunte vitregiile vremii și răutatea oamenilor

3 „Fiecare generație privește pe artist într-un anumit fel și își face despre opera lui o anumită părere: fiecare epocă va avea un Grigorescu al ei și același Grigorescu pe rând va fi un altul”. Astfel scria, în 1925, criticul de artă Virgil Cioflec despre cel care marcase o întreagă epocă, deschizând noi orizonturi picturii românești

Una dintre creațiile artistului: portretul marelui ban Constantin Năsturel Herescu, realizat în 1870

4 Miniatură păstrată în Biblioteca Ambrosiană, din Milano, ce reproduce fresca din Laterano. Papa Bonifaciu VIII binecuvântează primul jubileu, acum 700 ani

UN GÂND PE LUNĂ

Evident că un polonez sau un spaniol nu este mai inteligent decât bunicul lui, dar este mai democrat, și nu pentru că descoperă brusc că esența umanității este toleranța, ci pentru că el cunoaște flagelurile care îl amenință: totalitarismul și războiul civil. Experiența dezastrului sau experiența non-umanității (nu numai la alții, ci la noi înșine) creează o idee relativă despre ceea ce ar putea fi uman. O asemenea manieră de a baricada infernul este modul nostru de a defini un paradis relativ sau cel puțin un purgatoriu.

*André Glucksmann,
filosof contemporan francez*

**Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună**

SUMAR

decembrie

1999

4 Ziua noastră

C. POPIȘTEANU

CRONICI PARALELE LA SECOLUL XX

5 Zece ani care au schimbat lumea

S. ROMANO

11 Despre sfârșitul de mileniu cu toleranță și realism

V. ILIESCU

13 Ecuații demo- grafice în Ungaria medievală

I.-A. POP

19 Cuza Întemietorului

Statul Major General, la
140 ani

C. DEGERATU

22 De la Nistru până... dincolo de Tisa 1918. Cum s-a unit Maramureșul cu Țara

A.F. DIACONU,
C. ȚINEGHE

PROMENADĂ ÎN TRECUR

27 Necruțătoare spadă de cuvinte P.P. Carp – oratorul

I. BULEI

33 Peregrinatio academica

La final

N. BALOTĂ

40 Între îmbrățișarea stepei și sărutul cate- dralelor

De la Ialta la Malta

D.A. LĂZĂRESCU

43 Cetățene Brătianu, vorbește în pace!

87 note informative din
lunile ianuarie-august
1940

P. OTU

50 Povești cu urși, samurai și cowboys

Un general KGB despre
atacul de la Pearl
Harbour

F. DOLGHIN

52 Haiduci prin Apuseni

Grupul Șuşman contra
Securității

C. PĂIUȘAN

59 Statornicia
credinței
Mănăstirea Râmeț
A.E. BUDURA

**SOCIETĂȚI
ÎN TRANZIȚIE**

64 Patimile moderni-
zării
*Pictorul Barabas Miklos
prin Bucureștii veacului
trecut*

A. MAJURU

67 Un istm și o insulă
la paralela chineză
*Canalul Panama și portul
Macao*
M. STĂNESCU

73 Spionul răspopit
Oleg Kalugin
C. POPIȘTEANU,
D. MATEI

**REVERBERAȚII,
ECOURI,
INTERFERENȚE**

77 Tot ce mișcă-n țara
asta...
*Serviciile de informații
sovietice despre tezaurul
B.N.R.*
T.A. POKIVAILOVA

MILLENIUM

82 „Marele jubileu“
împlinește 700 ani
M. CONRAD

83 Info 2000
M. STĂNESCU

RUBRICI

**6; 18; 49;
57; 85; 87;
89** Eveniment

78 În București, acum
50 ani
I. LĂCUSTĂ

84 Fundațiile
Culturale Constantin
Brâncuși

86 Clio anunță

**56; 88; 90;
91** Cărți sosite la
redacție; Rebus;
Dialog; Sumarul
sumarelor

ZIUA NAȚIONALĂ

Prin Tratatul de la Trianon din 20 iulie 1920 se recunoșteau granițele de vest și de nord ale statului național unitar român, iar alte acte internaționale le recunoșteau pe cele din răsărit. România Mare era împlinirea istorică ce anula toate rapturile și nedreptățile la care fusese supus poporul român.

Prăbușirea Imperiului țarist, a dualismului austro-ungar, a împărăției otomane și a celei a Kaiserului din 1918 nu au dat decât un scurt răgaz poporului român. În vara anului 1940, mai mult de o treime din teritoriul național și din populația țării a fost înghițită de imperiul sovietic în baza înțelegerii Molotov-Ribbentrop (Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herței), de fascismul horthyst (nordul Transilvaniei) și de Bulgaria (Cadrilaterul). După cel de-al doilea război mondial, prin jertfa a sute de mii de morți, răniți și dispăruți, România a redobândit nord-vestul țării, luat prin dictatul de la Viena din 30 august 1940. La 27 august 1991, Republica Moldova (cuprinzând cea mai mare parte din Basarabia) și-a proclamat independența, între cele două state române care au aceeași origine și cultură, aceeași credință religioasă dezvoltându-se relații multiple de apropiere și colaborare.

Viitorul nostru – spre care ne inspiră și ziua națională – este acela al națiunilor europene. Noi, cei din această țară, am înlăturat la 22 decembrie 1989 handicapul

CRISTIAN POPIȘTEANU

dictaturii comuniste ce ne izola, nu de Europa, căreia îi aparținem consangvin și geopolitic, ci de instituții europene esențiale; și tot noi putem dovedi că suntem în măsură a răspunde standardelor europene. Dorința și voința noastră ca națiune și ca stat este de a ne încadra și integra – cu tot ceea ce constituie zestrea noastră spirituală, valorile creației noastre materiale, talentul, munca și inteligența noastră –

familiei euro-atlantice. Fără a ne separa desigur de celelalte țări ale lumii. Vedem însă, nu fără durere și îngrijorare, multe piedici și handicapuri ridicate acum (când ne aflăm pe calea tranziției) când de unii, când de alții, care nu văd cu ochi buni prezența noastră în domusul european. S-au făcut auzite în ultimul timp aprige contestări, din partea unor istorici străini, ale Tratatului de la Trianon sau ale celui de la Paris din 1947 în privința graniței de vest a României. Aceste susțineri nu ar face decât să aducă noi tulburări și confuzie în Europa.

Nu putem decât să adăugăm că, prin întreaga ei semnificație și implicare, 1 Decembrie este de drept Ziua care ne reprezintă cel mai convingător în istoria de ieri și de azi a lumii.

(Fragmente dintr-un articol apărut în revista *Lumea*, nr. 48, 28 noiembrie 1991; reprodus din volumul *Accente*, București, Editura Silex, 1997, pp. 43-44)

Cronici paralele la secolul

Cronici paralele la secolul

ZECE ANI

CARE AU SCHIMBAT LUMEA

SERGIO ROMANO

Aflat la București cu prilejul lansării versiunii românești (realizate de domnul Mircea Vasilescu) a lucrării sale 50 de ani de istorie mondială. Pacea și războaiele de la Yalta până în zilele noastre profesorul Romano ne-a promis – și iată că o putem oferi cititorilor – o analiză a evoluției lumii în ultimii zece ani, tema, de altfel, a unei conferințe a Domniei Sale. Tabloul aparține unei voci dintre cele mai autorizate: ambasador la NATO și apoi la Moscova (septembrie 1985 - martie 1989), profesor la universități italiene (Florența, Sassari, Pavia, Milano) și americane (Berkeley, Harvard), editorialist la Corriere della Sera, La Stampa, dar și colaborator permanent al publicațiilor Financial Times, Limes, Liberal etc.

Fundația Culturală Română, Colegiul Noua Europă și Institutul Italian de Cultură

au meritul de a face cunoscută românilor – prin editarea cărții amintite, dar și prin invitarea autorului la București – personalitatea politologului italian.

La un consult, lumea domnului profesor Romano din ultimii 50 de ani are o fișă medicală încărcată de probleme, ce, pe bună dreptate, îl îngrijorează pe analist: renașterea naționalismelor etnice sau religioase, marile deplasări de populații, starea de sănătate a organizațiilor internaționale se adaugă războaielor, prăbușirii zidurilor și ideologiilor. Dar echilibrul lumii poate fi menținut – scrie analistul – prin intervenția „celor patru imperii”: America, Europa, Rusia, China.

Am inserat în textul trimis pentru Magazin istoric câteva extrase din acest volum.

Am avut în cursul secolului trei războaie mondiale sau, mai degrabă, trei episoade ale aceluiași război, întrerupt de un lung armistițiu (1919-1939) și de o scurtă pauză (1945-1947). „Marele război al secolului XX” izbucnește la 28 iulie 1914, dar se sfârșește lent și progresiv, între căderea Zidului Ber-

linului, în noiembrie 1989, și moartea Uniunii Sovietice, în decembrie 1991.

Singularitatea evenimentului – un război care se termină fără armistiții, tratate de pace, parade triumfale ale trupelor învingătoare – i-a umbrat semnificația. Am ieșit din conflict fără să ne dăm seama, am intrat în perioada

postbelică fără să înțelegem că lumea va fi guvernată de reguli diferite și că fiecare țară va trebui să se adapteze noilor împrejurări. Am încasat avantejele păcii – încetarea tensiunii dintre marile puteri, diminuarea drastică a cheltuielilor militare, întoarcerea la libertate a țărilor ocupate de armata roșie după sfârșitul celui de-al

doilea război mondial —, dar nu am prevăzut și nici nu am calculat inconvenientele.

Lumea în care trăim este cu totul alta, se supune unor exigențe noi, produce crize de tip nou care ne găsesc nepregătiți și nu încetează să ne surprindă. Trecând de la un continent la altul, încercăm să desenăm o hartă imperfectă și aproximativă a câtorva dintre crizele izbucnite în ultimii zece ani.

În Africa, războiul rece a garantat mult timp un fel de stabilitate precară. Fiecare bloc se temea că celălalt își va extinde influența și era gata să susțină financiar nomenclaturile naționale din statele prietene. Dar ambele blocuri aveau interes să evite extinderea unui conflict local, care ar fi putut implica marile puteri.

Astăzi, după sfârșitul războiului rece, unele crize regionale — dezagregarea Somaliei, războaiele civile din Liberia și Sierra Leone, conflictele etnice din Ruanda și Burundi, războiul dintre Etiopia și Eritreea, războiul din Congo — trezesc în mai mică măsură îngrijorarea. Soarta Somaliei nu valorează cât viața a optsprezece marines americani, masacrarea a peste un milion de hutu și tutsi nu justifică intervenția Națiunilor Unite, rezolvarea crizei din Sierra Leone poate fi încredințată unei armate private, recrutate de o mare societate britanică specializată în „servicii militare”.

În Orientul Mijlociu și în subcontinentul indian, sfârșitul războiului rece a trezit speranțe și temeri noi. Irakul a crezut că poate să cucerească, în sfârșit, Kuweituf. Timp de opt ani, până în 1988, Saddam Hussein

se luptase cu Iranul, bucurându-se de ajutorul și simpatia marilor puteri. De ce ar fi trebuit acestea să-i zădărnicească acum îndeplinirea vechiului

**Criza statelor africane
a început chiar în anii
în care ieșeau din
scenă marile state
coloniale europene.
Lipsa unei clase
conducătoare,
ambițiile neînfrânate
ale liderilor politici,
conflictele tribale și
frontierele trasate
arbitrar au creat
condițiile unei
instabilități recurente**

său obiectiv? Saddam nu a înțeles că inițiativa sa va fi percepută de Statele Unite ca o amenințare a „căii petro-

lului”, că va provoca ostilitatea tuturor statelor din regiune și teama membrilor mai mici ai O.N.U. În anii războiului rece, U.R.S.S. nu ar fi ezitat să blocheze cu propriul veto creșterea unei coaliții anti-irakiene. În 1990, Gorbaciov trebuia să facă față unor probleme mai grave — reunificarea germană, pretențiile autonomiste ale unor republici sovietice, opoziția facțiunii conservatoare din P.C.U.S. — de aceea avea nevoie de prietenia americană.

Primul conflict de după războiul rece, cel din Golf, prezintă câteva caracteristici interesante. A izbucnit pentru că în lunile precedente se simțise lipsa aceluia sistem de *checks and balances* (controale și echilibre) din timpul războiului rece. S-a desfășurat în singurul mod în care Statele Unite, după sfârșitul „marii terori”, sunt dispuse să poarte

Între vorbe și imagini

În decembrie 1989, România era asemenea unei mese de biliard. În jurul ei se aflau mai mulți jucători care, dacă ar fi acționat cu fair-play, ar fi lovit pe rând bilele, aruncând-o pe ultima în gaura de un milion. Dar nu au jucat așa, lovind toți deodată. Și bilele nu au mai putut fi controlate. Doar în acest fel și-a putut explica senatorul Căzimir Ionescu — unul dintre actorii din decembrie 1989 — de ce nu a mai ajuns catifeaua și pentru revoluția din România.

Revoluție sau complot? Întrebarea nu putea lipsi la Conferința „10 ani de la căderea comunismului”. Organizată de Institutul pentru cercetări politice și economice (director Stelian Tănase), împreună cu Fundația „Societatea civilă”, în colaborare cu Ambasada Republicii Cehe, Ambasada Poloniei, Ambasada Slovaciei, Centrul Ceh, Centrul Cultural Maghiar și Institutul Goethe din București, ea s-a desfășurat la Casa Scriitorilor, în zilele de 5, 6 și 7 noiembrie, cu participanți din Germania, Ungaria, Slovacia, Republica Cehă, Polonia și România. Răspunsul întârzie, chiar și după 10 ani.

La Sala Dalles s-a deschis, la 5 noiembrie, și o expoziție de fotografii, ce redă istoria Germaniei de la venirea lui Hitler la putere până la căderea Zidului Berlinului și, în paralel, cu imagini din țările fostului bloc sovietic, din ultimii 10 ani. O istorie sugestivă a prefacerilor, dar și a dramelor pe care aceste state le-au cunoscut.

D.M.

un război: cu o desfășurare extraordinară de arme avansate din punct de vedere tehnologic și fără nici un risc – în limita posibilităților – pentru viața soldaților americani. După ce a eliberat Kuweitul, America a refuzat să continue operațiunile până la cucerirea teritoriului dușman și a capitalei sale. Rezultatul a fost o victorie parțială și imperfectă, pe care Statele Unite, în anii următori, au încercat, în mod inutil, să o completeze cu sancțiuni economice, inspecții tehnice și bombardamente aeriene.

În subcontinentul indian, sfârșitul războiului rece și criza sistemului sovietic au lipsit India de un protector ce fusese, timp de mulți ani, cel mai important partener economic al său și care o apăraseră de imperialismul chinez. Guvernul indian a făcut față crizei economice renunțând la o parte din

dirijismul său și liberalizând schimburile economice. La lipsa de securitate a răspuns intensificându-și eforturile pentru crearea propriului arse-

**Poate că istoricii
sfârșitului de secol vor
spune, parafrazând o
judecată clasică
asupra Bisericii
Romei, că Statele
Unite erau prea slabe
pentru a-și asuma
conducerea lumii, dar
prea puternice pentru
a lăsa ca O.N.U. să
încearcă să facă ordine
în sistemul
internațional**

nal nuclear. Cei care reproșează Indiei încăpățănarea cu care și-a construit în acești ani

„forța de șoc“ ar trebui întrebați ce putere occidentală ar fi astăzi dispusă să-i ofere o alianță politico-militară. În lunile trecute, este adevărat, Statele Unite au susținut India împotriva Pakistanului în problema Kașmirului. Dar ar fi acționat în același fel dacă frontiera indiană ar fi fost amenințată, ca de atâtea ori în trecut, de incursiuni chineze?

Sfârșitul războiului rece și prăbușirea sistemului sovietic au avut, bineînțeles, cele mai traumatizante și mai durabile efecte în Europa comunistă. Dezintegrarea U.R.S.S.-ului și dispariția comunismului au distrus cetățenia ideologică comună care protejase statele multinaționale din Europa Centrală și de Est împotriva demonilor intoleranței rasiale și ai fragmentării etnice sau național-religioase. Unele state vechi și-au regăsit independența, altele s-au dizolvat în mod pașnic, altele s-au precipitat în haosul războiului civil. Din această deflagrație, nu mai puțin gravă decât aceea care a urmat primului război mondial, au apărut noi subiecte politice, dotate cu o suveranitate fictivă, incapabile să acționeze pentru propria lor dezvoltare și securitate: principate și ducate în căutarea unui nou împărat binevoitor și benefic, căruia să-i încredințeze propria lor soartă. Egocentric și provincial, Occidentul a privit emoționat la televizor războaiele ce aveau loc la ușa casei sale și care aruncau valuri de refugiați pe plajele lui, dar nu a acordat foarte multă atenție la ceea ce s-a întâmplat în acești ani la granița dintre Moldova și Ucraina, în Georgia, în Nagorno-Karabakh sau în Cecenia.

Mihail Gorbaciov, ultimul președinte al U.R.S.S., și Boris Elfin, primul președinte al Federației Ruse

Războiul rece a fost câștigat de America și de Europa, unite în Alianța atlantică. Cei doi parteneri sunt astăzi mai siguri și mai prosperi decât au fost vreodată de la izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Dar nici învingătorii nu au fost scutiți de consecințele negative ale perioadei postbelice. Sfârșitul conflictului a avut consecințe neprevăzute asupra constituției lor și a naturii relațiilor dintre ele.

Pentru America, victoria a marcat sfârșitul unui lung interludiu constituțional, în timpul căruia voința președintelui prevalează asupra voinței Congresului. După încheierea stării de urgență impuse de războiul rece, politica externă a Statelor Unite este din nou, ca în cea mai mare parte a istoriei lor, rezultatul unei conviețuirii dificile dintre monarhul electiv de la Casa Albă și un organism (Congresul), care împarte cu el toată răspunderea guvernului. Nu este de ajuns. În sfârșit, după destrămarea coșmarului amenințării comuniste, opinia publică americană a cedat din nou vechilor tentații izolaționiste și unilateraliste. Primul care și-a dat seama de acest lucru a fost Bill Clinton, care a câștigat alegerile prezidențiale din 1992, pentru că a simțit ce dorea țara și a refuzat să-l înfrunte pe adversarul său (George Bush, cel triumfător în „războiul din Golf”) pe terenul politicii internaționale.

Aceasta nu înseamnă totuși că America intenționează să renunțe la statutul de lider, cucerit în ultimii șaizeci de ani. Societatea americană oscilează între impulsuri contradictorii. Este puterpic – aproape religios – convinsă că Statele Unite au dreptul și datoria (un *manifest*

destiny) de a-și afirma întâietatea și de a-și îndeplini misiunea. America vrea să-și conserve superioritatea tehnologică, întrevede în proliferarea

S-a calculat că, la moartea Uniunii Sovietice, rușii din afara Republicii Ruse erau mai mult de 25 milioane, cei din Ucraina mai mult de 10 milioane, iar cei din Crimeea reprezentau două treimi din populație

nucleară o amenințare a propriei securități, este hotărâtă să împiedice, pe cât posibil, ca alte țări să aibă un arsenal atomic. Nu dorește să cedeze organizațiilor internaționale o parte a propriei sale suveranități și este deci constrânsă să acționeze pe cont propriu. Dar nu are încredere în angajamentele internaționale, nu este dispusă să suporte sacrificiile pe care exercitarea puterii le comportă uneori, este încântată

că are un sistem politic care poate, în multe împrejurări, să-l paralizizeze pe șeful Executivului. Oricine ar sta la Casa Albă trebuie să-și conducă țara printre aceste contradicții.

În cursul celor două mandate prezidențiale, pentru a evita să fie zdrobit, Clinton a folosit câteva instrumente. A recurs la embargo, deoarece Congresul are, în general, înclinația să aprobe legi care îi dau șefului statului dreptul de a pedepsi, prin sancțiuni economice, țările care refuză să se supună directivelor politicii americane. (Astăzi există aproximativ 25 de țări afectate, din diferite motive, de sancțiunile economice ale guvernului Statelor Unite.) I-a pedepsit pe dușmani din aer, pentru că aceasta este singura formă de război pe care președintele o poate pune în aplicare, fără a se ciocni de interdicțiile Congresului și fără a pune în pericol viața conaționalilor săi. Pentru a-l adapta la noile circumstanțe ale societății internaționale, a transformat NATO într-un fel de O.N.U. regional. Acesta este

După 9 noiembrie 1989, prin Zidul Berlinului s-a trecut, pentru scurtă vreme, astfel; apoi, el a dispărut

instrumentul politicii externe americane care privește, în cea mai mare măsură, Europa. Merită deci câteva considerații.

Alianța atlantică prezintă, în ochii președinției americane, multe avantaje. Asigură Statelor Unite o rețea de baze europene. Garantează forțelor armate americane direcția permanentă a unui stat major integrat, ce cuprinde aproape toate țările din Europa Centrală și Occidentală. Permite președintelui să obțină în Congres fondurile de care administrația are nevoie pentru modernizarea dispozitivului militar american. Permite președintelui să invoce angajamentele asumate prin tratat și să depășească astfel rezistențele Congresului. În discursul lui de adio, din urmă cu mai bine de 200 ani, George Washington îndemna America să nu se lase prinsă în lațurile alianțelor străine. Dacă ar reveni pe lume, ar constata că succesorii săi au încălcat numai aparent recomandările sale, pentru că au păstrat în propriile lor mâini toate frâiele alianțelor contractate cu statele străine.

În orice caz, Alianța a rămas fără dușman și deci, teoretic, fără rațiune de a fi. La ce folosește un stat major integrat, dacă nu mai are în față un

**Între 1989 și 1990,
Europa s-a întors la
Versailles, adică la o
condiție în care orice
frontieră putea fi
contestată sau
discutată, fiecare
minoritate putea
deveni „iredentistă“**

adversar, ale cărui mișcări trebuie constant prevăzute? Criza bosniacă oferă o cale de ieșire. La solicitarea lui Chirac (nici un președinte francez nu a luat vreodată o inițiativă atât de puțin gaullistă), Clinton a pus NATO la dispoziție și a cucerit, prin acordurile de la Dayton, dreptul de a afirma că Europa nu poate face față propriilor ei probleme. Nu știm dacă acordurile de la Dayton au rezolvat efectiv problema Bosniei. Dar știm că acele acorduri au dat două rezultate.

În primul rând, permit Americii să susțină că integrarea militară a Europei ar fi o „dublură“ inutilă. În al doilea rând, i-au îngăduit să proiecteze un nou NATO, conform intereselor și ambițiilor lor.

Proiectul, în linii mari, este următorul. După dispariția Uniunii Sovietice – susțin americanii – amenințarea a căpătat forme noi: instabilitate politică, conflicte etnice, terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, alianțe între mișcări politice și criminalitatea organizată. Apărarea teritoriului nu mai este suficientă. Trebuie urmărite stabilitatea și securitatea, intervenind, dacă este necesar, „în afara zonei“. Cât despre definiția „în afara zonei“ este mai bine să nu ne hazardăm prea mult. Proiectarea unor posibile intervenții nu trebuie să fie globală, dar nici nu trebuie să fie prea limitată și circumscrisă. Este de preferat, bineînțeles, ca aceste intervenții să aibă loc cu mandatul O.N.U. și al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. Dar pot exista situații în care lipsa unui mandat internațional nu poate și nu trebuie să împiedice acțiunea.

Se creează astfel – și a înregistrat o experiență hotărâtoare în Kosovo în lunile aprilie-mai ale acestui an – un fel de O.N.U. regional, scutit de pedicile impuse de Consiliul de Securitate și de extenuantele dezbateri din Adunarea Generală. Nimic de zis, dacă această nouă organizație euro-atlantică pentru securitate colectivă ar include printre membrii săi toate statele din regiune. Dar americanii preferă ca ea să se compună din membrii „clubului războiului rece“ și din țările care vor fi cooptate treptat, potrivit dorinței discre-

Primul conflict de după războiul rece, cel din Golf, a marcat începutul procesului de modificare a rolului NATO

ționare a membrilor săi fondatori. Este normal să ne surprindă, în această perspectivă, reacția rusă la războiul din Kosovo?

Insăși constituția Europei a fost profund modificată de sfârșitul războiului rece. Timp de aproape patruzeci de ani, de la crearea Comunității Europene pentru cărbune și oțel, până la căderea Zidului Berlinului, Europa a fost întemeiată pe raportul, inegal din fericire, dintre cele două mari puteri continentale. Germania era un colos economic, dar afectată de servituți ce îi limitau libertatea de acțiune: vina de neșters pentru cel de-al doilea război mondial, ocupația militară din partea învingătorilor, divizarea, o vulnerabilitate deosebită, care deriva din faptul că, după căderea cortinei de fier, devenise citadela extremă a blocului atlantic, la granița cu „imperiu răsărit”.

Franța, pe de altă parte, era mai fragilă din punct de vedere economic, dar avea unele avantaje: era membră a directoratului tripartit al ocupanților, avea un loc în Consiliul de Securitate, era putere nucleară, dispunea de prestigiu și autoritatea învingătorului. Într-un an, din noiembrie 1989 până în noiembrie 1990, aceste avantaje au dispărut, în parte. După moartea comunismului și după colapsul sistemului sovietic, Germania reunificată nu mai reprezintă o piatră de hotar. Dincolo de granițele sale orientale, au reapărut vechile țări din Mitteleuropa, sateliți naturali ai marelui Reich economic german.

François Mitterrand și Margaret Thatcher nu doreau reunificarea germană, dar nu au avut puterea să o împiedice. Nu rămânea decât o singură cale:

ca Germania să fie strâns legată de celelalte țări ale Comunității și să nu poată profita de recucerirea independenței sale pentru crearea unui mare Commonwealth german de la Rin la Nipru, de la Marea Baltică la Adriatică. Uniunea monetară s-a născut din aceste angose și de atunci a devenit obiectiv strategic al Europei Occidentale. De aceea Uniunea trebuie să-și concentreze toate eforturile asupra monedei comune, euro, și să lase pe planul al doilea celelalte obiective care, la sfârșitul războiului rece, apăreau drept posibile: extinderea către țările din Europa Centrală și de Est, un raport politico-militar mai echilibrat cu Statele Unite. Consiliul Europei și Comisia Europeană declară că depun toate eforturile în vederea aprofundării și extinderii. Dar tocmai această aprofundare devine, la începutul anilor '90, preocuparea dominantă a Europei comunitare. S-a născut astfel, în cursul deceniului, o Europă schioapă și neputincioasă. Are o piață unică, o monedă unică și, după semnarea tratatului Schengen, o frontieră unică. Dar nu are un ministru de Externe, un ministru de Finanțe, un ministru de Interne și nici un ministru de Justiție. Are un ministru al Apărării, dar el se află la Mons, sediu al Comandamentului integrat al organizației militare a Pactului atlantic, și poartă uniformă militară a armatei Statelor Unite.

Solicitată de propria opinie publică și de dorința de a evita contraloviturile crizei balcanice, această Europă, pe drept sau pe nedrept, se simte datorată să intervină în treburile vecinilor săi, dincolo de Marea Adriatică. Dar nu dispune de sufi-

ciente mijloace. Industriile sale de apărare sunt strict naționale, deci incapabile să înfrunte împreună provocările noilor tehnologii. Cheltuielile sale militare, măsurate în funcție de produsul intern brut, echivalează cu circa două treimi din cheltuielile americane. Logistica sa și serviciile de informații depind aproape exclusiv de bazele, de avioanele și de sateliții americani.

Purtat în aceste condiții, războiul din Kosovo a devenit paradigma idiosincraziilor americane și a slăbiciunilor europene. Americanii s-au luptat în singurul mod în care înțeleg să se lupte după sfârșitul războiului rece: cu soldați în „halate albe”, așezați în fața computerelor, la o distanță sigură de armele adversarilor. Europeanii s-au luptat cu singurele mijloace de care dispun: teritoriul pus la dispoziția americanilor, câteva avioane și mulți executați.

Rezultatele, pentru Europa și pentru relația sa cu Statele Unite, mi se par, în ansamblu, negative. L-am constrâns pe Miloșevici să abandoneze Kosovo, dar în cursul operațiunilor am demonstrat, fără echivoc, că Europa nu are o politică externă și că NATO devine, când acționează, un instrument american. Dar, bineînțeles, nouă ne va reveni, în următorii ani, sarcina reconstrucției Balcanilor și a creării, în țările afectate de război, a condițiilor pentru o mai bună conviețuire politică. Toate acestea s-au întâmplat în anul în care unsprezece țări ale Uniunii Europene au renunțat la suveranitatea lor monetară. Dar numai cu moneda comună, din păcate, nu se pot face nici războiul, nici pacea. ■

**În românește de
Nicoleta PANAIT**

DOUĂ SECOLE ÎN MAI MULTE RÂNDURI

Prof. dr. VLADIMIR ILIESCU, Germania

Mai întâi, să delimităm secolul XX. Și alți colegi ai mei au făcut acest lucru. Secolul nostru începe, de fapt, în 1914, cu declanșarea primului război mondial, și ia sfârșit în 1989, când se încheie procesul eliberării statelor satelit ale U.R.S.S. și se prăbușește, practic, sistemul comunist.

De ce am afirmat că începe secolul XX în 1914? Pentru că, până atunci, structurile mentale, economice, politice ale lumii au fost identice cu cele din secolul XIX. În 1914 s-a prăbușit o lume. Lordul Grey, ministrul de externe britanic, a spus că luminile s-au stins în Europa și va dura mult până se vor reaprinde. Au urmat 75 ani dominați de ideea totalitară, ideologia care duce la crearea partidului unic și la intoleranță. Când această ideologie pune mâna pe putere, apare statul totalitar, fie de stânga (comunist), fie de dreapta (național-socialist, fascist, cele câteva luni de guvernare legionară în România).

Totalitarismul a determinat evoluția istorică, chiar dacă mulți istorici nu au înțeles acest lucru. Jocul dintre stânga aflată la putere în U.R.S.S. și fascism, apoi național-socialism, a determinat atitudinea celorlalte state, care, fiind conservatoare, tradiționale, nu au rezistat acțiunilor ofensive ale celor două totalitarisme, ce în final s-au unit și au provocat cel de al doilea război mondial. Totalitarismul secolului XX a însemnat un regres în istoria omenirii.

Tehnic, omenirea a progresat, independent de regimurile totalitare. Germania a pierdut enorm prin fuga fizicienilor în S.U.A., care aveau să descopere apoi bomba atomică. La rândul ei, Rusia, fără revoluție, dacă continua pe calea evolutivă pe care pornise, a reformelor, cu

Cum ați caracteriza secolul XX, ce sperați să aducă secolul XXI? I-am adresat această întrebare domnului profesor universitar doctor Vladimir Iliescu, de la Historische Institut RWTH Aachen, Germania.

potențialul ei intelectual foarte mare, în ciuda regimului țarist atât de ponegriț, ar fi ajuns mult mai departe. Și nu ar mai fi existat hecatombele de victime pe care

le-a provocat. Și fără regimurile totalitare nu pornea nici al doilea război mondial, cu toate ororile sale. Vina totalitarismului este deci enormă și de neiertat. Acesta este trecutul. Să vedem ce ne rezervă viitorul.

Mă feresc să vorbesc despre speranțe. Eu sunt mai sceptic, poate și pentru că sunt refugiat de meserie. Am început la 14 ani, când am fugit din Cernăuți, și de atunci colind lumea. Dar nu sunt un pesimist. Cred în victoria spiritului uman. Faptul că nu a izbucnit un război atomic, nici măcar în clipa în care s-a prăbușit comunismul, este un elogiu adus rațiunii umane. Nimeni nu este atât de nebun încât să provoace o catastrofă mondială.

Cred că secolul XXI va reuși să rezolve o serie de probleme. Mai întâi, creșterea nemăsurată a populației. Sporul demografic este invers proporțional cu bunăstarea. În țările Europei industrializate și în Statele Unite – cele care conduc, de fapt, lumea – creșterea populației se face mult mai lent decât în Lumea a treia. Dacă această problemă nu va fi rezolvată, peste 50 ani se poate ajunge la o conflagrație în

care vor fi decimate populațiile supranumerice. Sună poate crud, nu sunt un cinic, dar experiența mea de istoric îmi arată că atunci când apar probleme grave și oamenii nu găsesc alte soluții, recurg la război. Cu mijloacele științifice existente astăzi – când aproape în fiecare zi apare un medicament nou – și problema natalității poate fi controlată.

Dacă ar exista voința politică, foametea ar putea fi eradicată

O altă problemă o constituie sporirea productivității alimentare. Genetica oferă deja soluții foarte bune. Imediat după război, americanii au obținut soiuri foarte productive de porumb prin încrucișări. Deci și dificultățile alimentare pot fi rezolvate. La fel și diferitele boli care seceră încă atâtea vieți sau transformă în handicapați oameni sănătoși.

Câteva cuvinte despre problemele social-politice. Toată lumea vorbește despre globalizare. În economie, acest fenomen este deja evident. Pe viitor, vor exista națiuni cu o pondere mai mare – așa cum este singura superputere la ora actuală și cele câteva mari puteri – și alte națiuni cu ponderi diferite. Cred că O.N.U. și alte organisme internaționale vor cunoaște o dezvoltare și democratizare a funcționării lor. Nu cred că se va ajunge la o deplină egalitate, nu poate exista așa ceva și cred că nici nu ar fi bine. În anumite momente, masa poate lua decizii foarte greșite și cu repercusiuni dintre cele mai neplăcute. Pe de altă parte, nici nu este bine ca o singură națiune

Sârbii deschid focul asupra unei poziții inamice

să dețină puterea și să abuzeze de ea. Democrația rămâne în continuare singura formă viabilă, chiar dacă nu este perfectă.

Balcinii au fost dintotdeauna un focar de mari tulburări. Sunt aici multe probleme pe care marile puteri nu le-au înțeles și au comis multe greșeli. Zona va cunoaște în continuare multe momente dificile. Țările bogate trebuie să ajute această zonă, ca să nu se mai ajungă la confruntări, ce lasă răni și multă ură. Dacă în 1990 marile puteri interveneau, nu asistam la ceea ce s-a petrecut apoi.

Iugoslavia a fost, ca și Polonia, Cehoslovacia sau România întregită, un stat apărut după primul război mondial. Dintre acestea, doar România s-a dovedit viabilă între granițele stabilite la Versailles. Basarabia și Bucovina de Nord au fost pierdute în fața totalitarismului bolșevic, nu pentru că nu erau viabile ca părți componente ale României. De ce am spus că celelalte state nu erau viabile în granițele stabilite la Versailles? Haideți să vedem ce s-a întâmplat.

Iugoslavia este singura țară angrenată în cel de al doilea război mondial care a pierdut mai mulți oameni din cauza luptelor interne (1 400 000) decât cei căzuți în confruntările directe cu germanii și italienii (600 000). Asemenea cifre trebuie să ne dea de gândit. Tito a reușit să creeze un echilibru, dar era conștient de problemele existente. Într-un interviu el declara că era președintele unui stat federal, în care se foloseau două alfabet, existau trei mari religii (ortodoxă, catolică și islamică), în care se vorbeau patru limbi (sârbo-croata, care este o singură limbă, albaneza, slovena și macedoneana), trăiau cinci popoare (pentru că sârbii și croații sunt totuși două popoare diferite), existau șase republici plus două regiuni autonome (Kosovo și Voevodina) și care avea șapte vecini. Iugoslavia a fost, de la început, o creație artificială. Nici Polonia nu a rezistat în granițele de la Versailles. Avea atunci 3,5 milioane de evrei, care nu erau prea bine văzuți, 4,5 milioane de urcainenii, 1,5 milioane de nemți plus peste un milion de beloruși și alții.

Trupe speciale croate

Cu toată simpatia mea pentru Polonia – sunt un specialist al relațiilor acestei țări –, dacă după cel de al doilea război mondial Polonia se refăcea între vechile granițe, ar fi explodat mai repede ca Iugoslavia. Acum, ea are granițe solide. Cehoslovacia avea cele mai puține probleme, pentru că adăpostea și un număr mai mic de minoritari. Dar slovaci s-au desprins și au apărut astfel două state. La gradul lor de civilizație însă, au făcut-o pașnic.

România s-a dovedit singurul stat viabil și nu cred că cineva îi poate pune astăzi în mod serios în discuție granițele, dincolo de discursurile naționaliste de la Budapesta sau București. Toleranța dintotdeauna a românilor, numărul mai mic al minorităților aflate pe teritoriul românesc și plasarea lor sunt și ele o explicație.

În viitor, prin cooperare, Balcanii pot deveni o zonă a păcii.

A consemnat Dorin MATEI

UNGARIA EVULUI MEDIU – TABLOU ETNO-DEMOGRAFIC

Prof. univ. dr. IOAN-AUREL POP

În Evul Mediu, Ungaria, alături de Polonia, a fost unul din regatele catolice importante ale Europei Centrale sau Central-Orientale. În secolele XIII-XVI, țara avea – în linii mari și cu anumite variații în timp – circa 300 000 km², iar spre jumătatea secolului XIV 1,5-2 milioane de locuitori.

Istoricii unguri, mai ales cei din veacul nostru, afirmă că teritoriul acestui stat era format în principal din „Bazinul carpatic” (ungurește Kárpát-medence), unde ar fi „descălecat” dintru început ungurii. Noțiunea – la fel de recentă ca și cea de „spațiu carpato-danubian” – nu are întotdeauna o accepțiune geografică foarte precisă. Totuși, mai ales în limbajul cu iz romantic-naționalist readaptat la epoca noastră, Bazinul

carpatic semnifică Ungaria Mare, cuprinsă între culmile Carpaților, din estul Boemiei – Slovacia (zona Bratislavei), sudul Poloniei, Rutenia, vestul Moldovei, nordul Țării Românești, până la Dunăre, apoi la Adriatică și de aici din nou la Dunăre, între Bratislava și Viena.

Granițele sud-vestice și vestice ale Ungariei medievale nu mai au însă nici o legătură cu Munții Carpați. Preferăm deci să evităm noțiunea, din mai multe motive: 1) nu exista în Evul Mediu; 2) este improprie și imprecisă, fiindcă, de obicei, geografii vorbesc de bazinul unui râu/fluviu și nu de cel al unor munți; 3) dacă totuși Carpații formează undeva un „bazin” (o mare „căldare” sau un fel de depresiune), aceasta se întâmplă în Transilvania propriu-zisă – regiune înconjurată efectiv din toate părțile de acești munți – și nu în Ungaria propriu-zisă.

În imagine: pagină din *Gesta Hungarorum* și miniatură înfățișându-l pe regele Ludovic de Anjou, cel care avea să mute capitala regatului la Buda.

Comunicare prezentată în cadrul simpozionului – Civilizație și geopolitică în Bazinul Carpatic.

Monete ungurești, din secolul XI, descoperite la Dăbâca (județul Cluj), unde este plasată reședința voievodului Gelu

Minoritarii – majoritari

Pe teritoriul acesta al vechii Ungarii de până la 1541 suht astăzi mai multe state sau părți de state: Ungaria, Croația, Slovacia, Slovenia, Bosnia-Herțegovina, Iugoslavia (Serbia), România, Ucraina etc., toate locuite de popoare distincte, cu limbi, tradiții, obiceiuri, religii (confesiuni) diferite în mare parte. Republica Ungară actuală cuprinde mai puțin de o treime din vastul teritoriu de altădată, numit generic al „Sfintei Coroane”; este o suprafață locuită astăzi compact de poporul maghiar.

Pe de altă parte, toate teritoriile desprinse din fosta Ungarie și aflate în statele enumerate mai sus sunt locuite de populații în majoritate covârșitoare nemaghiare. De aceea s-a și produs, în ultimă instanță, la 1918-1920, destrămarea Ungariei, incluse în vremelnicul Imperiu Austro-Ungar.

Ungaria modernă a fost o entitate politică fără coeziune etnică, din moment ce datele oficiale

(serios „ajustate” și ele) din 1910 acceptă faptul că minoritățile reprezentau 52% din întreaga populație. În secolul XVIII, după reconstituirea Ungariei istorice sub Habsburgi, nonmaghiarii repre-

zentau în această țară între 50 și 60%. Cu alte cuvinte, minoritățile formau majoritatea în Ungaria modernă de până la 1918.

Natural, se pune problema structurii populației Ungariei medievale, destrămate și ea ca stat după înfrângerea de la Mohacs (1526) și ocuparea Budei de către otomani (1541). Răspunsul este mult mai dificil de formulat în procente sau date numerice absolute, întrucât ne situăm în perioada prestatistică (primele recensământuri relativ complete și generale s-au elaborat sub austrieci, în veacul XVIII). Totuși, istoricii maghiari, în general, nu admit pentru Ungaria medievală (până în prima parte a secolului XVI) o pondere a minorităților mai mare de 20-25%. Dacă se acceptă acest lucru, atunci înseamnă că între circa 1550 și 1750 s-au petrecut masive schimbări etno-demografice pe teritoriul Ungariei istorice.

Dar izvoarele acestor două secole, chiar dacă fac anumite referiri la o serie de mișcări de populație, de pierderi sau de câștiguri

demografice, nu permit în nici un caz formularea unei concluzii atât de tranșante: dublarea sau aproape triplarea ponderii minorităților în masa populației Ungariei pe parcursul a nici două secole, însoțită de înjumătățirea numărului etnicilor unguri în același interval de timp. În acest caz, nu este de prisos să revenim la structura Ungariei medievale, spre a reevalua datele cuprinse în izvoare.

Încă de la început, trebuie să observăm că toate sursele referitoare la epoca stabilirii ungarilor în Panonia (circa 895-896) și apoi în regiunile din jur – cele mai multe cucerite prin luptă sau obținute prin alianțe politico-matrimoniale – vorbesc despre populații și popoare premaghiare relativ numeroase, aflate acolo dintr-o epocă anterioară. Croniclele menționează prezența în Panonia, înainte de 896, a următoarelor etnii: slavi (moravieni), greci (bizantini), teutoni (germanici), mesiani (bulgari), vlahi (români, romanici).

Despre aceștia din urmă se spune că erau „păstori și agricultorii romanilor, rămași de bunăvoie în Panonia”, după retragerea stăpânirii imperiale a Romei. Probabil că mai erau pe același teritoriu și resturi hunice, dar mai ales avarie etc. (cum indică cercetările arheologice). Indiferent de originea lor controversată (turcică), între populațiile nemaghiare (poate cu puțin mai vechi decât ungurii în

zonă; cronicile spun că i-au întâmpinat pe unguri la intrarea acestora în Panonia), se cuvin menționați și secuii care, în ciuda dialectului (graiului) ungar vorbit de ei de timpuriu, au avut până în sec. XIX conștiința unei națiuni distincte.

Este greu de stabilit care era raportul numeric între vechii locuitori și noii veniți. Totuși, din moment ce surse contemporane afirmă că ungurii aveau în acel timp o oaste de 20 000 de luptători (se știe că atunci luptau toți bărbații valizi), nu putem estima numărul total al ungarilor „descălecători” la mai mult de 100 000-150 000 de oameni (maximum 200 000). Vechii locuitori ai Panoniei, la un loc, trebuie să fi fost, cel puțin, tot atâția.

De la ducele Geza la regele Andrei II

După cucerirea sau alipirea pașnică a altor teritorii (Slovenia, Croația, Dalmația, Bosnia-Herțegovina, Transilvania, părți din Halici-Volinia, Serbia, Bulgaria etc.), nu există nici un indiciu explicit că acolo ar fi ajuns vreodată maghiarii să formeze majorități

absolute (adică să depășească 50%). În aceste teritorii ungurii i-au găsit pe slavi (slovaci, croați, sloveni, sârbi, ruteni, bulgari), pe români, dalmatini, italieni etc.

În afară de aceasta, foarte multe izvoare – deopotrivă narative și documentare – consemnează explicit masivele colonizări de străini în Panonia, atât înainte, cât și după formarea Regatului Ungar și creștinarea ungarilor (în jurul anului 1000). Cronicile vorbesc despre stabilirea în Regatul Ungariei a unor familii de vază de *terra latina vel de Alamania*, precum și a unor boemieni, polonezi, greci, pecenegi, armeni, spanioli, ismaeliți sau sarazini (saraceni), saxoni, turingieni, renani, cumani și a altor neamuri, venite în timpul ducelui Geza (972-997) și a suveranilor următori (care de la Ștefan I vor fi creștini și regi). Între

veacurile XI-XIII, secuii s-au deplasat spre est, odată cu frontiera regatului ungar, și au trăit de-atunci în „munții de margine”, amestecați cu românii.

În timpul regelui Andrei II

Pisana din biserica de la Streisângeorgiu (Hațeg), din 1408, îi pomeneste pe jupan Lațco, jupanița Nistora, jupan Cândreș și Vlaicu, fiul său

(1204-1235), din cele 26 de clanuri aristocratice (cele mai de vază familii mari) ale Ungariei, sub două treimi erau de origine maghiară, iar restul descindeau din emigranți germani (6), francezi (1), italieni (1) și spanioli (1). Populația de rând, rurală sau urbană, era însă și mai eterogenă, atât datorită populațiilor premaghiare supuse, cât și coloniștilor veniți după 896. Acești coloniști proveneau deopotrivă din apus și din răsărit. Coloniștii timpurii dinspre vest sunt numiți *latini* și sunt, de fapt, francezi din nordul Franței și valoni. Cei veniți din est erau pecenegi și uzi.

Se găsesc dovezi documentare privind existența în Ungaria secolelor XI-XII a peste o sută de sate pecenege. Aceste două direcții ale emigrației timpurii se

Căpetenie mongolă

Mărgele care provin tot din cetatea de la Dăbâca

pot urmări și sub regele Geza II (1141-1162), la invitația căruia sosesc primele grupuri de sași în Transilvania și care a trimis delegați (șoli) și în regiunea Saksin, din zona Völgăi, „ca să strângă musulmani și turci (= pecenegi)“, spre a-i aduce în Ungaria (1151).

Înainte de invazia tătaromongolă (1241), țara a mai primit grupuri iraniene, ho-rezmiene și alane caucaziene (toate musulmane). Centrul acestora era la Pesta. Între ele, trebuie plasat și un grup de bașchiri, despre care Guillaume de Rubruck, pe la 1253-1255, știa că locuiesc alături de români; Rashid-od-Din spune că, după ce i-au înfrânt pe „românii negri“, tătarii au trecut Carpații spre vest și i-au cucerit pe bașchiri, pe maghiari și pe sași (Magazin istoric, nr. 7/1995).

Germanii — creșterii vieții urbane

Spre deosebire de secolele XI-XII, când așezarea noilor veniți se făcea în comunități sătești risipite, pe la 1200 se trece la un nou principiu de

colonizare, și anume la plasarea „oaspeților“ în blocuri relativ compacte, pe teritorii bine conturate. Așa s-a întâmplat cu sașii, colonizați în Transilvania de

Sud și dăruiti cu privilegiul global de la 1224. La fel s-a procedat cu un mare grup de cumani (circa 40 000), așezați în punga dintre Dunăre și Tisa și chiar la est de Tisa, în secolul XIII, și recunoscuți ca grup privilegiat (*universitas*) la 1279.

Cel de-al treilea grup etnic, comparabil ca mărime cu sașii din Transilvania și cu pomeniții cumani, au fost saxonii din Spis (Zips), azi în Slovacia. Și ei au primit privilegiul general la 1271. Un alt grup distinct și extrem de important au fost germanii urbani, al căror aflux spre orașele pe cale de a se forma și, mai ales, în zonele miniere s-a desfășurat constant în secolele XIII-XIV. Ei au fost adevărații creatori ai vieții urbane.

Astfel, toate cele circa 150 de orașe (*civitates*) existente la jumătatea secolului XIV în regatul Ungariei aveau o populație majoritar germană, organizată în comunități închise și autonome. În Ungaria medievală mai existau și o serie de comunități evreiești, ale căror raporturi cu creștinii (catolici) erau fixate încă din secolul XIII

prin reglementări ferme. Din același secol, documentele înregistrează primele discriminări clare la adresa evreilor, islamicilor, ereticilor și „schismaticilor“ (credincioșilor răsăriteni) din Ungaria, în raport cu „adevărații creștini“ (catolici).

După stingerea dinastiei arpadiene (1301), nu se mai cunosc colonizări importante și organizate în Ungaria medievală, deși se mai produc mărunte mișcări de populație. Mai vin în țară mici grupuri de slavi moravieni, polonezi, ruteni (în Slovacia și Maramureș, Ung, Bereg, Ugocea etc.) și sârbi (în Backa și Srjem). Natural, se produc și plecări ale unor indivizi și mici grupuri din Ungaria. În legătură cu românii din Transilvania și regiunile adiacente înglobate treptat în Ungaria, *nu există nici o mărturie, nicidecum în Evul Mediu, despre o venire a lor în grupuri mari sau mici de la sud de Carpați sau de Dunăre spre a se stabili în zonele intracarpătice.*

Dimpotrivă, toate izvoarele îi arată pe români ca stăpâni de bunuri în estul Ungariei, cu vechi instituții proprii, amenințate de noii veniți. De aceea există, începând cu secolul XIII, variate izvoare care atestă plecarea temporară sau definitivă a unor grupuri de români din interiorul arcului carpatic spre Oltenia, Muntenia și Moldova, spre sudul Poloniei etc.

Prin urmare, Ungaria medievală, situată la sud și est de lanțul Carpaților, a fost un stat multinațional și pluriconfesional recunoscut ca atare. Chiar „testamentul” adoptat de regele întemeietor, Ștefan I (cel Sfânt), mort la 1038, mărturisește acest lucru: „Statul cu o singură limbă (= națiune) este slab și fragil”.

Bonfini și Olahus depun mărturie

Cronicile medievale au păstrat toate această imagine a unei țări multietnice. Cronicarii au perpetuat clișeu conform căruia nobilimea din Ungaria (elita) era urmașa „adevăraților unguri” descălecători, iar țărănimea (oamenii de rând, nenobili) proveneau din popoarele și populațiile găsite de unguri la venirea lor în Panonia și țările alipite ulterior.

Natural, această conștiință a elitei culte din Ungaria nu exprimă un adevăr istoric absolut (maghiarii și nemaghiarii alcătuiau atât nobilimea cât și oamenii de rând, liberi sau neliberi), dar ea izvorăște

dintr-o realitate: varietatea etnică a statului ungar medieval.

Această varietate este exprimată de însuși titlul regesc oficial, utilizat în privilegiile solemne: „Ludovic, din mila lui Dumnezeu, regele Ungariei, Dalmatiei, Croației, Ramei, Serbiei, Bulgariei, Galiției, Lodomeriei și al Cumaniei...”. În acest titlu, utilizat la 1366, sunt teoretic nouă regate, cu etnii diferite, mai ales slave. Rama este Bosnia. Serbia și Bulgaria reprezintă, de fapt, fragmente din aceste țări, ca și vechile cnezate ale Haliciului (Galiția) și Vladimirului (Lodomeria), din care doar regiunile rutene de sud-vest erau sub dominația Ungariei. Cumania (zonele extracarpatice, de la Olt și curbura munților până în Moldova) era o amintire și o ficțiune în a doua parte a secolului XIV, dacă facem abstracție de Kunság, adică de

Cumania, situată aproape în centrul Ungariei, unde locuia grupul compact de etnici cumani.

Antonio Bonfini, secretarul și cronicarul regelui Matia Corvinul, apreciază – natural, pe baza izvoarelor – că la

Tabloul votiv al Bisericii din Streisangeorgiu îi înfățișează pe critori, amintind că voievozii ai plăurilor erau Ioaneș și Iacob, la „anul 6117, octombrie 2 zile”, adică 1408

sfârșitul domniei lui Ludovic I (circa 1380), „după părerea tuturor, credința (catolică) în Ungaria a fost așa de mult lărgită și până într-atâta sporită, încât mai mult de a treia parte (*plus quam tertia pars*) a regatului era pătrunsă de obiceiul cel sfânt”. Chiar dacă „*plus quam tertia pars*” poate să reprezinte până la 40-50%, înseamnă că cel puțin jumătate dintre locuitorii regatului de atunci erau creștini răsăriteni, islamici, evrei, țigani, alți eretici etc.

După circa 150 de ani de la moartea lui Ludovic I, pe la 1536-1537, în pragul destrămării Ungariei medievale, Nicolaus Olahus scria: „Întreg acest Regat al Ungariei cuprinde în el, în vremea noastră, diferite națiuni – unguri, germani, boemi, slavi, croați, sași, secui, români, sârbi, cumani, iazigi, ruteni și, în sfârșit, turci – care se folosesc toate de limbi diferite...”

Detaliu dintr-o frescă ce înfățișează creștinarea avarilor

Așadar, pe baza realităților, în întreg Evul Mediu, Ungaria nu apare ca un stat dominat numeric de unguri. Exista aici conștiința unei mari diversități etnice și confesionale. Faptul nu este o excepție: el se întâlnește în toate marile state medievale, formate din conglomerate, din vechi entități etnoteritoriale. De pildă, în Marele Ducat al Lituaniei, după creștinarea în formă apuseană a lituanienilor, la finele secolului XIV, aproape 80% din populația statului era ortodoxă și slavă, iar rutenii jucau rolul unei limbi oficiale. În Polonia, se apreciază că pe la 1700, pe o suprafață de peste 700 000 km², cam jumătate dintre locuitori nu

erau polonezi, deși proporția acestor nepolonezi pare să fi fost chiar mai mare.

În aceste condiții, deși Ungaria a dominat politic în mare măsură „Bazinul carpatic“, de la formarea sa ca stat creștin până la 1526-1541, nu a putut face același lucru sub aspect etno-demografic. Masa populației de origine maghiară nu a ajuns niciodată să formeze o majoritate stabilă și absolută pe cei circa 300 000 de km² ai statului compozit care s-a numit Ungaria. Prin urmare, nici nu se poate imagina că, la finele secolului IX (896 și după), cei 20 000 de luptători unguri și familiile lor să fi cucerit „Bazinul carpatic“. Acest vast teritoriu a ajuns să fie

dominat politic de Ungaria treptat, între secolele X-XIV, dar a rămas întotdeauna un spațiu al diferitelor populații, popoare și națiuni care, în cea mai mare măsură, îl locuiesc și astăzi.

Aceasta este și explicația de fond a faptului că atât Ungaria medievală, cât și Ungaria modernă – reconstituită sub dominație habsburgică după cel de-al doilea asediu al Vienei – nu au avut coeziunea necesară pentru a rezista ca state.

Natural, sfârșitul a fost grăbit de politica dură de uniformizare confesională și etnică (maghiarizare), de discriminare cu care au început să fie tratate popoarele nemaghiare de la un timp. ■

Replică la falia lui Huntington

În zilele de 11 și 12 octombrie 1999, în București, la Cercul Militar Național, s-au desfășurat lucrările simpozionului *Civilizație și geopolitică în Bazinul Carpatic*, având ca organizatori Academia Română, Statul Major General, Universitatea București, Fundația națională pentru românii de pretutindeni, Institutul pentru studii socio-comportamentale și geopolitice, Fundația Culturală Magazin Istoric, Asociația euro-atlantică „Manfred Wörner“.

În deschidere, academicianul Eugen Simion, președintele Academiei Române, generalul de corp de armată dr. Constantin Degeratu, șeful Statului Major General, și domnul Eugen Popescu, președintele Fundației naționale pentru românii de pretutindeni, au relevat între altele și ineditul manifestării. Însăși asocierea civilizație-geopolitică poate da naștere unor întrebări. Au participat istorici, geografi, etnografi și folcloriști, specialiști militari, universitari, cercetători științifici și oameni politici. Diversitatea participării a impus varii dezbateri și puncte de vedere noi privind probleme majore ale societății românești de astăzi.

Într-o situație geopolitică și geostrategică fluidă, în condițiile relansării procesului de globalizare economică, șansa României este de a accepta competiția, de a-și folosi propriile-i valori ca argument în dinamica unei Europe ce integrează diversitățile. La seminar s-a avansat conceptul de Bazin Carpatic – folosit și până acum de geografi, istorici, oameni politici etc., dar cu localizări strict geografice diferite –, cu speranța ca el să aibă o soartă asemănătoare clasicei Europe Centrale, sintagmă pe cât de cunoscută, pe atât de ambiguă. Acoperind o zonă mai întinsă decât teritoriul României, Bazinul Carpatic este dominat de o civilizație românească unitară, cu o istorie zbuciumată.

Acceptat ori negat, folosit ori ignorat, primit cu rezerve ori fără, conceptul își începe, așadar, drumul. Nici pe departe prohibit sau ilicit, el comportă deocamdată interpretări și discuții; fie numai și pentru faptul că „la idei trebuie să se răspundă cu idei, nu cu băta“, cum spunea, în cuvântul său de închidere, șeful Statului Major General, generalul Constantin Degeratu. Probabil că despre Bazinul Carpatic, despre sinuozitățile și fiabilitatea lui – comparativ cu alte concepte, deja clasice – vom mai auzi. El ar putea fi și o replică la mediatizata falie a civilizațiilor, introdusă de Samuel Huntington.

Nicolae DOLGHIN

STATUL MAJOR GENERAL LA 140 DE ANI

Generalul Constantin Prezan (în centru), la Gura Ocnitei, în 1917

General de corp de armată doctor CONSTANTIN DEGERATU

La 12 noiembrie 1859, prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83, semnat de Alexandru Ioan Cuza, s-a înființat Statul Major General al Armatei Principatelor Unite. Era una dintre măsurile de unificare a instituțiilor statului român, după dubla alegere a domnitorului, din 5 și 24 ianuarie același an. Organismul militar românesc beneficia, astfel, de o structură specializată în domeniul conducerii, de ceea ce, în timp, va deveni „creierul armatei”. În vremea lui Cuza, Serviciul de stat major a purtat caracteristicile „modelului francez”, punând accent pe libertatea de conducere a comandanților.

O lună mai târziu, printr-un alt ordin al domnitorului, se fixa componența organizatorică a primului Stat Major.

Secția I se ocupa cu „corespondența tactică și de instrucție a oastei, Secția II cu cercetarea inamicului și lucrările topografice și geodezice, Secția III cu lucrările de geniu și artilerie, iar Secția IV (înființată ceva mai târziu) asigura conducerea lucrărilor publice executate de armată.

La 8 ianuarie 1860 era numit primul șef al Statului Major General, colonelul Grigore Gărdescu, ofițer ce a deținut funcția doar trei săptămâni, fiind urmat de maiorul Istratie Sămășescu și, după câteva luni, de colonelul (ulterior general) Ion Emănoil Florescu, personalitate cu o importantă contribuție la crearea identității structurale și funcționale a Statului Major General, la modernizarea Armatei Române în timpul lui Alexandru Ioan Cuza și Carol I.

În primii ani de existență, Statul Major General (SMG) – având misiunea de a unifica cele două oștiri într-un „singur corp militar” – a organizat tabăra de la Florești (1859), unde s-au concentrat prima dată unități ale Principatelor; a efectuat primele manevre de anvergură ale Armatei Române moderne (București, 1861-1863), a unificat cele două școli militare de la Iași și București, a introdus un sistem unic de instruire, a elaborat un set de acte normative, prin care s-a instituționalizat un sistem militar îmbinând modernitatea cu elementul tradițional.

In 1865, Statul Major General a fost desființat – pentru trei ani –, atribuțiile lui și personalul fiind preluate de Direcția I din Ministerul de Război și Depozitul Științific de Război. În 1868, SMG s-a reconstituit, având ca subdiviziuni Statul Major General și Corpul de Stat Major, format din ofițeri, de la gradul de căpitan la cel de colonel.

În războiul din anii 1877-1878, Statul Major General a condus cu competență prima mobilizare din istoria modernă a României (aprilie 1877) și a constituit primul Mare Cartier General, în frunte cu colonelul Gheorghe Slăniceanu. Prima operație organizată și condusă de acesta a fost acoperirea frontierei de sud a țării, ceea ce a permis ca teritoriul românesc să nu devină teatru de război, iar concentrarea și marșul strategic al trupelor ruse către Balcani să se desfășoare în condiții optime.

Generalul Alexandru Ioanițiu, în inspecție pe front (1941)

Deși nu a existat o convenție militară cu Imperiul Rus, Armata Română a acționat în sudul Dunării sub comandament propriu și într-un sector de front separat. În acest context, Marele Cartier General a organizat și condus trupele române în bătăliile a treia și a patra de la Plevna, precum și operațiile din nord-vestul Bulgariei, după ce Osman-Pașa a capitulat, la 28 noiembrie 1877.

La 23 noiembrie 1882, prin Înaltul Decret nr. 2945, Statul Major General s-a transformat din nou; pe structura lui s-a înființat Marele Stat Major, ca organism distinct, cu sarcini în domeniul planificării, organizării și conducerii activităților în domeniul apărării. Sub această denumire el a funcționat până acum cinci ani, în iulie 1994, când și-a reluat vechea titulatură de Stat Major General.

In 1916, în perspectiva războiului, Marele Stat Major s-a divizat în Marele Cartier General, ca organ superior de concepție și conducere a operațiilor, depinzând direct de *comandantul de căpetenie* (regele Ferdinand), și Marele Stat Major, ca parte sedentară, subordonat Ministerului de Război, care avea sub jurisdicție zona interioară și se ocupa de recrutarea efectivelor, aprovizionare și dotare. Sediile celor două organe au fost inițial în București, apoi – ca urmare a mersului operațiilor în primul război mondial – ele s-au deplasat la Buftea, Bârlad și Iași, în ultimul oraș funcționând până în ianuarie 1919. După ce campania din anul 1916 s-a încheiat cu o înfrângere militară de proporții, fiind pierdute Oltenia, Muntenia și Dobrogea, în iarna 1916-1917, Armata Română a fost

refăcută, obținând marile izbânde de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, deși poziția geopolitică și strategică a României s-au schimbat, au continuat să planeze mari pericole la adresa suveranității și integrității ei teritoriale. Țara putea fi atacată din trei direcții – est, vest și sud –, ceea ce punea probleme strategice.

Marele Stat Major a împărțit atunci teritoriul național în trei teatre de operații – *Frontul de Est*, între Carpații Orientali și Nistru, *Frontul de Vest*, între Carpații Occidentali, frontiera de vest și sud-vest, și *Frontul de Sud*, între Carpații Meridionali și Dunăre. Planificarea strategică se realiza prin planurile de campanie anuale, ce țineau cont și de obligațiile alianțelor militare la care România era parte (1921 – alianța cu Polonia; 1921 – Mica Înțelegere; 1934 – Înțelegerea Balcanică). Planurile de campanie aveau variante și purtau nume de râuri, voievozi, conducători de țară sau, pur și simplu, litere.

În perioada interbelică Marele Stat Major și-a păstrat organizarea tradițională pe secții și birouri, cele mai importante fiind cele de organizare-mobilizare, informații-contrainformații, operații-instrucție, transporturi etc. În octombrie 1940 însă,

ȘEFII STATULUI MAJOR GENERAL ROMÂN

Colonel Gărdescu Grigore

08.01.1860-29.01.1860

Maior Sămășescu Istrate

29.01.1860-30.05.1860

General Florescu Ion Emanoil

30.05.1860-30.08.1860

21.04.1861-01.05.1866

General de brigadă

Slăniceanu Gheorghe

27.04.1877-18.08.1877

1878-1881

1882-12.04.1883

General de divizie adjutant

Barozzi Constantin

18.08.1877-20.10.1877

01.10.1895-01.10.1898

General de divizie

Fălcoianu Ștefan

20.10.1877-1878

15.04.1883-23.05.1884

13.01.1886-18.06.1894

General Cernat Alexandru

1881-1882

Colonel Dona Nicolae

23.05.1884-13.01.1886

General de brigadă

Lahovary Iacob

01.10.1894-01.10.1895

General de divizie

Poenaru Constantin

01.10.1898-01.04.1901

General de brigadă

Carcaleteanu Alexandru

01.04.1901-01.04.1904

General de brigadă

Tătărascu Nicolae

01.04.1904-01.04.1907

General de brigadă

Crăniceanu Grigore

01.04.1907-01.11.1909

General adjutant Istrati Ion

01.11.1909-31.03.1911

General de divizie Zottu Vasile

31.03.1911-18.11.1911

01.04.1914-25.10.1916

General de divizie

Averescu Alexandru

18.11.1911-02.12.1913

General de corp de armată

Crăstescu Constantin

03.12.1913-01.04.1914

01.04.1918-28.10.1918

01.04.1920-08.05.1923

General de brigadă

Iliescu Dumitru

25.10.1916-05.12.1916

General de corp de armată adjutant

Prezan Constantin

05.12.1916-01.04.1918

28.10.1918-20.03.1920

General de brigadă

Gorsky Alexandru

08.05.1923-01.10.1923

generalul Ion Antonescu creează subsecretariate de stat la aviație și, separat, la marină, șefii acestora colaborând cu Marele Stat Major.

În campania din Est, asumarea calității de comandant suprem a întregului front sovieto-german de către Hitler a diminuat considerabil atribuțiile Marelui Stat Major.

În acest context Marele Stat Major român – în fruntea căruia s-au aflat până la 23 august 1944 generalii Alexandru Ioanițiu, Iosif Iacobici și Ilie Șteflea – nu a condus direct trupele române, încadrate în structuri germane. Excepțiile au fost reprezentate de operațiile din perioada iulie-octombrie 1941, din zona de sud a Basarabiei și de la Odessa.

Numai în perioada 23 august-7 septembrie 1944, el a avut sub comandă toate forțele române, organizând operații de amplasare: acoperirea liniei de demarcație din Podișul transilvan, impusă prin Dictatul de la Viena (30 august 1940), și a frontierei de vest și sud, eliminarea forțelor germane de pe teritoriul aflat sub jurisdicția statului român, replierea unor mari unități din estul țării.

După 7 septembrie, armatele operative române fiind încadrate în Frontul 2 Ucrainean, Marele Stat

Generalul Vasile Milea și actualul șef al SMG, Constantin Degeratu, în timpul unei aplicații

Major a rămas cu funcții de aprovizionare, completare a pierderilor, organizarea instrucției în unitățile de interior etc. S-a confruntat, în această vreme, cu grave ingerințe din partea aliatului sovietic, ceea ce i-a perturbat grav funcționalitatea, fiind nevoit să accepte concepții străine tradițiilor Armatei Române.

Între 1947 și 1989, Statul Major General a continuat să-și îndeplinească activ misiunea de a conduce Armata. Deși România s-a aflat sub

ocupație sovietică aproape 15 ani, deși Armata ei a fost supusă unui dramatic proces de ideologizare, afectând soarta multora dintre membrii ei, deși, începând din anii '80, aceasta a fost, practic, exclusă din procesele mondiale de modernizare a echipamentelor și tehnicii de luptă. Statul Major General a elaborat soluțiile necesare menținerii unei capacități de luptă reale. Chiar și atunci când a fost deturnată de la activitățile sale firești și folosită ca forță de muncă ieftină pe șantierele de construcții, în mine, în campaniile agricole, Statul Major General, Armata României nu au încetat să se identifice cu poporul român, cu aspirațiile și suferințele lui. Așa se explică de ce acestea au sprijinit fără rezerve Revoluția din decembrie 1989, având o contribuție deosebită la victorie.

Începând cu anul 1990, principală preocupare a Statului Major General o constituie planificarea și conducerea procesului de restructurare și modernizare a Armatei, concomitent cu realizarea și menținerea unei capacități de luptă adecvate și credibile. ■

General de divizie
Lupescu Alexandru
01.10.1923-21.06.1927

General de divizie
Samsonovici Nicolae
21.06.1927-11.08.1932
11.12.1934-01.02.1937

General de divizie
Lăzărescu Constantin
11.08.1932-30.11.1933

General de brigadă
Antonescu Ion
01.12.1933-11.12.1934

General de divizie
Sichitiu Ioan
01.02.1937-01.11.1937

General de divizie
Ionescu Gh. Ștefan
01.11.1937-01.02.1939

General de corp de armată adjutant
Țenescu Florea
01.02.1939-23.08.1940

General de corp de armată adjutant
Mihail Gheorghe
23.08.1940-06.09.1940
23.08.1944-12.10.1944

General de brigadă
Ioanițiu Alexandru
06.09.1940-17.09.1941

General de corp de armată adjutant
Iacobici Iosif
22.09.1941-20.01.1942

General de corp de armată
Șteflea Ilie
20.01.1942 -23.08.1944

General de corp de armată adjutant
Rădescu Nicolae
15.10.1944-06.12.1944

General de corp de armată adjutant
Sănătescu Constantin
11.12.1944-20.06.1945

General de divizie
Ionașcu V. Costin
20.06.1945-27.12.1947

General colonel
Popescu Gh. Constantin
30.01.1948-18.03.1950

General locotenent
Sălăjan Leontin
18.03.1950 -26.04.1954

General de armată
Tutoveanu P. Ion
26.04.1954-15.06.1965

General colonel
Ion Gheorghe
15.06.1965-29.11.1974

General colonel
Coman Ion
29.11.1974-16.06.1976

General locotenent
Hortopan Ion
01.07.1976-31.03.1980

General colonel
Milea Vasile
31.03.1980-16.02.1985

General maior
Guşă Ștefan
25.09.1986-28.12.1989

General colonel
Vasile Ionel
28.12.1989-02.05.1991

General colonel
Cioflină Dumitru
02.05.1991-22.01.1997

General de corp de armată dr.
Constantin Degeratu
22.01.1997

Istorii puțin știute

**CUM S-A UNIT
MARAMUREȘUL
CU ȚARA**

 ANA-FELICIA DIACONU, CRISTINA ȚINEGHE

Vechi leagăn de cultură și civilizație românească, Țara Maramureșului, locul de baștină al voievozilor Dragoș și Bogdan, este cuprins între munții vulcanici din grupa nordică a lanțului carpatic (Tibleş, Gutâi, Oaş), masivul Rodnei și Munții Maramureșului. Țara Maramureșului reprezintă una din cele mai mari depresiuni intracarpătice, cu o suprafață de aproape 10 000 km².

Abordarea problemei Maramureșului istoric în contextul creat de organizarea lumii după primul război mondial prin Conferința de Pace de la Paris a adus în atenția opiniei publice românești o serie de realități până atunci neglijate. Punerea în discuție a frontierei de nord-vest a României a condus și la elaborarea unor ample memorii de către autoritățile locale din Maramureș, menite să aducă la cunoștință poziția acestora în ceea ce privește trasarea noilor granițe.

Prin Tratatul de Alianță încheiat la 4/17 august 1916 la București între România și Marea Britanie, Franța, Rusia și Italia, mai exact în conformitate cu articolul 4 din tratat, frontiera nord-vestică a țării se fixa pe talvegul Tisei, astfel încât în componența statului român intra doar o treime din vechiul comitat Maramureș. La baza acestei decizii politice credem că au stat argumente de ordin etnic, datele statistice din momentul respectiv indicând preponderența elementului ruten în defavoarea celui românesc în Maramureșul de la nord de Tisa, dar mai ales necunoașterea sau omiterea realităților de ordin istoric, economic etc. specifice Țării Maramureșului. Caracterul secret al tratatului, prevăzut prin articolul 7, a împiedicat opinia publică să aibă cunoștință de respectiva prevedere.

Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 stipula chiar din articolul 1 că: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România“. La baza respectivei prevederi se afla principiul naționalităților.

Telegrame către Brătianu

Atunci când Ștefan Cicio-Pop și-a terminat cuvântarea strigând: „Trăiască România Mare de la Nistru și până la Tisa!“, maramureșenii prezenți au protestat afirmând că ei nu au venit la Alba Iulia pentru a pune hotăr pe Tisa, ci au venit ca să împingă hotarul până la granița Galiției, ca România să cuprindă între hotarele ei și Maramureșul românesc de peste Tisa. La acestea Ștefan Cicio-Pop a dat lămuriri, declarând că expresia „până la Tisa“ se referă numai la ținuturile dinspre Ungaria și că ținuturile românești dinspre Galiția, deși situate dincolo de Tisa, vor aparține României, subliniindu-și convingerea cu strigătul: „Trăiască România Mare de la Nistru și până dincolo de Tisa!“

Dezideratele susținute de maramureșeni la Alba Iulia

Imagine din centrul orașului Sibiu

nu au fost urmate de către diplomații români prezenți la Conferința de Pace de la Paris. Astfel, Ion I. C. Brătianu și Nicolae Mișu, expunând la 31 ianuarie-1 februarie 1919 revendicările teritoriale ale României, păstrează, în ceea ce privește hotarul de miază-noapte, frontiera trasată în 1916. Această situație a încurajat Cehoslovacia să solicite la 13 februarie 1919 încorporarea „țării locuite de rutenii din Ungaria“, deși Cehoslovacia, din perspectivă istorică, nu avea nici un drept asupra acestor teritorii, mai ales în ceea ce privește Maramureșul istoric. Cererea Cehoslovaciei a fost acceptată la lucrările Conferinței de Pace și s-a materializat prin trasarea unei linii de frontieră care atribuia statului cehoslovac teritoriul rutenilor din zona subcarpatică.

În acest stadiu al negocierilor, contextul internațional se complică prin declanșarea de către Ungaria (unde în octombrie

1918 se instaurase puterea sovietelor), a ofensivei care viza recucerirea teritoriului românesc pierdut și joncțiunea cu trupele bolșevice din Ucraina și Rusia. Acțiunea a obligat armata română să contraatace. Victoriile acesteia sunt menționate clar în telegramele trimise lui Ion I.C. Brătianu aflat la Conferința de la Paris: „La dreapta am atins Huszt, limită etnografică“, „Am luat Sătmarul, de asemenea limită etnografică“. Conținutul acestora redă nu numai avansarea armatei române, ci și limita geografică stabilită în funcție de preponderența populației românești vizată de aceasta.

Imposibilitatea armatei cehe de a face față ofensivei maghiare și propunerea făcută României de a ocupa Rutenia și partea de miazăzi a Galiției, pentru a asigura legătura între armata polonă și cea română, coroborate cu dorința de a bloca orice comunicare directă între ucraineni și rușii bolșevici,

a determinat depășirea Tisei și ocuparea întregii zone subcarpatice, inclusiv a Maramureșului de la nord de Tisa.

Memorii

La 3 august 1919 însă se comunica României frontiera cu Cehoslovacia, trasă de Consiliul Suprem al Puterilor Aliate și Asociate, care menținea cursul Tisei ca linie de frontieră, dar numai pe o porțiune delimitată astfel: „de la un punct comun celor trei frontiere ale României, Galiției și Cehoslovaciei o linie orientată sensibil către vest-sud-vest prelungită printr-o linie care atinge râul Tisa la nord de confluentul acestuia, râul Vișeu, apoi continuă spre vest talvegul Tisei până într-un punct la cca 9 km vest de Așa de Jos..., o linie care să întâlnească și să urmeze linia de despărțire a apelor între Tisa și Tur“. Recunoașterea pe plan internațional a acesteia a fost confirmată prin semnarea la 10 septembrie 1919, la Saint-Germain en Laye, a Tratatului de pace cu Austria, care în articolul 53 stipula: „Austria recunoaște, precum au făcut-o deja Puterile Aliate și Asociate, deplina independență a statului cehoslovac care va cuprinde și teritoriul autonom al rutenilor de la sudul Carpaților“.

Refuzul lui Ion I. C. Brătianu de a semna acest

tratată datorită unor clauze considerate de el inacceptabile pentru România a dus la amânarea ratificării de către statul român a acestui act internațional. Răgazul a fost folosit de oficialitățile române, centrale și locale, pentru a pregăti documentația necesară care să probeze dreptul asupra întregului Maramureș.

Între timp și în țară s-au conturat opinii privind problema Maramureșului. Astfel, printr-un memoriu întocmit la Sibiu la 5 octombrie 1919 și adresat Ministerului de Război, prefectul județului Maramureș prezenta în mod obiectiv cauzele concrete care l-au determinat să depășească granița impusă prin tratatul din 1916 și să introducă administrația românească și la nord de Tisa.

El pune accentul în special pe necesitatea menținerii unei vieți economice care să permită furnizarea produselor alimentare în zonă și menținerea funcționalității mijloacelor de comunicație, folosindu-se totodată de argumente de ordin istoric: „Județul Maramureș întreg este un vechi leagăn al românismului recunoscut de istorie în care valorile rutenești venite din alte țări au îngropat o mulțime de elemente românești care așteaptă să fie reînviat“; „Maramureșul prezintă nu numai o unitate geografică bine definită și

foarte pronunțată, ci o unitate organică indivizibilă“.

La 9 decembrie 1919, senatorii și deputații din Maramureș, Ugocea și Satu Mare adresau guvernului un memoriu „nu numai în interes local, ci și în interesul întregii României Mari și a întregului neam românesc“, solicitând ca granițele Maramureșului să fie stabilite conform liniei de demarcație trasate în luna iunie 1919 de către Comandamentul trupelor române de comun acord cu Comandamentul trupelor cehoslovace.

Cam în aceeași perioadă, Alexandru Vaida-Voevod, ministru de stat în timpul guvernului Văitoianu, înaintează un raport documentat asupra Maramureșului, cerând toate comunele românești de peste Tisa împreună cu hotarele lor și propunând o frontieră care începea la vest de Teceu și continua pe culmea

Troia maramureșeană

munților spre nord, vizând încorporarea în granițele statului român a plaselor Sighet, Tisa, Taras și jumătate din Teceu.

Cea mai veche episcopie

Concomitent cu aceste acțiuni au avut loc și primele alegeri generale parlamentare libere la care a participat și populația întregului Maramureș. Astfel, în primul Parlament al României Mari au existat și ruteni care și-au exprimat dorința de a se uni cu România, fapt semnalat prin mai multe memorii adresate anterior regelui și Consiliului Dirigent.

La 1 decembrie 1919, s-a constituit noul guvern condus de Alexandru Vaida-Voevod, care avea să semneze Tratatul de pace cu Austria, România recunoscând astfel încorporarea Maramureșului de la nord de Tisa la statul cehoslovac. În același timp însă, președintele Consiliului de Miniștri a numit pe lângă delegația română ca expert pentru Maramureș pe dr. G. Iuga, deputat de Maramureș, care în timpul șederii sale la Paris întocmește mai multe memorii, documentații, hărți dovedind caracterul românesc al Maramureșului de la nord de Tisa și drepturile istorice ale României asupra acestui teritoriu. Totodată, el inițiază tratative cu delegația

cehoslovacă pentru rectificarea liniei de frontieră preconizată și face lucrări pregătitoare pentru ca problema să fie prezentată Conferinței de Pace, în cazul în care tratativele cu cehoslovaci n-ar fi condus la rezultatul dorit.

Redăm în continuare câteva pasaje dintr-un astfel de memoriu în care autorul subliniază toate argumentele care îndreptătesc statul român să revendice acest teritoriu:

„Consiliul Suprem până acum nu a comunicat României direct și oficial linia de frontieră cu Cehoslovacia; rugăm Conferința să binevoiască a examina și a lua în considerare următoarele propuneri:

Linia de frontieră... să se stabilească definitiv conform liniei demarcaționale ce s-a croit în luna iunie 1919, de către Comandamentul trupelor cehoslovace de comun acord cu Comandamentul trupelor române. Această linie a fost stabilită pe culmea înălțimilor la fața locului de către experți militari ai ambelor state vecine și interesate ținându-se seama de interese locale, istorice și administrative.

Teritoriul ce zace spre est de această linie gravi-

Port popular din Maramureș

tează spre Tisa și este parte întregitoare a Transilvaniei, formând o unitate geografică indivizibilă.

Pe bază istorică am avea dreptul să pretindem mai mult decât s-a stabilit prin linia de demarcațiune. Provincia numită Maramureș este «Leagănul Neamului Românesc», unde poporul român a trăit mai multe veacuri sub voievozi independenți și cuprindea în sine aproape tot teritoriul locuit azi de ruteni, atât în Maramureș, cât și în comitatele vecine: Beregi și Ung. Chiar și ungurii, inamicii noștri cei mai neîmpăcați, recunosc acest fapt istoric. În memoriul lor *Chestia Ruteană* înaintat Conferinței de Pace ei recunosc că cei dintâi locuitori ai Maramureșului au fost români. De asemenea și istoricii ruși recunosc acest fapt...

...De partea dreaptă a căii ferate și a șoselei principale este situată renumita comună istorică Peri, care a fost sediul primei și celei mai vechi episcopii românești în decursul mai multor veacuri. Poporul român dorește reînființarea acestei episcopii istorice în același loc pe care îl consideră și azi ca loc sfânt...

...Teritoriul dintre linia demarcațională și Tisa nu a putut fi ocupat militar și nici administrat de către Cehoslovacia pentru că geograficește gravitează spre România, din aceste motive chiar Comandamentul cehoslovac ne-a propus să-l ocupăm noi, să-l alimentăm și să-l administrăm..."

Memoriul se încheie cu următoarele concluzii:

„Chestiunea acestui teritoriu, deși neînsemnată ca mărime, din considerațiile mai sus înșirate, este de o mare însemnătate pentru România. Dacă Conferința de Pace nu ar acorda României acest mic ținut, el va forma o rană veșnică, un izvor veșnic de conflicte între România și Cehoslovacia, cu care România dorește să întrețină raporturile cele mai bune.

Pe baza acestor considerațiuni propunem ca frontiera între România și Cehoslovacia să fie stabilită definitiv pe linia de demarcațiune de azi”.

Cehoslovăcii păreau dispuși spre concesi teritoriale

în schimbul încheierii unei alianțe militare, ceea ce îl face pe Alexandru Vaida-Voevod să declare la 16 decembrie 1919 în Camera Deputaților că „speră să găsească remediu pentru salvarea integrală a Maramureșului”. Tratatul cehoslovac de curaj în condiții favorabile pentru România. La 15 martie 1920 Osusky, șeful delegației cehice, îl înștiință pe șeful guvernului român că frontiera Maramureșului era pe cale de a fi rezolvată. În acest stadiu al negocierilor intervine schimbarea de guvern din România, cabinetul Vaida fiind înlocuit cu unul condus de Averescu. Evenimentul este folosit de cehoslovaci ca pretext pentru întreruperea negocierilor, argumentând că în urma demisiei guvernului Vaida delegația română nu mai dispunea de împuternicirea legală pentru a putea semna acordul încheiat.

Posibilitatea fructificată

La 1 aprilie 1920, prin adrese trimise Ministerului Afacerilor Străine și Ministerului de Război, reprezentantul Cehoslovaciei în România reînnoia în numele guvernului său cererea de evacuare de către trupele române a teritoriului din nordul Tisei, informând totodată partea română de disponibilitatea Ministerului de Externe ceho-

slovac de a negocia cu statul român o rectificare de frontieră care ar urma să fie stabilită de o comisie mixtă româno-cehoslovacă.

Ca urmare, Legația cehoslovacă din România era anunțată la 18 aprilie 1920 de hotărârea guvernului român de a-și retrage trupele, cerându-i-se ministrului Cernak să comunice numele delegatului militar cehoslovac însărcinat să regleze cu Marele Cartier General Român problemele de detaliu privind retragerea trupelor române. Se dădea astfel curs stipulațiilor Tratatului de pace cu Austria, care prevedea ca teritoriul autonom al rutenilor din zona subcarpatică să fie încorporat Cehoslovaciei, prevederi la care România consimțise prin semnarea lui. Pe de altă parte, se sublinia disponibilitatea statului român de a începe tratative cu statul cehoslovac vizând obținerea unei frontiere mai bune pentru România, interesată să integreze teritoriile de la sudul Tisei în procesul de unificare a întregului teritoriu național, ceea ce în condițiile geografice respective presupunea obținerea căilor de acces spre aceste teritorii.

Prin semnarea Tratatului de la Trianon (4 iunie 1920) se reconfirma pe plan internațional apartenența Maramureșului de la nord de Tisa la Cehoslovacia. ■

*„România are atâta noroc,
încât nici nu are nevoie
de oameni de stat“.*

P.P. CARP - UN ARISTOCRAT AL POLITICII ROMÂNEȘTI

ION BULEI

„La epoca la care vorbesc, el era în toată puterea inteligenței sale luminoase și pătrunzătoare și a incomparabilului său talent oratoric. Îl admiram mult... Eu care l-am iubit și admirat, îmi dau seama că prin cuvintele sale de spirit își făcea dușmani, că felul său drept de a vorbi nu era înțeles...“

Elisa Brătianu a surprins în doar câteva cuvinte componentele de bază ale unei mari personalități cum a fost P.P.Carp. Cele câteva secvențe, toate parlamentare, ni-l prezintă în ipostaze care-i reliefează inteligența, cultura, talentul oratoric, ironia corosivă, spontaneitatea. Nu degeaba s-a spus despre el că a fost...

...Omul cel mai spiritual din vremea lui

Era un talent oratoric puțin obișnuit. Una din cauzele gloriei sale este și acest talent. Glasul său nu avea farmecul pe care-l găseai la T. Maiorescu, Al. Lahovari, B. Delavrancea. Avea chiar o stridență supărătoare și un moldovenism încă bine conservat. Carp vorbea însă întotdeauna inteligent și lapidar. Și aceasta într-o vreme în care oratoria politică se caracteriza în Parlamentul român prin multă frazeologie romantică, arguție avocătească, analize care adesea nu se mai terminau.

Exprimarea lui părea turnată în bronz. Și astăzi, discursurile sale îți stârnesc un viu interes

și te lași purtat de remarcabila lor putere deductivă. Discursurile acestea arată o reală și sigură competență în probleme sociale, financiare, economice, politice, în problemele care au agitat vremea în care a trăit. Vădese un om de mare cultură și de maturitate de concepție.

Titu Maiorescu, prietenul său, era un mare orator academic, Carp era un pasionat, un improvizator exploziv și patetic. Era ironic, mereu plin de spirit, „o vioiciune cu elemente de improvizatie și cu zăngănit de spadă“, cum fericit găsește expresia E. Lovinescu. Discursurile lui Carp sunt totdeauna îngrijite și bine construite, oferind plăceri estetice. „Intervențiile sale în dezbateri – scria I.G. Duca mai târziu – aveau pururea un adânc și meritat

răsunet. În ceea ce privește spiritul, nimeni nu l-a întrecut, el a fost, fără îndoială, omul cel mai spiritual din vremea lui. Replicile lui erau distrugătoare, din două cuvinte auzvările cu aerul său ironic doboră cel mai înfocat adversar. S-a zis că era gata să sacrifice o situație pentru un cuvânt de spirit. Este exagerat, dar desigur că vorbele lui usturătoare i-au atras adesea dușmăanii inutile. În schimb, câte bătălii nu a câștigat cu uimitorul său de facultate de a dezarma adesea prin claritate. Când își pune monoclul și se uita la cineva, rareori în duelul ce se angaja nu era el învingătorul, nenumărate erau anecdotele ce au circulat despre apostrofele și jocurile lui de cuvinte.

Lui George Vernescu, atunci când acesta nega existența Partidului Conservator, el îi replica: „Îi voi răspunde domnului Vernescu ca Diogene, care față cu un adversar ce nega mișcarea, se mărgea a se plimba pe dinaintea lui”.

La 4 decembrie 1884, el răspunde unei lungi serii de atacuri ce se aduc în Parlament junimiștilor: „Este un aforism al lui Schopenhauer, care zice că valoarea unui om se judecă și după umbra care o aruncă. Se vede că umbra este mare, căci ați dat de dânsa până a nu da de cel care o aruncă și ați condamnat ideile noastre a priori, până a nu le cunoaște. V-ați luptat cu umbra, să vedem cum stăm cu realitatea”.

Într-un discurs din Cameră asupra legii comunelor, la 27 noiembrie 1886, el declara: „Suntem huliți din dreapta și din stânga, astfel încât am ajuns a crede că în țara aceasta toți au caracter afară de Petre Carp”. Sau, din aceeași ședință, deputatul Stanian îl întrerupe: „— Ești un egoist inteligent. — Domnule Stanian, am eu acest avantaj asupra celor care sunt egoiști, fără să fie inteligenți”.

Iată un model de patetism, din 16 martie 1888, când mișcările de stradă împotriva guvernului Brătianu ajung și în Cameră, unde un ușier e rănit, iar unii deputați, între care N. Filipescu și N. Fleva, sunt arestați: „Dacă îndrăzneala ar fi suficientă ca să acopere o crimă, guvernul ar fi alb ca omătul; dacă numărul ar fi suficient-pentru a asigura impunitatea, veți rămâne nepedepsiți. Sunt însă pete care, odată

căzute pe fruntea unui om, trebuie să-l facă să plece capul: orice va face, de răspunderea finală nu va putea scăpa, și am convingerea că răspunderea aceea va fi mai apropiată decât se poate crede”. Din același discurs: „Recunosc că nu suntem populari; dar sunt două soiuri de popularitate: este popularitatea promisiunilor și a speranțelor deșerte, pe care n-am căutat-o și n-am răvnit-o niciodată, și este popularitatea faptelor ce se îndeplinesc; pe aceea o ambiționăm și avem convingerea că, intrați nepopulari în guvern, vom ieși populari, contrar cu alții, care au intrat populari și au ieșit nepopulari” (era tot o făgăduială, păcatul tuturor oamenilor politici, dar răsturnată). O formulă lapidară dintr-un discurs din 28 martie 1888: „În

politică greșelile se îndreaptă, nu se răzbună”. O altă dintr-un discurs de la 27 martie 1892: „Primul semn al unei stări înapoiate sub punctul de vedere al culturii este netoleranța. Când cineva crede că numai el are dreptate, când cineva crede că în afară de concepția creierilor săi nu mai este absolut nimic altceva în viața socială, acela este un om incult, care n-a avut încă puțința de a-și da seama cât de variate, cât de multiple sunt manifestările gândirii omenești” (vorbele i se puteau aplica și lui însuși, pentru intoleranța pe care a arătat-o în unele situații care cereau flexibilitate).

Lui D.A. Sturdza îi spune la 22 decembrie 1901: „Domnule prim-ministru, subscriu la cele ce ați zis despre Al. Lahovary și care are o statuie pe o piață a Bucureștilor. Pentru că dacă ar trăi, nu ar avea-o și lipsa lui dintre noi este mai simțitoare decât prezența lui pe o piață a Bucureștiului”.

Pragmatism și inteligență

La 12 februarie 1901, când erau în toi discuțiile pentru a se ajunge la o înțelegere privind reformele fiscale, deputatul Gr. Trandafil exclamă, adresându-se lui Carp: „Îți dau capul meu, dar numai să ne înțelegem”, la care Carp replică: „N-am ce face cu el”. Stenograful Camerei consenmează „ilaritate” și vorbele „Ecce Homo”.

În 1904, cu prilejul discuției tarifului vamal: „Îmi amintesc o maximă, care este scrisă la Frankfurt, pe palatul imperial, și care glăsuiește

D.A. Sturdza

„D-le prim-ministru, subscriu la cele ce ați zis despre Al. Lahovary...”

în modul următor: Cuvântul unei părți este cuvântul nimănui, să se asculte amândouă”.

Realism politic, tot în 1904, în discuția tarifului vamal: „Se zice: capitalurile străine intră în țară și apoi ies din țară și se duc la străini înapoi cu un mare câștig. Așa este. Dar ploaia care a căzut pe pământ se întoarce iarăși la cer, căzând însă pe pământ, îl îmbogățește, îl alimentează și-l face mai producător. Așa și cu capitalurile străine. Ele vin la noi și apoi iarăși se duc; însă în trecerea lor pe la noi va ieși o întărire atât de mare a muncii naționale, încât vom fi recunoscători și acelora care le-au adus și acelora care le-au întrebuințat”.

Foarte bună întrebarea lui, în același discurs: „În ultimă instanță ce numim capitaluri străine? Adică Constituția noastră nu este capital străin?... Oriunde ne aruncăm ochii trebuie să zicem că ceea ce suntem astăzi și ceea ce ne înconjoară este într-adevăr rezultatul unei munci de absorbție a tot ce au muncit alții înaintea noastră”.

La 13 ianuarie 1906, îi replică lui Take Ionescu, al cărui tată era incert, cel puțin ca zvon public: „Dl. Take Ionescu v-a spus că se stabilise un fel de raport filial între domnia sa și domnul Catargi. Sunt convins că în sferele senine în care se află astăzi, va fi auzit cu o legitimă mândrie că după moartea lui a ajuns și el să fie tatăl lui Take”.

În același discurs îl caracterizează pe Gh. Gr. Cantacuzino: „Dl. prim-ministru a zis că a fost indicat ca succesor al său [al lui L. Catargiu]. Respect această indicație. A mai zis că merita pozițiunea pe care o ocupă pentru că viața d-sale întreagă este clară ca un pocal de cristal. O fi! Dar oare nu vedem așa ușor prin pocal fiindcă e deșert?”

Lui I.I.C. Brătianu, în celebrul său discurs din 30 noiembrie 1911, zis al „fierului roșu”, privind Societatea de tramvaie din București, unde cele mai multe investiții le aveau liberalii, P.P. Carp îi spunea: „Autoritatea morală a unui om politic nu se câștigă decât printr-un singur mijloc. În viața ta privată să fii totdeauna corect, în viața ta publică să fii totdeauna dezinteresat”. Sau: „Pe principii se fac revoluții, pe afaceri nu”.

Iată-l pe Carp la 14 decembrie 1915: „Fiecare stat are două chestiuni de studiat, are două probleme de rezolvat: problema existenței sale și problema măririi sale. Dar mărirea nu este posibilă decât cu existența. Și când dv. veți fi sacrificat posibilitatea existenței statului nostru, atunci în loc să fi venit în ajutorul fraților noștri de dincolo, ale căror suferințe le descrieți aici, veți fi adăugat la suferințele lor și suferințele noastre și în loc să fim egali cu dânsii în fericire, vom fi egali cu dânsii în nenorocire”.

Timpul se schimbă, el nu

Prevestitor îi spunea P.P. Carp prințului Bülow, în aprilie 1914, la Roma: „România s-a unit cu Tripla Alianță numai în credința că conducerea acesteia va rămâne în mâna Germaniei, căci între România și Austro-Ungaria există contraste prea puternice. Astăzi avem în România ca și în Italia impresia că conducerea Triplicei a alunecat de la Berlin la Viena. România va urma cu greu, în caz de complicații războinice, o Triplice dirijată de Austria”.

După Consiliul de Co-roană din 3 august 1914 se retrage la Țibănești și nu mai vrea să iasă într-o lume pe care o considera străină lui. În primăvara lui 1915 simte însă nevoia să arate din nou că,

orice s-ar fi întâmplat, rămânea credincios mărturisitorilor dintâi. Și scoate la 1 martie ziarul *Moldova*, a cărui conducere o încredințează lui Virgil Arion. Un ziar cu totul împotriva curentului lui țării.

Nici un bărbat politic de până atunci nu se considerase atât de obligat față de sine însuși ca P.P. Carp. Prefera să se despartă de dorința tuturor, să nu împărtășească aspirațiile comune, dar să rămână consecvent cu sine, cu toate că și împrejurările și oamenii se schimbaseră. „În pragul istoriei – scria Al. Șerban, în revista *Flacăra* – d-sa se oprește singur, rigid, neînduplecat, cu un zămbet aspru și plin de dispreț, sfidând împrejurările care și-au permis să se modifice, cerând alte atitudini...”.

Mulți îl părăsiseră. Chiar și cei mai intimi. Peste întreg capitolul „De amicitia”, putea să scrie: „Vanitas, vanitatum, omnia vanitas”.

Gh. Gr. Cantacuzino
„Oare nu vedem așa
ușor prin pocal fiindcă
e deșert?”

Rămânea la fel de limpede la minte, aceeași inteligență scăpărătoare, la fel de vioi în replici. Doar timpul părea să se fi modificat. Carp nu.

Revine în prim plan la tribuna Camerei în iarna lui 1915-1916, într-o sesiune de excepție. Mușcător, incisiv, ironic, dur și, ca întotdeauna, foarte logic. El pune problema țelurilor diverselor puteri în război, căci „trebuie să curățăm terenul investigațiunilor noastre de o serie de legende și de pretinse idealuri“. Și, procedând astfel, constată că Anglia nu a intrat în război, cum o declară, pentru apărarea statelor mici, ci ca să se servească de ele în intenția de a zdrobi militarismul german și a-și menține dominația mărilor, amenințată de germani.

Franta nu se luptă numai pentru a apăra civilizația contra barbariei germane. „Nu cunosc, d-le Președinte, declară el, o civilizație specific franceză, cunosc o civilizație europeană, la care au conlucrat, cu egală măiestrie, și englezii și francezii și germanii și italienii și când aceste popoare se luptă între ele, ele lovesc deopotrivă într-o civilizație care le este comună“.

„Dacă vorbiți de idealuri, spune Carp, nu uitați, în afară de idealul românesc mai există și alte idealuri, idealul românesc există numai pentru noi, pentru ruși, de pildă, nu există decât ideal rusesc“.

Crede că prin intrarea în război de partea Antantei se periclitează existența statului și atunci unirea românilor cum să se mai realizeze? Și atunci care ar fi după el soluția? Neutralitatea? Nu. Urmarea ei ar fi „o țară dezamăgită și slăbită“. Alăturarea de Puterile Centrale? N-o afirmă direct, dar această cale o lasă să se înțeleagă. Dar vrea poporul român un război alături de Austro-Ungaria? El știe că nu-l vrea. Dar „opinia publică are nevoie și de rezistență atunci când ea vrea să ne conducă pe căi rătăcite și astăzi aceste rezistențe se impun“. El nu vrea ca România să aibă soarta Poloniei. În încheiere se adresează lui I.I.C. Brătianu, care vorbise la Senat de suferințele sale ca șef al guvernului în acele momente. „Suferințele d-tale sunt suferințele unui om nehotărât, care este obligat să ia o hotărâre. Încercați, d-le ministru, și luați o dată o hotărâre și veți vedea că toate suferințele d-tale au să dispară, și nu uitați preceptul lui

Horatiu: cine nu știe să se opună clamărilor unei mulțimi rătăcite acela nu este un om întreg. Să nu mai uitați încă și un alt adagio latin: cine se lasă să fie purtat de soartă e condus de dansa; cine rezistă e târât. Doresc din tot sufletul meu, d-le Brătianu, ca evenimentele să te poarte, iar nu să te târască“.

Egal cu sine însuși

Discursul lui Carp nu e aplaudat de nimeni, nu pentru că n-ar fi fost remarcabil, ci pentru că era, în acele împrejurări, cu totul contra curentului.

La Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916 are aceste cuvinte excesive: „Doresc să fiți învinși, pentru că victoria voastră ar fi ruina țării“ (în varianta lui Marghiloman). Și nu se poate spune că era la o vârstă la care, în general, se zice că îți permiți să spui orice, pentru că nu te mai interesează. La Carp era consecvența unor păreri de aproape cincizeci de ani: România nu se poate alia niciodată cu Rusia, pentru că își distruge viitorul.

Războiul început (și pierdut, în prima parte) îl readuce pe Carp în politica militantă. Pagină tristă din viața sa. El rămăsese în teritoriul ocupat de Puterile Centrale, convins, cum fusese și înainte de război, că acestea au câștigat războiul. Și nu

rămâne în expectativă, cum o fac alții. Indirect, prin cei câțiva oameni din jurul său, acceptă colaborarea cu administrația militară a ocupanților. Unul din giranții importanți ai „guvernului“ de la București era Lupu Costache, la Interne, om de încredere al lui Carp. Treptat, carpiștii reușesc să ocupe majoritatea posturilor administrative din teritoriul ocupat. Toți giranții „ministerelor“, stabilite la 6 aprilie 1917, „cu încuviințarea Administrației Militare din România“, în fapt, numiți de aceasta, sunt adepții mai vechi sau mai noi ai lui Carp.

Carp și adepții săi se cred în stare să aibă păreri și asupra viitorului a ceea ce mai rămăsese din România. Cu regele Ferdinand, credea Carp, România nu putea rezista pretențiilor economice ale învingătorilor, pretențiilor teritoriale ale bulgarilor și austro-ungarilor. Ferdinand, prin ralierea sa la Antantă, nu mai avea platforma de credit necesară pentru a apăra interesul țării (și

„între el [Ferdinand] și granițele țării, nu pot alege“, declara Carp).

După venirea guvernului Marghiloman, pe care Carp nu-l acceptă, deoarece era adus de Ferdinand și, prin aceasta, condamnat să nu obțină nici o clemență de la austro-germani, bătrânul conservator Carp îi trimite regelui, prin Jean Mitileu, reprezentantul guvernului Averescu la tratativele de pace separată de la Buftea, un mesaj semnificativ: „Dl. P.P. Carp vă roagă să spuneți respectuos M.S. că, după părerea lui, chiar dacă regele ar semna pacea cu Puterile Centrale, rămânerea lui pe tron ar da naștere la o serie de convulsii care ar face dinastia imposibilă și ar îngreuna vindecarea rănilor cauzate printr-o politică fatală“.

E ales, pentru ultima oară, ca deputat în Parlament, în Parlamentul lui Al. Marghiloman de la Iași, din 1918. Nu va participa, după cum era de așteptat, la nici o ședință. Va fi ultima lui înșărcinare politică (și aceasta, neonorată). Evenimentele de la sfârșitul anului 1918 îl dau brutal la o parte. Ca o autoapărare rostește această vorbă lapidară, care-i definește

intransigența și înaltă concepția politică a omului Carp deasupra faptelor istorice: „România are atâta noroc, încât nici nu are nevoie de oameni de stat“.

Un fel de a nu recunoaște că a greșit. Dar oare chiar a greșit? Pentru că a acceptat să colaboreze cu cei care ocupaseră țara, da. Colaboraționismul este totdeauna de condamnat. Nu se acceptă explicațiile. Cu atât mai mult într-o lume guvernată de ideea națională. Și primul război mondial, cu pacea care l-a urmat, înseamnă victoria deplină a principiului naționalităților. Din acest punct de vedere colaboraționismul lui Carp (e adevărat, mai mult indirect decât direct) nu are nici o scuză. Nici măcar a vârstei. E limpede o greșeală care distruge un om politic.

După decembrie 1918 și împlinirea așa de deplină și de extraordinară a idealului național românesc, peste el, omul politic Carp, s-a lăsat un val de indignare și de uitare. Dacă procedura politică a lui Carp e condamnată, la fel e și concepția, cea credință a lui potrivit căreia România nu poate fi niciodată, absolut

e ALL

EDITURILE ALL
BD. TIMIȘOARA NR. 58, SECTOR 6 - BUCUREȘTI SAU C.P. 12-107
TEL.: (01) - 402 26 00; FAX: (01) - 402 26 10

TALON DE COMANDĂ
REVISTA MAGAZIN ISTORIC

EXPEDITOR (VĂ RUGĂM SĂ COMPLETAȚI CÂT MAI CITEȚ POSIBIL)

Nume și adresă: _____

Telefon: _____

Cod client: _____ Profesie: _____

PENTRU PASIONAȚII DE ISTORIE!

EDITURILE ALL au înființat **CLUBUL ALL ISTORIC**, care va oferi membrilor săi numeroase facilități (reduceri de preț, informații asupra planului editorial în avans, întâlniri cu personalități de marcă din domeniu etc.) și surprize.

Dacă doriți să deveniți membru al **CLUBULUI ALL ISTORIC**, exprimați-vă opțiunea bifând căsuța de mai jos și veți primi acasă pliantul de prezentare, cu toate detaliile necesare.

În plus, această comandă va deveni comanda nr. 1 pentru **CLUBUL ALL ISTORIC**.

☐ Vă rog să-mi trimiteți pliantul de prezentare a **CLUBULUI ALL ISTORIC**.

cod talon 005051999

Plata se va face ramburs (la primirea coletului poștal). Taxele poștale de expediție sunt suportate de editură.

NU SE TIMBREAZĂ!

CORRESPONDENȚĂ

RĂSPUNS

C.R.

SE TAXEAZĂ
LA DESTINAȚIE

DESTINATAR

Editurile

București

O.P. 12

C.P. 107

niciodată, aliată a Rusiei, această credință de o viață era și ea greșită? Era un fel de incapacitate organică a bătrâneții de a se reîmprospăta, de a se adapta la situații noi sau era urmarea unei înțelegeri de fond a situației unei țări mici, așezată lângă o țară mare și care nu trăiește decât cu frica acesteia din urmă? „Să nu ne unim cu rușii – spunea Carp în 1877 și o va repeta cu și mai mare tărie în 1914 și 1916 –, căci cine ne garantează împotriva lor?”. Rusia era fatalitatea geografică inexorabilă, care nu impunea decât axioma: „în nici un caz cu Rusia”. Mai profund decât orice om politic român, Carp studiase istoria Rusiei de la Petru cel Mare încolo. Constatase mai mult decât oricine că România stătea în calea Rusiei în Europa de Sud-Est. Și atunci România nu avea de ales în politica ei externă. Această politică nu putea fi decât „politica fricii”, cum o numea Take Ionescu în 1891. A fricii de Rusia și de intențiile ei în această zonă a lumii.

Carp n-a putut prevedea revoluția bolșevică din 1917, care a dus la prăbușirea temporară a Rusiei și a îngăduit realizarea unității românești

integrale. De aceea și vorba lui că românii nici nu aveau nevoie de oameni de stat. Pentru că, nu-i așa, erau ajutați de providență. Carp credea în politica de alianță cu germanii. Dar nici în 1918, nici în 1941 răul n-a putut fi preîntâmpinat cu o astfel de politică. A fost chiar ca o cădere din lac în puț. Și atunci singura politică ce se putea promova era, până la urmă, aceea promovată de Brătieni și de Take Ionescu: așezarea României la adăpostul unor alianțe cu Occidentul (că însemna el în primul rând Franța și Anglia, că, mai pe urmă, înseamnă Alianța Atlantică, incluzând desigur și Germania, e indiferent) și a unor relații normale, în măsura posibilului, cu vecinii. Axioma în care a crezut fără nici o cîlîntie Carp, „niciodată cu Rusia”, e conținută într-o altă, „totdeauna cu Occidentul”. Și a fost o șansă pentru noi existența politică a lui Carp: ne-a făcut conștienți tocmai de acest adevăr. După cum tot o mare șansă a fost existența lui pentru că ne-a arătat că nu poți face politică mare decât dacă ești condus de idei, nu de interese, că, în general, nu poți face politică decât dacă ești înzestrat pentru asta. ■

ISTORIE

TENTAȚIA LUI HOMO EUROPAEUS. GENEZA IDEILOR MODERNE ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE SUD-EST

Autor: Victor Neumann
cod H1411/preț 90 000 lei

PREȚUL LIBERTĂȚII. O ISTORIE A EUROPEI CENTRAL-RĂSĂRITENE, DIN EVUL MEDIU PÂNĂ ÎN PREZENT

Autor: Piotr S. Wandycz
Traducere: Mihaela Paraschivescu,
Valentin Drăgo-Banu
cod H670/preț 39 900 lei

EICHMANN ÎN IERUSALIM. UN RAPORT ASUPRA BANALITĂȚII RĂULUI

Autor: Hannah Arendt
Traducere: Mariana Neț
cod H1410/preț 34 000 lei

JOE BOYLE. UN MOUSQUETAIRE CANADIEN AU SERVICE DE LA REINE MARIE DE ROUMANIE (edite în limba franceză)

Autor: Gilles Duguay
cod H931/preț 59 900 lei

DIPLOMAȚIA

Autor: Henry Kissinger
Traducere: Mircea Ștefanacu,
Radu Paraschivescu
cod H1408/preț 169 000 lei

CHURCHILL. O VIAȚĂ DE REBEL

Autor: Norman Rose
Traducere: Radu Paraschivescu
cod H1407/preț 139 000 lei

Colecția FILOSOFIE POLITICĂ

OAMENI DE STAT ÎNTR-O LUME INTERDEPENDENTĂ. ADENAUER, DE GAULLE, THATCHER, REAGAN, GORBACIOV

Autor: Ghilă Ionescu
Traducere: Roxana-Aurora Duma
cod H1403/preț 69 000 lei

MIZERIA ISTORICISMULUI

Autor: Karl Raimund Popper
Traducere: Dan Săcu, Adela Zamfir
cod H1402/preț 34 900 lei

Colecția MEMORII - ARHIVE - MĂRTURII

DOUĂ SĂPTĂMĂNI DRAMATICE DIN ISTORIA ROMÂNIEI (17 - 30 DECEMBRIE 1947)

Autor: Elodor Foșeneanu
cod H1414/preț 24 000 lei

ÎNVINS ȘI ÎNVINGĂTOR, 1941 - 1949. CAMPANIA DIN EST ȘI PRIZIONERUTAL
Autor: Alexandru Teodorescu-Schei
cod H1415/preț 24 000 lei

DEPORTAT ÎN ȚARĂ STRĂINĂ

Autor: Ioan Matei
cod H1413/preț 24 000 lei

UN MARTOR AL ISTORIEI EMIL GHILEZAN DE VORBA CU ADRIAN NICULESCU

Autor: Adrian Niculescu
cod H1416/preț 44 000 lei

ORDINEA INTERNĂ ȘI APĂRAREA ROMÂNIEI ÎN ANII 1939-1941.

CONTRIBUȚIA JANDARMERIEI ROMÂNE LA APĂRAREA INSTITUȚIILOR DE STAT
Autor: Stan Stăgăciu, Octavian Burcin,
Ovidiu Miron, Adrian Bălan
cod H1415/preț 79 900 lei

Colecția BIBLIOTECA DE ISTORIE

PACE, RĂZBOI ȘI COMERȚ ÎN ISLAM. TĂRII E ROMÂNE ȘI DREPTUL OTOMAN AL POPOARELOR (SECOLELE XV-XVII)

Autor: Viorel Panait
cod H1426/preț 119 000 lei

ELITA LIBERALĂ ROMÂNEASCĂ, 1866-1900
Autor: Mihai Sorin Rădulescu
cod H1424/preț 59 000 lei

GUVERNAREA NICOLAE RĂDESCU

Autor: Dinu C. Giurescu
cod H1425/preț 39 000 lei

1. Alegeți lucrările dorite, în urma consultării ofertei, reținând codurile acestora; 2. Completați rubricile de mai jos, înscrind codul lucrării și numărul de exemplare comandate; 3. Depuneți talonul, astfel completat, în cea mai apropiată cutie poștală.

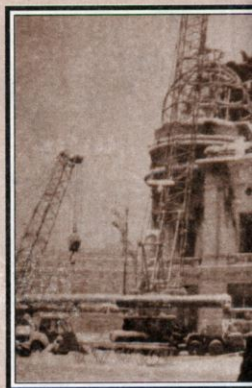
Cod lucrare	Nr. ex. com.	Cod lucrare	Nr. ex. com.	Cod lucrare	Nr. ex. com.	Cod lucrare	Nr. ex. com.	Cod lucrare	Nr. ex. com.

*Album
istoric*

București
Decembrie
1989

Fotografii inedite realizate de
preot **Lucian Pârjol**

EXPLORĂRI ÎN ISTORIA UNIVERSITĂȚILOR EUROPENE

Profesori și doctori ai Universității din Cambridge

NICOLAE BALOTĂ

• Două modele universitare: francez și german • Jefuirea Weimarului provoacă naționalismul lui Fichte • Burse multe, taxe mici, nu concursuri de admitere • Dascălii suspectați de liberalism – concediați • Licența în litere după un an, cea în drept – după trei • Tirania diplomei de stat

Reformele prea îndelung amânate, evitate, se răzbuună. Între amurgul Evului Mediu și izbucnirea Revoluției franceze, mai exact între începutul secolului al XVI-lea și sfârșitul celui de-al XVIII-lea, universitățile europene au cultivat vechile lor tradiții, au conservat prea multă vreme, fără să le înnoiască, regulamentele, modurile de organizare, materiile de predare medievale. Cele mai înalte școli ale Europei n-au asimilat decât într-o mică măsură inovațiile culturale din primele secole ale epocii moderne. Ele

nu s-au reformat, nu s-au deschis decât rareori gândirii filosofice și științifice a acelor timpuri. De aceea, ele nici n-au devenit, în epoca respectivă, centre de cercetare, mulțumindu-se să transmită cunoștințe adeseori depășite.

Acest învățământ sclerosat pretindea parcă un șoc. El apărut pe neașteptate, printr-o brutală lovitură istorică. La 15 septembrie 1793, Convenția revoluționară puna capăt învățământului universitar din Franța. Toate universitățile erau desființate. În anii următori, ele erau abolite și în provinciile

ocupate de trupele revoluționare, îndeosebi într-o parte a statelor germane. Dacă în 1789 pe teritoriul Germaniei se numărau 35 universități, în 1795 din acestea rămăneau doar 16 (printre care cele din Halle, Göttingen, Jena, Heidelberg, Tübingen și Freiburg). În Prusia se mai întemeiau, ca o compensare a pierderilor din restul Germaniei, universitățile din Berlin, Bonn și Breslau. Lovitura aceasta de o rară brutalitate – adusă îndeosebi înaltelor școli din Franța – va constitui, însă, în Germania, șocul necesar pentru o

restructurare, o renovare în adâncime a instituției universitare. În ce a constat această renovare, ale cărei efecte s-au făcut simțite până în zilele noastre?

Secolul al XIX-lea va opune în Europa două modele universitare: cel francez și cel german. Această opoziție se manifestă, înainte de toate, pe planul mare al finalităților atribuite Universității. Dacă învățământul francez considera în secolul al XIX-lea (și într-o anumită măsură în următorul) că funcția eminentă a universităților este cea de pregătire profesională a unor cadre necesare statului național unitar, rolul primordial al universității germane a fost acela al asigurării celor mai favorabile condiții cercetării științifice a specialiștilor din toate domeniile. Să privim ceva mai de aproape aceste două modele.

Reacția universitarilor și în genere a intelectualilor de seamă din statele germane față de măsurile brutale luate de tru-

pele de ocupatie ale Revoluției Franceze (și mai apoi față de cele napoleoniene a fost dublă: una de ordin politic și alta de natură științific-didactică. Universitatea germană devine, la începutul secolului al XIX-lea, un spațiu politic din care pornesc mișcările de redeșteptare națională. Dacă, la început, mișcarea revoluționară din Franța a stârnit entuziasmul gânditorilor și literaților germani (Hölderlin, Klopstock, Herder, Schiller, Kant etc.), în curând excesele francezilor, războaiele lor anexioniste i-au dezamăgit, i-au transformat în adversari ideologici, în propagandurii unor teze contra-revoluționare.

Astfel, dacă filosoful și profesorul Fichte vedea prin 1790 în poporul francez pe cel ce „elibera omul de lanțurile sale exterioare”, iar atunci când autoritățile franceze i-au oferit catedra de filosofie din Mainz a răspuns: „Nu am o dorință mai vie decât aceea de a-mi pune viața în

slujba Marii Republici, pentru a-i forma pe viitorii ei cetățeni”, câțiva ani mai târziu, după bătălia de la Jena (1806), după înfrângerea și umilirea Prusiei, după jefuirea de către trupele napoleoniene a Weimarului lui Goethe, același Fichte devine adversarul înverșunat al invadatorului și profetul naționalismului german.

Celebrele sale *Reden an die deutsche Nation*, (Discursuri către națiunea germană rostite la Academia din Berlin, în 1807-1808) înflăcărează tineretul universitar german. Ideile politice dezbătute cu pasiune în Universitatea germană a vremii nu erau însă doar cele ale unui naționalism stârnit de rezistența împotriva francezilor, ci și cele ale liberalismului inspirat în parte chiar din ideile Revoluției Franceze.

În afara pasiunilor politice, efervescența care a cuprins deopotrivă profesorii și studenții universităților germane, în primele decenii ale secolului al XIX-lea,

Viață de studenți în Germania secolului XVIII

era alimentată de o nouă viziune despre supremația valorilor culturale asupra celor materiale. Discipline ce nu păreau că servesc practicile curente ale existenței devin acum esențiale. Mulți profesori germani sunt savanți specialiști în asemenea domenii, pe care le reîntemeiază pe fundamente noi teoretice, folosind metode noi. Astfel de domenii sunt: filologia, gramatica istorică, lingvistica comparată, matematicele, fizica teoretică etc. Erudiția istorică a profesorilor germani face dintr-înșii marii exploratori ai unor zone puțin cunoscute din istoria omenirii. Cei mai de seamă gânditori ai vremii sunt titularii catedrelor de filosofie: Hegel, Fichte, Schelling etc.

La baza transformărilor lor Universității germane se aflau ideile curentului neo-umanist reprezentat de marele savant Wilhelm von Humboldt, ca și ideile filosofice-pedagogice ale lui Fichte și Schleiermacher. Aceștia preconizau o largă libertate a învățământului, implicând

libertatea predării, a cercetării, dar și libertăți acordate studenților în alegerea materiilor, a profesorilor etc. Să nu uităm că, încă din secolul al XVIII-lea, unele centre universitare germane (începând cu Universitatea din Göttingen) au fost modernizate, prin marea reformă a ministrului Munchhausen (*Magazin istoric*, nr. 11/1999). O trăsătură caracteristică a modelului universitar german era enciclopedismul său, deschiderea spre toate sectoarele cunoașterii umane. Accentul pus pe disciplinele teoretice nu însemna neglijarea celor cu implicații practice. Universitățile germane au fost cele dintâi prevăzute cu mari laboratoare de cercetare (îndeosebi laboratoare de chimie). Toate acestea au fost posibile printr-o judicioasă finanțare a marilor școli. Situația materială a profesorilor se ameliorează în așa măsură, încât aceștia nu mai trebuie să caute ocupații secundare, ca în trecut sau ca în alte țări, ci se pot consacra lucrărilor științifice.

In cursul secolului al XIX-lea reputația profesorilor germani crește în întreaga lume, modelul Universității germane impunându-se în multe țări (îndeosebi în cele nordice, dar și – parțial cel puțin – în Rusia, Italia, Spania etc.). Totodată, se remarcă o creștere masivă a numărului studenților în Germania. Cauza principală se afla în mărirea prestigiului profesioniștilor liberali și administrative care pretindeau studii superioare, dar și în lipsa concursurilor de admitere, în taxele mici pretinse pentru înscriere, în numărul mare de burse acordate și, nu mai puțin important, în implantarea universităților germane în orașe mici, unde traiul era ieftin.

Se formează astfel în statele germane, înainte de unificarea lor din 1871, o adevărată clasă a burgheziei cultivate (*Bildungsbürgertum*), care joacă un rol benefic și pe plan politic. Căci, spre deosebire de alte țări (chiar de Franța, unde revoluția din 1789 n-a trezit interesul

Berlin. Unter den Linden, în 1691

universitarilor), mișcările politice liberale din Germania au în centrul lor organizațiile studențești, așa-numitele *Burschenschaften*, și un număr de profesori cu mare autoritate. Aceste organizații formează în 1848-1849 primul grup socio-politic german unitar, liberal. Adunarea din Frankfurt (1848) a fost denumită „Parlamentul profesorilor”, pentru că număra în rândurile sale nu mai puțin de 52 profesori universitari.

Am schițat doar câteva din motivele care au impus în Europa secolului al XIX-lea modelul universitar german. Față de acesta, modelul francez a rămas multă vreme de importanță secundară. Ba chiar ei atunci când unii profesori francezi au dobândit o notorietate internațională sau când s-au constituit grupuri valoroase de profesori-savânți în anumite discipline (școli juridice, medicale etc.), aceasta s-a datorat faptului că Universitatea franceză a preluat cu folos

unele din metodele de lucru sau modalitățile de organizare ale celei germane.

După *tabula rasa* la care a procedat cu brutalitate Revoluția Franceză, după mai mulți ani de inexistență a universităților în Franța, acestea au trebuit să fie reconstituite în întregime. De fapt, decretul din 1793 al Convenției lăsase să subziste unele institute de cercetare, ca și unele școli superioare cu profil pragmatic: *Collège de France*, *Muzeul de istorie naturală*, *Observatorul astronomic*, *Școlile superioare de poduri și șosele*, de mine și *École centrale* (viitoarea *École polytechnique*). În 1794 s-au restaurat trei școli de medicină, în locul facultăților desființate.

Epoca napoleoniană va încerca o restaurare a universităților, continuând însă politica de suspiciune a revoluției față de învățământul superior. Singura sa inițiativă pozitivă, pe acest plan, este reînființarea în 1810 a unei

înalte școli destinate să formeze elitele culturale franceze: *École Normale Supérieure*. Odată cu restaurarea regalității, în 1815, se iau primele măsuri generale de reconstituire a învățământului superior. Acestea se axau pe tradițiile secolului și ale secolelor anterioare, urmărind să dea statului cadrele necesare în stabilizarea sa, după frământările și răsturnările provocate de marea criză revoluționară și de aventura napoleoniană dezastruos încheiată.

Autoritățile de stat își rezervau dreptul de control asupra universităților, căutând să orienteze formațiunea în conformitate cu noua ordine social-politică. Sistemul era mult mai puțin liberal decât cel din Germania și, totodată, mai riguros școlastic. Se introducea în Franța ceea ce se va numi mai târziu „tirania diplomei de stat”, care singură deschidea calea spre posturi. Ca atare, se reglementau programe uniforme în toate universitățile, concursurile și clasa-

samentele

München, Marienplatz, în 1700

erau foarte riguros stabilite, temele fiind aceleași pentru întreaga țară. Singur statul avea dreptul să acorde diplome, să confere grade, titluri.

Invățământul superior nu avea un caracter enciclopedic; se căuta o pregătire doar în vederea anumitor funcții. Pregătirea era de scurtă durată. Se ajungea la licența în litere după un an, la licența în drept după trei ani de studiu. Facultățile de litere, istorie, filosofie, matematici, științe – care în Germania erau novatoare – în Franța vegetau; ele preparau doar studenții pentru profesorat; în cadrul acestor facultăți nu se făceau cercetări. Investițiile în biblioteci, laboratoare, chiar în localuri de curs erau derizorii. Profesorii erau slab retribuiți, ceea ce îi îndemna să caute alte surse paralele de câștig. Singura universitate care prospera era Sorbona pariziană. Profesorii voiau să predea numai la Paris ori să revină cât mai repede acolo. Provincia era delăsătoare.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, această

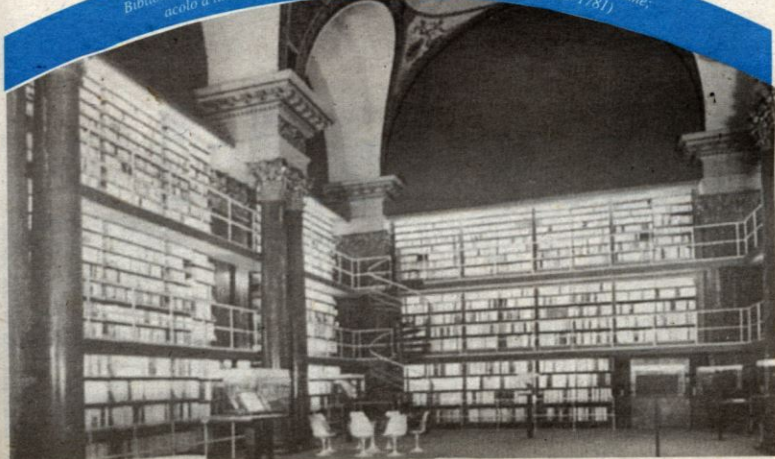
hiperconcentrare pariziană, din pricina căreia nu se putea dezvolta nici o viață intelectuală în provincie, începe să fie criticată. Dar nici la Paris condițiile de lucru ale universitarilor – profesori și studenți deopotrivă – nu erau favorabile cercetării științifice. În Cartierul latin, în cadrul și în jurul Sorbonei, aceste condiții erau mediocre. În sfârșit, lipsa de libertate din organizarea facultăților franceze avea corolare politice. Universitarii erau supuși cenzurii, observației polițienești. Unii dintre cei mai de seamă profesori, acuzați sau numai suspectați de liberalism, sunt concediați. Astfel, în 1822, marii istorici Michelet, Edgar Quinet, Mickiewicz de la Collège de France sunt eliminați din rațiuni ideologice. Alții vor fi îndepărtați din Universitate în 1851, după lovitura de stat a lui Napoleon al III-lea.

După 1860, se înalță un adevărat cîr de critici în Franța la adresa sistemului universitar existent, denumit (nu într-un totuș pe drept) napoleonian. Profesorii

doresc să dezvolte cercetarea în cadrul facultăților, după modelul german; după același model, ei pretend o descentralizare a unui sistem hipercentralizat. Înfrângerea Franței, în războiul din 1870-1871 cu Prusia, grăbește procesul de restructurare a universităților. Franța republicană recunoștea tacit superioritatea modelului german și prelua unele din mecanismele instituționale, din metodele de lucru, din formele de organizare ale adversarului fericit. La început s-a recurs doar la jumătăți de măsură. Astfel, pentru a răspunde nevoii de cercetare, se creează laboratoare, seminarii specializate, dar mai întâi în cadrul unei *École pratique des hautes études*, cu patru secțiuni, creată de ministrul Victor Duruy în 1868. Abia mai târziu se introduc asemenea laboratoare în facultăți.

Diversificarea disciplinelor se produce și ea în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și primele ale secolului XX. În științele umane se introduc: psihologia, sociologia,

Biblioteca ducelui August, de la Wolfenbüttel, Germania, adăpostește 700 000 volume; acolo a lucrat ca bibliotecar și scriitorul și filosoful Lessing (1729-1781)

etnologia, literatura comparată, limbile rare etc. Apar noi materii de studiu: economia politică, finanțele publice, dreptul internațional etc. De asemenea, paleta științelor studiate devine foarte bogată. Specializarea, întinerirea corpului profesoral prin chemare și concurs (mai ales după 1900), organizarea corpului profesoral după model german contribuie la modernizarea Universității franceze. Descentralizarea este și ea în Franța un proces foarte lent.

Desigur, într-o anumită măsură, autonomia universitară a fost garantată încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Consiliile alese democratic dobândeau o oarecare independență în administrarea universităților; ele, puteau crea catedre, puteau să le suprima, aveau o anumită capacitate de a inova pe plan didactic. Dar vechea tradiție a centralismului monarhic, preluată de iacobinismul nu mai puțin centralizator, ca și de cazarismul napoleonian,

era și continuă să fie până azi, la sfârșitul secolului al XX-lea, prea puternică în Franța pentru ca universitățile să se poată conduce, administra, organiza, fără să se supună legilor și reglementărilor centrale ale Ministerului Educației Naționale.

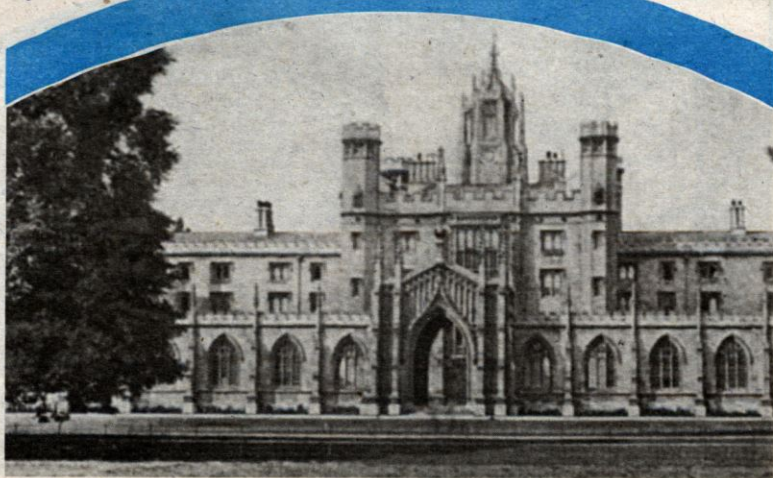
Pot afirma (din experiența mea, ca profesor în ultimele două decenii, atât în Germania cât și în Franța) că – cu toate eforturile depuse de toate guvernele ce s-au succedat, din timpul președinției lui de Gaulle până azi – procesul descentralizării a afectat doar într-o modestă măsură centralismul învățământului francez. Nici chiar tulburările violente din mai 1968, cu revendicările (unele judicioase, altele exagerate) ale studențimii, n-au reușit într-un tot să zdruncine monolitismul sistemului universitar al Franței.

Cel mai acerb conservatism universitar a afectat multă vreme învățământul

superior din Anglia. Monopolul ținut cu strânsicie, din Evul Mediu târziu, de cele două venerabile instituții universitare – Oxford și Cambridge – a durat până în secolul al XIX-lea. În afara celor două centre străvechi (alcătuiind, în ciuda rivalităților dintre ele, o unitate denumită uneori *Oxbridge*), în Anglia n-au mai apărut alte universități, decât începând cu cea din Londra (1836). Așa-numitele *civic universities*, organizate mai târziu în alte mari orașe din provincie (Birmingham, Manchester, Liverpool etc.), nu și-au dobândit deplina autonomie multă vreme, diplomele fiind eliberate de Universitatea londoneză.

Aici dificilă decât în temeierea unor noi universități s-a dovedit reformarea străvechiului pol cultural Oxford-Cambridge. În fața rezistenței lor la orice schimbare, a trebuit să intervină Parlamentul britanic, pentru a le sili să se adapteze la lumea modernă. Disciplinele predate la cele două

St. John's College, Cambridge

universități se limitau, până la mijlocul secolului trecut, la studiile clasice (latină, greacă) și la matematici. Abia spre 1860 se lărgeste paleta studiilor, oferindu-se cursuri de istorie, drept, limbi străine moderne și științe.

Urmând exemplul german, cercetarea științifică începe să devină mai activă în universitățile britanice în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea (de ex. laboratorul Cavendish, donație a ducelui de Devonshire - 1871). Tot acum - printr-o dispoziție a Camerei Comunelor - se decide ca studenții non-anglicani și femeile să fie autorizate să se înscrie la Universitate. O reformă ce indica - pentru Marea Britanie - o schimbare radicală de mentalitate a constat în autorizarea profesorilor de la colegiile universităților din Oxford și Cambridge (*fellows*) de a se însura. Din Evul Mediu, când acești directori de studiu erau clerici, ei păstrasera obligația celibatului.

Rezistența la reformă a

grupului Oxbridge se datora în parte independenței sale financiare. Atât Oxford cât și Cambridge se întrețineau prin uriașul patrimoniu acumulat din donații în cursul veacurilor. E adevărat că aceasta le permitea să recurgă la o recrutare socială foarte elitistă a studenților. Până la primul război mondial, populația studentască din Anglia era foarte puțin numeroasă față de cea de pe continent. Până în 1931, Oxford și Cambridge împreună abia depășeau 10 000 studenți.

In preajma izbucnirii războiului al doilea mondial, în 1938-1939, numărul total al studenților din Anglia atinge 50 000, față de 138 000 cât numărase Germania deja în 1931. O anume meritocrație, dominantă din secolul al XIX-lea în universitățile de pe continent, începe cu greu să se înfripe în Marea Britanie între cele două războaie. Abia după 1945, Anglia va deveni conștientă de întâr-

zierea ei pe plan universitar față de celelalte state industrializate.

Si, înainte de toate, față de Statele Unite. O incursiune în istoria Universității americane ar depăși spațiul acestor explorări în istoria universităților europene, dar nu putem neglijă procesul important al emergenței în acest domeniu al unui model universitar american. Deși tributare universităților bătrânului continent, cele din Statele Unite, înființate abia în jumătatea a doua a secolului al XIX-lea, și-au creat destul de curând un profil propriu, original, ba chiar - prin dinamismul specific civilizației americane - au început să exercite la rândul lor o influență tot mai profundă asupra vieții universitare europene. Educația a constituit o valoare a societății americane, încă de la începuturile acesteia. Destul de curând, odată cu apariția unei societăți urbane și industriale, s-a simțit nevoia unor instituții de formare a elitei.

(Continuare
în p. 87)

Columbia University, New York

Palatul Livadia...

A doua jumătate a secolului nostru a fost dominată de relația dintre cele două superputeri: Statele Unite ale Americii și Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice. Ca orice fenomen, și acesta are rădăcini mai adânci. Colaboratorul nostru, domnul Dan Amedeu Lăzărescu, propune o versiune de lectură a acestei relații.

...și sala unde s-au desfășurat lucrările conferinței

DE LA IALTA LA MALTA

DAN A. LĂZĂRESCU

Secolul nostru a fost secolul urii și al ideologiilor purtătoare și izvoare din ură. Cele două puteri propulsate ideologic – Germania național-socialistă și Rusia sovietică – au părut pentru o clipă – la 23 august 1939, prin semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov – să-și fi dat mâna pentru a controla lumea. Aproape un an de zile, Hitler a fost stăpânul de necontestat al Europei continentale.

Urmarea cea mai firească ar fi fost ca el să-și dea mâna cu Japonia, împotriva U.R.S.S., înainte de intrarea S.U.A. în război. În Japonia, casta militară era împărțită în privința obiectivului strategic. Conducerea flotei înclina spre cucerirea mai întâi a teritoriilor asiatică din Oceanul Pacific. Armata de uscat – care suferise o grea înfrângere în Siberia, fără o declarație de război propriu-zisă, din partea viitorului mareșal sovietic Jukov – dorea să își ia revanșa.

Ministrul de Externe al Japoniei, Matsuoka, a fost trimis în Germania, cu transsiberianul, pentru a sonda posibilitatea unei colaborări militare contra U.R.S.S. Jurnalul generalului Franz Halder, șef al Marelui Stat Major german, ne informează asupra rezultatului demersurilor șefului diplomației japoneze: „Discuția lui Hitler cu Matsuoka a avut succes. Matsuoka a fost informat [de Führer] că nu ne interesează pactul de neagresiune ruso-japonez“. Urmarea a fost că, la 16 aprilie 1941, pe drumul de întoarcere, Matsuoka s-a oprit la Moscova, pentru a semna un pact de neagresiune cu U.R.S.S. Stalin și-a făcut apariția personal la gară, pentru a-l saluta. Episodul a fost descris în amănunțime de Grigore Gafencu, ministrul României la Moscova (*Magazin istoric*, nr. 5-9/1995).

La 22 iunie 1941, și la îndemnul lui Hitler, Germania a atacat U.R.S.S. În același an, la 7 decembrie, Japonia bombardează baza americană de la Pearl Harbour, S.U.A. El contribuia astfel, indirect, la încheierea Alianței anglo-americano-sovietice.

In 1943, după debarcarea cu succes în Africa, apoi în Sicilia, a trupelor anglo-americane și după victoria sovietică la Stalingrad, cei trei lideri ai Alianței s-au întâlnit la Teheran. Soarta războiului începea să se limpezească și trebuia organizată pacea.

Revista *Magazin istoric* a publicat, cu mulți ani în urmă, minutele Conferinței de la Teheran (nr. 6/1967). Încă de atunci s-au vădit diferențele apărute între S.U.A. și Marea Britanie în privința înfățișării viitoare a lumii. În seara zilei de 30 noiembrie 1943, Harry Hopkins îi mărturisea lordului Moran, medicul personal al lui Winston Churchill: „Președintele [american] s-a convins acum că Stalin este și el posedabil“.

Stalın, la banchetul din seara zilei de 29 noiembrie 1943, a propus împușcarea, după război, a 50 000 de oficiali germani, fără judecată. Winston Churchill s-a ridicat, roșu la față, a trântit scaunul și a exclamat: „Prefer să fiu dus afară și împușcat chiar acum, decât să îmi dezonorez patria acceptând această propunere!“ Când Roosevelt a „glumit“, propunând să fie împușcați doar 49 000, Churchill a părăsit încăperea. Stalin, râzând în hohote, s-a dus după el și l-a înduplecat să revină. Apoi a ridicat paharul, spunând: „Sunteți germanofil. Comunist e dracul! Dumnezeu, prietenul meu, a rămas conservator“.

În seara zilei de 9 octombrie 1944, la Kremlin, Churchill a luat un petec de hârtie și a scris procentele influenței britanice, respectiv sovietice în Europa de Est (*Magazin istoric*, nr. 3/1990). Înștiințat, din ordinul premierului britanic, de către lordul Halifax, despre acordul încheiat, secretarul de Stat american, Cordell Hull,

Premierul britanic Winston Churchill

Spre deosebire de Stalin, Gorbaciov nu a întrebat câte divizii are Papa

a protestat energic. Cum președintele Roosevelt nu l-a susținut, Hull și-a prezentat demisia.

La sfârșitul anului 1944, au început negocierile pentru o nouă întâlnire a celor trei lideri. Anglo-americanii au propus ca loc Scoția sau Italia. În luna ianuarie 1945, Stalin a impus ca loc de întâlnire Palatul Livadia, de lângă Ialta, în Crimeea. În dimineața zilei de 2 februarie 1945, președintele Roosevelt și suita au sosit pe mare în Malta, unde s-au întâlnit cu delegația britanică. Au primit, de îndată, o telegramă de la Stalin, cu următorul cuprins: „Am spus Ialta, nu Malta!” Era un fel de prevestire.

La Ialta, președintele american urmărea două obiective majore. Primul era să obțină de la Stalin, în schimbul oricăror concesi, adeziunea U.R.S.S. la Organizația Națiunilor Unite. A doua, ca Stalin să confirme angajamentul făcut la Teheran, că va intra în război împotriva Japoniei. La rândul său, Stalin vroia să vândă cât mai scump acceptul său pentru cele două aspirații americane, despre care aflate prin intermediul agentului său Alger Hiss, plantat în anturajul apropiat al lui Roosevelt. De altfel, atunci când îi venea rândul să prezideze o ședință, șeful Executivului de la Casa Albă adormea, fiind trezit doar de bilețelele pe care i le strecura Harry Hopkins; în momentele cele mai

tensionate, pe parcursul conferinței au fost 11 asemenea bilete.

Duminică, 11 februarie, cei trei mari s-au despărțit. Roosevelt – încântat de marile concesi obținute prin farmecul său personal de la Stalin; concesi plătite cu o parte a Europei și o altă parte din Asia. Churchill – furios de trădarea americană. Stalin – fericit că obținuse ce nici măcar nu sperase.

La sfârșitul lunii februarie, Andrei Ianuarevici Vișinski a venit la București și a impus schimbarea guvernului generalului Nicolae Rădescu cu guvernul dr. Petru Groza.

Toate acordurile încheiate au fost respectate cu sfințenie de părți. Nici Statele Unite nu s-au mișcat atunci când est-germanii, ungurii sau cehii s-au revoltat. Nici Uniunea Sovietică nu a intervenit în Grecia și, în cele din urmă, nici în Iugoslavia lui Tito.

După ce președintele Ronald Reagan a inițiat programul scutului spațial de protecție antibalistică a S.U.A. – mai cunoscut drept „războiul stelelor” –, Mihail Gorbaciov a fost silit să accepte o revizuire a acordurilor de la sfârșitul celui de al doilea război mondial. Întâlnirea a avut loc la Malta, cu noul președinte american, George Bush. După ce ambii participanți obținuseră câte o audiență la Sfântul Părinte Ioan-Paul II. În timpul unei pauze a Conferinței de la Ialta, Harry Hopkins îl informase pe Stalin despre intenția președintelui Roosevelt de a obține audiență la Papa Pius XII. Stalin l-a întrebat atunci: „Câte divizii are Papa?”

Nu avem documente despre ce s-a discutat în Malta. Peste câteva săptămâni, în România se prăbușea dictatura lui Nicolae Ceaușescu.

În cei zece ani care s-au scurs de atunci, evenimentele s-au succedat cu o viteză tot mai accelerată. ■

Januarie-august 1940

Gh. I. Brătianu

În 1930, odată cu preluarea tronului de către Carol II, neîmpărtaşind atitudinea liberalilor, de respingere a noii domnii, Gheorghe Brătianu a înființat o formațiune politică proprie – Partidul Național Liberal (georgist). La începutul anului 1938, în contextul instaurării dictaturii regale, deși partidele politice fuseseră interzise, s-a produs unificarea liberală. Liderii Partidului Național Liberal, între care și Gheorghe Brătianu, s-au declarat adversari ai noului regim politic. În consecință, fruntașii liberali, ca și alți oameni politici care se opuneau lui Carol II, au fost atenți supravegheați de organele de specialitate. Cercetări recente, efectuate în fondurile Direcției Generale a

Regele Carol II

Polității, de la Arhivele Naționale, au oferit probe revelatoare în această direcție.

Referindu-ne strict la persoana lui Gheorghe Brătianu, vom insista pe segmentul de timp ianuarie-august 1940, când istoricul a făcut obiectul a 87 note informative, cam una la trei zile. De obicei nu se indică sursele, dar având în vedere gradul lor de precizie, e clar că acestea proveneau din interiorul cercurilor liberale, chiar din imediata apropiere a lui Gheorghe Brătianu. Rapoartele parveneau diferitelor eșaloane ale puterii, ajungând chiar și la regele Carol II.

GHEORGHE BRĂTIANU – SUPRAVEGHEAT

PETRE OTU

Gheorghe Brătianu era adeptul unei acțiuni coordonate a opoziției. În schimb, un alt lider liberal, dr. Ion Costinescu, dorea să formeze un grup care să colaboreze cu regele. Dr. Costinescu era însă sceptic, deoarece „cât timp Iuliu Maniu și Gheorghe Brătianu vor conduce acțiunile opoziției, nu se poate aștepta nimeni la o destindere internă” (Raport din 29 ianuarie).

Poziția rigidă adoptată de Gheorghe Brătianu față de regim și guvern l-a indispu-

mult pe Carol II care, pe data de 5 februarie 1940, nota în jurnalul său: „Maniu devine din ce în ce mai izolat și, pe lângă el, intransigenți mai sunt Dinu Brătianu și... Gheorghe Brătianu”. Peste două săptămâni, suveranul se referea, din nou, la Gheorghe Brătianu, calificându-l ca pe un colaborator al lui Iuliu Maniu. Fruntașul național-tărănist făcuse unele declarații în care criticase opiniile lui Grigore Gafencu, după reuniunea Înțelegerii Balcanice de la Belgrad (2-4

februarie 1940), care lăsau să se înțeleagă că România ar face unele concesii teritoriale. Iuliu Maniu a fost chemat pe data de 16 februarie 1940 la Tribunalul Militar al Corpului 2 armată pentru a oferi explicații în legătură cu declarațiile sale, fapt ce a generat o puternică îngrijorare printre fruntașii național-tărăniști și liberali.

La 1 martie 1940, Carol II l-a primit în audiență pe Dinu Brătianu, discutând problemele situației interne și externe. Imediat după această întrevedere, Gheor-

ghe Brătianu s-a întâlnit cu dr. Nicolae Lupu, Vasile Sassu, Mihai Popovici etc. Notele informative referitoare la aceste întâlniri rețin faptul că fruntașul liberal aprecia că audiența unchiului său nu avusese un rezultat pozitiv, deoarece liberalii nu puteau accepta o colaborare cu Frontul Renașterii Naționale. El considera că momentul ar fi fost favorabil „pentru desfășurarea luptei contra guvernului, deoarece însuși suveranul îl găsea slab și dorea să-l schimbe“ (Raport din 8 martie 1940). După opinia lui, audiența s-ar fi datorat lui Costinescu, care dorea cu orice preț să spargă unitatea partidului și să intre în Frontul Renașterii Naționale. Brătianu s-a dovedit neîncrezător și față de propunerile venite dinspre Palat care sugerase și ideea că partidul liberal ar fi putut fi chemat la putere,

în cadrul unei noi formule de guvernare.

Suveranul manevrează

Pentru a lovi în colaborearea dintre liberali și național-țărăniști, Carol II a apelat la vechea tactică de dezbinare. La mijlocul lunii martie 1940, Dinu Brătianu a primit informația că regele era hotărât să încredințeze partidului liberal formarea unui nou guvern, care urma să aibă în frunte pe Gheorghe Brătianu. Condiția pusă de rege era ca liberalii să rupă orice legături cu Iuliu Maniu. Dinu Brătianu l-a rugat pe nepotul său să dea un răspuns în două-trei zile.

Deși soția istoricului a făcut eforturi deosebite pentru a-l determina să accepte fie postul de premier, fie pe cel de ministru de Externe într-un guvern de uniune națională, Gh. Brătianu a rămas în continuare reticent.

Din consultările cu alți fruntași liberali și național-țărăniști, soția istoricului constătase că ideea regelui nu era prea agreată de aceștia. Totodată, demersurile ei tulburaseră atmosfera din familia Brătianu. La o ședință a Bibliotecii „I. C. Brătianu“, din 27 martie, la care luaseră parte mai multe personalități, inclusiv patriarhul Nicodim, Gheorghe și Dinu Brătianu avuseseră o lungă și agitată convorbire. Aflând despre cele discutate, Sabina Cantacuzino (mătușa istoricului) l-a admonestat violent pe Gh. Brătianu, cerându-i să nu mai repete greșelile din 1930, când nu se conformase liniei politice a partidului (Raport din 29 martie 1940).

Mai important este însă faptul că istoricul rămănea convins de necesitatea întăririi unității opoziției. Într-o întâlnire cu dr. Nicolae Lupu, la 11 aprilie, i-a declarat acestuia că îl convinsese și pe Dinu Brătianu „să transforme simpla colaborare de până acum [cu P.N.T] într-un bloc unitar, care să aibă aceeași linie de conduită atât în domeniul politicii interne, cât și în cel al politicii externe“ (Notă din 13 aprilie 1940). Această idee a primit însă o puternică lovitură prin numirea lui Ion Mihalăche în funcția de consilier regal. Evenimentul, așa cum se arată în nota informativă din 20 aprilie 1940, l-a dezorientat pe istoric care, afirmă sursa,

Guvernul Goga-Cuza – cântecul de lebedă al pluripartidismului românesc interbelic

nu va mai putea susține și să impună cu atâta tărie punctul său de vedere, deoarece fruntașii liberali care prevăzuseră „defecțiunea național-țărăniștă” erau în ascensiune în partid.

Documentele informative cercetate pun, de asemenea, în evidență opțiunile de politică externă ale lui Gheorghe Brătianu. Acesta s-a pronunțat consecvent pentru o alianță cu Germania, cerută, după opinia sa, de situația geografică a țării. Pe acest plan se afla în divergență cu alți fruntași liberali, Dinu Brătianu preconizând păstrarea orientării spre Franța și Anglia (Raport din 31 ianuarie 1940). Poziția istoricului l-a iritat și pe rege care, la 17 februarie 1940, îl califică drept „marele «apostol» al înțelegerii cu Germania. Din nenorocire, acțiunea lui a început să facă oareșicare vâlvă în public... [Aceasta] trebuie să înceteze, fără a face din el un martir”.

Discursul lui Molotov din 29 martie 1940 în Sovietul Suprem, prin care ridica problema Basarabiei, a generat o nouă dispută în familia Brătianu. În discuțiile cu Bebe Brătianu și Sabina Cantacuzino, istoricul a condamnat acțiunile Rusiei, care, după opinia sa, nu va îndrăzni să facă vreun gest fără asentimentul Berlinului; de aceea, România trebuia să întărească legăturile cu Germania și Italia, pentru a evita situația neplăcută a Finlandei (Nota din 2 aprilie 1940).

Evenimentele prezintă

Atacul german asupra Danemarcei și Norvegiei, declanșat la 9 aprilie 1940, a evidențiat încă o dată diferențele de opinii între liberali. Dinu Brătianu era convins că invazia germană putea localiza războiul în nord, ceea ce ar fi constituit un avantaj pentru România, care își putea prelungi starea de neutralitate. Dimpotrivă, Gh. Brătianu aprecia că războiul din nord se va termina repede, englezii – care debarcaseră trupe în sprijinul norvegienilor – nefiind capabili să reziste. Odată cu succesul german în nord se va termina și prietenia dintre Germania și Rusia. În consecință, orientarea cea mai fericită pentru țara noastră ar fi fost încheierea unui pact politic și militar cu Germania, de teama căruia U.R.S.S. nu va acționa împotriva României (Raport din 11 aprilie 1940).

Poziția lui Gh. Brătianu nu era agreată nici de partenerii de opoziție, național-țărăniști. În jurnalul său politic, la data de 17 mai 1940, Ioan Hudiță relatează că Maniu avea despre istoric „foarte proaste păreri”. Maniu discutasese de multe ori cu acesta despre orientarea externă a țării, dar nu-l putuse convinge niciodată că România Mare, în frontierele de atunci, nu putea supraviețui într-o Europă căzută sub dominația Reichului german.

În vara dramatică a anului 1940, documentele informative înregistrează o intensă activitate a lui Gheorghe Brătianu îndreptată spre salvarea granițelor țării. Fără a renunța la critica regimului politic intern, el s-a arătat dispus să coopereze cu suveranul pentru a putea depăși situația grea în care se găsea România.

La 1 iulie 1940, a fost primit în audiență de către

București, 11 ianuarie 1938. Reuniune de reîntregire a Partidului Național Liberal. În prim plan (de la stânga la dreapta): Gh. I. Brătianu, Constantin (Dinu) I.C. Brătianu și Gh. Tătărescu

Carol II, prilej de a sublinia gravitatea situației. Istoricul lua în calcul posibilitatea de a ceda ceva din Cadrilater, dar se pronunța pentru rezistență fermă la granița de vest. Prompte, organele de informații raportau primele reacții. Potrivit lor, suveranul s-a purtat foarte îndatoritor și a căutat cu insistență să obțină o colaborare cu Gh. Brătianu, dar acesta a pus drept condiție a cooperării lichidarea regimului politic intern (Raportul din 4 iulie 1940).

În luna iulie 1940 Gheorghe Brătianu a avut numeroase contacte cu personalități de orientare politică diferită, principala problemă discutată fiind crearea

unui guvern bazat pe o largă susținere, în stare să facă față situației grele prin care trecea țara. Aceleași surse arată că ar fi redactat și un memoriu pe care l-a trimis lui Joachim von Ribbentrop, în care demonstra necesitatea ca România să fie apărută în fața pretențiilor Ungariei și Bulgariei (Raportele din 19, 20, 26, 27 iulie 1940). Totodată, se evidențiază dorința lui Brătianu de a pleca, la începutul lunii august 1940, în Germania, unde spera ca prin legăturile ce le avea să creze o atmosferă favorabilă României. Informat despre intențiile lui, la 5 august 1940, Carol II l-a primit într-o lungă audiență. Po-

trivit mărturisirilor suveranului, istoricul s-a pus la dispoziție pentru orice misiune în Germania. El a cerut rezistență la granița de vest, iar dacă era vorba de cedări, atunci trebuia ca acest lucru să ne fie impus. De această dată regele a rămas cu impresia că interlocutorul său era „mai matur“ și „mai satisfăcător decât de obicei“.

Regele și harta țării

În cursul lunii august, Gh. Brătianu și-a lărgit aria contactelor politice. S-a întâlnit cu Horia Sima, la 16 august, și au discutat despre realizarea unui bloc naționalist sub conducerea lui Gh. Brătianu (Raport din 17

RELATIILE CU GERMANIA ÎNAINTE DE RĂZBOI

În anul 1945, Gheorghe Brătianu publica un *Memoriu prezentat Comisiei de revizuire a Universității din București*, care ne-a fost semnalat de colaboratoarea noastră EMANUELA SI-TEANU. Își prezenta acolo și poziția avută în 1940. Reproducem în continuare pasajul respectiv. Deși seria la cinci ani de la consumarea evenimentelor și după încheierea războiului, oferă punctul de vedere al celui care făcea obiectul notelor informative ale Siguranței.

„De la instaurarea regimului național-socialist în

GHEORGHE I. BRĂTIANU

MEMORIU

PREZINTAT

COMISIUNII DE REVIZUIRE
A UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

BUCUREȘTI
1945

Germania (ianuarie 1933), era evident că politica ei urmărește răsturnarea tratatelor din 1919 și pentru aceasta războiul. Nimeni nu-și putea închipui că o asemenea răsturnare ar lăsa neatins granițele României. Situația ei față de un nou război european era însă diferită de aceea din 1916. Atunci aveam revendicări de susținut, care făceau necesară o intervenție a noastră pentru a ne valorifica drepturile; acum, țara fiind întregită, trebuia apărută și păstrată integritatea ei. Din contactul cu oamenii politici francezi,

august 1940). La 20 august l-a văzut pe Alexandru Vaida-Voievod; după ce au abordat problema remanierii guvernului Gigurtu, cei doi au făcut un schimb de păreri despre constituirea unei delegații compuse din fruntașii grupărilor naționaliste pentru a pleca la Berlin, cu scopul de a crea țării o atmosferă favorabilă și s-a căzut de acord cu privire la adoptarea unei atitudini de rezistență față de revendicările maghiare (Nota din 21 august 1940). Tot în acest scop, istoricul a inițiat un schimb de scrisori cu A.C. Cuza (Notă din 28 august 1940).

În perspectiva plecării în Germania, Carol II l-a

primit din nou la 19 august, suveranul nutriend convingerea că Gheorghe Brătianu ar putea calma spiritele la Berlin. Istoricul a propus alcătuirea unui guvern în care să fie reprezentate toate organizațiile politice de centru și de dreapta (liberali, național-țărăniști, național-creștini, legionari, vaidiști, Blocul generației de la 1922), prezidat de o personalitate din afara vieții politice. Noua echipă guvernamentală trebuia să adopte o politică de rezistență față de pretențiile maghiare (Raport din 20 august 1940).

Imediat după întrevaderea cu suveranul, Gh. Brătianu a avut o lungă discuție cu Iuliu Maniu, propunându-i

ca opoziția să adopte o atitudine mai ponderată, pentru a nu face greutăți în tratativele româno-ungare de la Turnu Severin. Savantul i-a cerut lui Maniu, pe baza unei sugestii a lui Carol II, să anuleze adunarea de la Alba Iulia, prevăzută pentru 23 august (Raport din 21 august 1940).

Gheorghe Brătianu s-a întâlnit și cu unchiul său, Dinu Brătianu, căruia i-a expus problemele dezbătute cu suveranul, cei doi oameni politici ajungând la concluzia că partidul liberal „trebuie să ia toate măsurile pentru a împiedica pe orice cale cererea de arbitraj a Germaniei în chestia Ar-

în cursul călătoriilor făcute în Franța (1935 și 1936) mi-am dat seama că potențialul militar francez slăbise și că nu ne puteam aștepta, din partea acestei puteri cu care eram aliați, la un sprijin altul decât simbolic – cel puțin în prima perioadă a războiului. Cel care mi-a atras atenția cu o sinceritate aproape brutală asupra acestor împrejurări, pe care el personal le regreta, a fost dl. G. Mandel, ministru în mai multe guverne până la declararea războiului.

Efectele se puteau urmări atât în atitudinea sovăitoare a politicii britanice de atunci față de Germania, cât și în politica Belgiei, care se întorcea la vechea idee a neutralității. Toate aceste elemente de informație, culese prin contact direct cu șefii de stat și oameni de răspundere din guvernele de la Paris și Bruxelles, m-au dus la convingerea că față de expansiunea germană ce se pregătea, de pasivitatea temporară a politicii franco-engleze în răsărit, de fragilitatea sistemelor de alianțe în care era angajată România (Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică), țara noastră devenea în mod fatal câmp de invazie și poate

de bătălie între armatele germane și ale aliaților ei și armatele rusești, dacă acestea interveneau în război împotriva Germaniei. Dat fiind însă informațiile ce le aveam asupra pregătirii militare a Germaniei, era neîndoielnic că în prima fază a operațiunilor superioritatea ofensivă era să fie de partea ei – cum de altfel a și fost în anii 1939-1942.

În asemenea împrejurări, grija noastră principală a fost: să cercetăm și să asigurăm condițiile în care putea fi menținută neutralitatea și integritatea României, până în momentul în care o nouă întorsătură a împrejurărilor i-ar îngădui să redevie un factor activ în politica Europei Orientale.

Călătoriile făcute la Berlin, cu prilejul unei conferințe la universitatea la care fusesem invitat sau pentru a mă informa asupra intențiilor și posibilităților politicii germane, între anii 1937-1939 (ultima a avut loc în aprilie 1939, când am fost de altfel și la Bruxelles și Paris) n-au urmărit alt scop. Rezultatele însemnate de mine erau întotdeauna comunicate la întoarcerea în țară și, prin note scrise, suveranului și guvernelor

dealului" (Raport din 22 august 1940).

La sfârșitul lunii august 1940, fiind concentrat, Brătianu nu a fost prezent la Consiliul de Coroană care a decis acceptarea „arbitrajului” Axei, dar a fost primit de suveran în după-amiaza zilei de 30 august. În aceeași zi, potrivit organelor de informații, avusesse loc o consfătuire la locuința lui Dinu Brătianu, la care au participat Iuliu Maniu și Gheorghe Brătianu. Cei trei au hotărât să refuze „arbitrajul” și să acționeze pentru „răsturnarea regimului actual” (Raport din 31 august 1940). La Consiliul de Coroană din 31 august 1940, Gheorghe Brătianu a

participat, pronunțându-se pentru rezistență. Această conduită a fost în conformitate cu hotărârile luate la întrunirea liderilor liberali și național-țărăniști. Tot în aceea reuniune se hotărâse redactarea unei declarații comune a tuturor frunțașilor politici ce au votat împotriva „arbitrajului”, prin care să se aducă la cunoștință opiniei publice „că socotesc rapturile teritoriale drept un provizorat și că așteaptă momentul oportun pentru a reface granițele țării” (Raport din 31 august).

Gheorghe Brătianu a fost unul din oamenii politici consultați de Carol II în ultimele zile ale domniei sale. Nu am descoperit note

sau rapoarte informative, dar momentul este consemnat în alte mărturii. După Sabina Cantacuzino, regele l-ar fi chemat pe Gh. Brătianu, în noaptea de 4/5 septembrie, cerându-i sfatul. Acesta l-a povățuit să abdice, solicitându-i să privească harta României, cum a primit-o și cum o lasă. La finalul cursului despre Marea Neagră, pe care îl ținea la Universitatea din București, istoricul dă unele amănunte despre această ultimă întrevedere cu regele.

Carol II a abdicat, la 6 septembrie 1940. În viața lui Gheorghe Brătianu începea o nouă etapă. Dar, așa cum arată documentele, supraviețuirea sa nu a încetat. ■

respective, deși mă aflu în opoziție față de ele. Întreaga mea acțiune în Parlament și în presă, în acest interval de timp, a urmărit atingerea acelorași obiective: să evităm ca România să iee prea devreme poziție, prin angajamente internaționale, pentru a nu atrage asupra ei amenințarea puterii germane, într-un moment în care nimeni nu ne putea da împotriva ei un ajutor efectiv.

Din momentul izbucnirii războiului european (1-3 septembrie 1939), am înțeles însă că toate încercările făcute în vederea păstrării integrității României dăduseră greș. Am rămas totuși statornic în apărarea acestui principiu: când, în iulie 1940, regele Carol al II-lea mi-a cerut să merg în Germania, pentru a folosi din nou cunoștințele ce le făcusem acolo în interesul politicii românești, am condiționat această misiune de intenția de a apăra drepturile și teritoriul României – nu de a ceda. Răspunsul comunicat prin Legația germană a fost că o asemenea călătorie ar fi fără obiect (*zwecklos*). Zarurile erau aruncate.

În Consiliul de Coroană de la 31 august 1940 – singurul la care am luat parte în împrejurările de atunci – m-am ridicat totuși pentru a susține, față de arbitrajul de la Viena, că «preferam dușmănia Germaniei la disprețul ei, pe care ni-l atrăgeam prin atitudinea ce se adoptase». Acei ce au luat parte la acest consiliu își vor aduce aminte de cuvintele mele, care trebuie să fie consemnate undeva în notele stenografice luate cu acest prilej.

Am fost însărcinat pe urmă de d-nii Constantin I.C. Brătianu și Iuliu Maniu cu redactarea unui memoriu, care a întrunit semnăturile celor mai mulți oameni politici (afară de legionari) pentru apărarea drepturilor noastre teritoriale la granița de apus. O copie a acestui memoriu a fost depusă și la Legația germană. E de mirare în asemenea condiții că la 6 septembrie 1940, omul cu care s-au înțeles guvernele Axei n-a fost «germanofilul» Gheorghe Brătianu, ci generalul Antonescu, care manifestase până atunci alte sentimente? ■

PACTUL RIBBENTROP-MOLOTOV LA VILNIUS

Pe 27 și 28 septembrie 1999, din inițiativa Adunării Statelor Baltice și sub președinția domnului Valdas Adamkus, președintele Lituaniei, la Vilnius s-a desfășurat reuniunea internațională consacrată împlinirii a 60 de ani de la semnarea Pactului de neagresiune sovieto-german, eveniment cu profunde consecințe în timp asupra evoluției statelor din Centru și Estul Europei.

La conferință au luat parte reprezentanți din 14 țări: lideri politici, diplomați, academicieni, universitari, istorici, militari, politologi, prelați, membri ai unor organizații non-guvernamentale etc. Din România au susținut comunicări și intervenții dr. Dumitru Preda, directorul Arhivelor Diplomatice, și prof. dr. Ioan Chiper, cercetător științific principal la Institutul de Istorie „N. Iorga” din București.

Participanții au subliniat semnificația redobândirii independenței statelor baltice – ca un pas major în ștergerea urmărilor „criminalului Pact sovieto-german” –, state înscrise în mod ferm pe drumul dezvoltării și integrării în Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică.

În acest context, cei doi reprezentanți români au evaluat consecințele negative ale respectivului acord, inclusiv cele asupra integrității teritoriale a statului, consecințe ce au influențat o lungă perioadă de timp progresul națiunii noastre, suveranitatea țării și drumul ei pe calea democrației.

Vorbind despre ocupația sovietică de jumătate de secol în țările baltice, Dalia Kuodytė, director general al Centrului de cercetări asupra genocidului și rezistenței din Lituania, a propus inițierea unei adrese către Tribunalul Internațional de la Roma, privind o mai precisă definire a termenului de *genocid*.

Apreciind urmările tragice ale Pactului asupra situației populației din statele baltice, Irena Veisaite, șefa Biroului Fundației „Open Society” din Lituania, a subliniat necesitatea unui dialog permanent între oamenii de știință și cei politici, care să permită o înțelegere și rezolvare corespunzătoare a delicatelor probleme rezultate, inclusiv cele privind minoritățile.

Gavriil Popov, fostul primar al Moscovei, a atras atenția asupra posibilității utilizării din nou a principiilor care au statuat Pactul sovieto-german, dacă vor continua să fie neglijate nevoile și interesele statelor mici din Estul și Centrul Europei. În acest scop, trebuie să se asigure condiții favorabile accelerării procesului de integrare în Uniunea Europeană și să se vegheze a nu se produce dominația unui stat mare din UE asupra unor state mai mici.

Tunne Kelam, fostul președinte al Congresului Estoniei, ca și Edgar Savisaar, fostul lider al Frontului Popular Estonian, au prezentat momentele principale ale pregătirii alternativei democratice la regimul sovietic, evidențiind abilitatea cu care mișcările civile au cooperat în scopul restaurării independenței Estoniei, pe bazele unei continuități legale.

Romualds Ražuks, președintele Prezidiului Adunării Baltice și fost președinte al Frontului Popular Leton, a arătat că restaurarea pașnică a statalității Republicii Letonia a avut la bază cinci factori principali: încrederea populației letone în Frontul Popular, decăderea și ruina imperiului sovietic, sprijinul prudent, dar ferm, al statelor occidentale, unitatea popoarelor baltice și sprijinul organizațiilor emigrației letone.

Reprezentanții Republicii Belarus – fostul și ultimul șef al Parlamentului (Consiliului Suprem), S. Șușkevici și S. Šarecki – au atras atenția asupra situației existente în țară, criticând sever regimul politic aflat la putere, al președintelui A. Lukașenko, și solicitând sprijinul comunității democratice internaționale pentru normalizarea situației, apreciată ca ilegală, dictatorială.

Vytautas Landsbergis, președintele Seimului lituanian, și Janis Straume, președintele Seimului leton, au pus în lumină actualitatea temei reuniunii, accentuând asupra faptului că în nici un fel trecutul nu poate fi uitat și nici eludat în construcția societății și relațiilor contemporane. ■

Prof. dr. Dumitru PREDA,
directorul Direcției Arhivelor Diplomatice
din Ministerul Afacerilor Externe

Aflând de la radio, în seara de duminică 7 decembrie 1941, despre atacul Japoniei de la Pearl Harbour, Winston Churchill s-a grăbit să-l sune pe Roosevelt, care i-a confirmat știrea: „Acum suntem cu toții în aceeași barcă”, a încheiat președintele. „Îmi dădeam seama – notează cu nedisimulată bucurie primul ministru britanic – că Statele Unite intraseră în război până în-gât”.

Multe cute necunoscute ale originilor războiului din Pacific s-au „depliat” în acești 58 de ani, scurși de la eveniment. S-a spus că Roosevelt știa despre atacul nipon, dar, cunoscând sentimentele izolaționiste ale americanilor, a socotit că numai „un Dunkerque propriu” ar putea deștepta națiunea și obliga Congresul american să aprobe

Controverse în NKVD

Ediție specială! Japonia a declarat război!

declararea războiului (ceea ce s-a și întâmplat, a doua zi, 8 decembrie: Senatul cu 82 voturi, nici unul contra, iar Camera Reprezentanților cu 388 pentru și unul contra).

În orice caz, angajarea S.U.A. în conflict era previzibilă. Cu două zile înainte de Pearl Harbour, presa americană dezvăluia un plan secret de mobilizare a forțelor americane în... Europa (Magazin istoric, nr. 12/1991).

S-a spus, de asemenea, că Stalin a fost informat pe canale secrete, de la Richard Sorge, despre mișcările de nave nipone în Pacific, despre părăsirea bazelor lor, dar că liderul sovietic a vrut ca S.U.A. să fie „provocate” la război, de aceea nu l-a înștiințat preventiv pe F.D. Roosevelt.

CÂT OMĂT ESTE ÎN „NOTA HULL”?

FLORENTINA DOLGHIN

În orice caz, în zilele premergătoare atacului, diplomația niponă a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a lăsa impresia continuării tratativelor cu americanii și pentru a-și masca ultimele pregătiri militare. Un nou emisar special, Saburo Kurosu, a fost trimis la Washington chiar în acele zile, în „misiunea înșelăciunii”, cum a denumit-o diplomatul american Sumner Welles.

Cât despre americani, pe 26 noiembrie 1941, secretarul de Stat Cordell Hull i-a înmănat ambasadorului nipon la Washington o notă, receptată de japonezi ca un „ultimatum militar”. Practic, „nota Hull”,

cum a fost ulterior cunoscută, a aruncat în aer întreg sistemul de relații internaționale din Oceanul Pacific, consideră unii analiști.

Moartea întrerupe ancheta

Cine o inițiasă? Cine îi făcuse proiectul? Sau, altfel spus, cine îl împinsese pe Roosevelt în război? Arhivele NKVD ar putea clarifica totul, afirmă un fost general KGB, direct implicat în poveste.

Proiectul „notei Hull” îi aparținea unui anume Harry

Dexter White, ai cărui părinți proveneau din Lituania. Absolvent al universităților Harvard și Stanford, Dexter era funcționar în Ministerul de Finanțe al lui Henry Morgenthau, din 1934, și om de mare încredere al ministrului. El avea influență nu numai asupra lui Morgenthau, care îl adusese în departament, ci și asupra secretarului de Stat Cordell Hull. La sfârșitul anului 1945, autoritățile americane l-au suspectat pe White de spionaj în favoarea Moscovei, iar în februarie anul următor directorul FBI îi trimitea un raport oficial despre înaltul funcționar

Amiralul Yamamoto, cel care a conceput planul de atac...

însuși președintelui Truman. Ca urmare, White a fost audiat în fața Camerei Reprezentanților, dar, în august 1946, a decedat.

Generalul și cei șapte samurai

Ce afirmă generalul locotenent KGB Vitali Pavlov? Nici mai mult, nici mai puțin decât că atacul de la Pearl Harbour a fost plănuțit la Lubianka, unde a fost elaborată o operație secretă sub numele de cod „Omă” (de la White-alb), ce urmărea intrarea S.U.A. în război. În mai 1941, declară Pavlov, care are 84 de ani, el a mers personal la Washington și i-a înmănat conținutul „notei Hull”, deja pregătit, deci, lui White, care l-a primit cu vădită satisfacție, afirmând că „era și cazul să-i punem în corzi pe japonezi”. În 1994, generalul a făcut această dezvăluire unei publicații moscovite, apoi, doi ani mai târziu, și-a publicat memoriile, sub titlul *Operația Omă. O jumătate de secol în*

serviciile secrete externe ale KGB. Japonia s-a arătat foarte interesată de varianta Pavlov, care a făcut senzație în presa niponă. Cea rusescă a primit cu reticență dezvăluirile generalului. „Povestea n-are suport documentar, declară un consilier de la Biroul de presă al serviciilor ruse de informații externe. Arhivele nu păstrează documente despre o întâlnire White-Pavlov. Așadar, totul este o plăsmuire a minții lui”.

A fost sau nu implicat generalul în întocmirea notei Hull, detonatorul războiului în Pacific? Greu de spus. Arhivele de la Moscova nu-l confirmă. Un ziarist care l-a întâlnit pe general în urmă cu un an, în 1998, l-a găsit mai ferm decât oricând pe varianta lui.

În orice caz, atacul nipon de la Pearl Harbour pare a-și pierde tot mai mult calificativul *prin surprindere*. „Anul 1941 era pe sfârșite, scria în memoriile sale – apărute și în traducere românească – poetul Pablo Neruda, laureat al Premiului Nobel, pe atunci consul al

Republicii Chile în Mexic. Nu încăpea nici o îndoială asupra faptului că japonezii vor ataca imediat, prin surprindere, dat fiind că «războiul fulger» constituia sângeroasă modă a timpului”. Într-o bună zi de la sfârșitul lui noiembrie 1941, Neruda a primit vizita unui grup de șapte japonezi care i-au cerut *urgent* vize de intrare în Chile, pentru a lua de acolo un vapor spre Japonia.

De 30 de ani cursa respectivă trecea prin Mexic. De ce își schimbase ruta? se întreba nedumerit Neruda. De la „cei 7 samurai” a aflat consulul chilian despre noul traseu al navelor, apoi s-a dumirit că avea în fața ochilor „un important grup de persoane bine informate, desigur din cadrul spionajului nipon, care fugeau din S.U.A. în fața iminenței unui fapt grav ce avea să se întâmple. Acest fapt nu putea fi altceva decât intrarea Japoniei în război. Iar japonezii din povestea mea cunoșteau taina. O săptămână mai târziu, lumea întreagă avea să afle despre bombardamentul de la Pearl Harbour”. ■

... în urma căruia flota americană din Pacific a suferit o grea lovitură

CRISTINA PĂIUȘAN

După 23 August 1944, rezistența armată din munții României a reprezentat un capitol important al luptei împotriva comunismului. Fără a culmina cu acțiuni ca în Germania, în 1953, sau Polonia și Ungaria, în 1956, mișcarea de rezistență anticomunistă a cuprins toate zonele țării până la începutul anilor '60 (Magazin istoric, nr. 1/1997).

În 1948 nou-înființata Securitate a Statului a declanșat o vastă campanie de anihilare a acestei mișcări. Într-o dare de seamă a Direcției Generale a Securității Statului pe perioada 1950-1951 aflăm că erau indentificate un număr de 39 bande, dintre care 24 depistate și 15 aflate în urmărire. În mișcarea de rezistență au pătruns și elemente legionare, acceptate în numele nevoii de a strânge cât mai multe forțe contra comunismului. Tot așa și în rândurile partidului comunist au fost primiți legionari, în mod conștient (Magazin istoric, nr. 12/1996), din dorința de a nu-i lăsa să îngroașe rândurile altor formațiuni politice.

Munții Apuseni au reprezentat un focar al rezistenței, numeroase grupări activând în zonă. Dintre acestea s-a detașat grupul Șușman, vestit prin acțiunile sale și prin dârzenia cu care a supraviețuit timp de 10 ani (între 1948-1958) hărțuielilor Securității.

Grupul Șușman era format din cei cinci membri ai familiei: Gheorghe, Teodor, Traian, Leon și Avisalon, țărani din satul Răchițele, raionul Cluj. Ei au plecat în munți din cauza campaniei antilegionare demarate de

Securitate în 1948. De fapt, singurul membru al familiei cu activitate legionară susținută era Leon Șușman, care fusese ajutor de șef în poliția legionară. Era principalul „element terorist învinuit de acte de teroare și jafuri

armate", după cum îl caracterizau rapoartele Securității. De religie greco-catolică – ca și întreaga familie Șuşman – Leon avea studii teologice, fiind în permanență ajutat de foștii preoți greco-catolici și de legionarii aflați în libertate.

Grupuri, cete, cetași

Pe lângă cei cinci, în grupul Șuşman au activat și alte persoane, precum Ioan Cioată, Gheorghe Micuț, Ioan Bartos, Petre Burticel, Mihai și Lucreția Juri. Identificarea acestora s-a făcut prin rețeaua de informatori ai Securității. Inițial a acționat în regiunea Mureș, dar după ce Traian Șuşman a fost prins de Securitate în 1950 într-o ambuscadă (deși torturat, acesta nu a deconspirat nimic anchetatorilor), gruparea s-a deplasat în raionul Cluj. Prin parașutarea grupului Grimalski, s-au făcut câteva tentative de contact cu Occidentul. Capturarea acestuia la scurt timp după parașutare – Securitatea cunoștea exact momentul sosirii agenților – a anihilat orice speranță de ajutor anglo-american.

În 1951 grupul Șuşman s-a divizat, considerându-se că o grupare numeroasă era mai ușor de identificat decât una restrânsă. În consecință, s-a împărțit în două „cete”. Prima, sub conducerea lui Leon și Gheorghe Șuşman, a activat în Răchitele, iar din 1952 în zona Poșaga din Munții Apuseni, ținut arid, unde șansele ca Securitatea să acționeze erau reduse. Cei doi frați Șuşman mai tineri, Teodor și Avisalon, au format o a doua cetaț în zona raioanelor Huedin și Cămpeni. Teodor Șuşman, născut la 23 octombrie 1923, era astfel caracterizat în documentele Securității: „Este de statură mijlocie, părul castaniu ondulat, ochii căprui, barba și mustața rase, figura simpatcă”. Gruparea înființată împreună cu Avisalon – mai tânăr cu cinci ani – era considerată ca „ne-

având crime la activ, acte de teroare și jafuri, principalul său obiectiv fiind rezistența”. În ceea ce privește luptele cu Securitatea, între 1948 și 1953 au avut loc șapte ciocniri directe, soldate – conform rapoartelor – cu pierderi de ambele părți: cinci securiști decedați și șapte răniți, din rândul partizanilor fiind doar trei decedați, la care s-au adăugat șapte prizonieri din elementele adiacente grupului.

Scăpată de nenumărate ori din capcanele Securității, ceata Șuşmanilor tineri a devenit o legendă a Apusenilor. Țăranii le atribuiau „cetașilor” puteri miraculoase și nu realizau existența unor grupări distincte. Și astăzi bătrânii din comuna Poșaga de Jos își amintesc de „haiducii anticomuniști” care făceau dreptate, pedepseau primarii și abuzurile milițienilor, băteau membrii de partid care forțau țăranii să predea cotele. Teodor Șuşman – numit „Regele munților” – a răspândit o lungă perioadă zvonuri conform cărora ar fi fost prins sau omorât. Menținea în permanență legătura cu gruparea lui Leon. O perioadă a acționat împreună cu doctorul Iosif Capotă, un alt rezistent din zonă. Pentru a contacta direct eventualele gazde, necesare atât ca loc de refugiu, cât și pentru aprovizionarea cu alimente și armament, Teodor s-a ocupat cu... negustoria, cutreierând satele Apusenilor

sub numele de Petre din Galațele, vânzând basmale, icoane pictate și diferite alte mărunțisuri. „Negustorul Petre” și-a creat astfel în regiune o întreagă rețea de elemente de sprijin și gazde, circulând liber prin sate și supraveghindu-și personal „agenții”. Astfel l-a cunoscut Teodor pe țăranul Iosif Floca, care prin mărturia sa va contribui decisiv la arestarea grupului.

„Geologii” Securității

Grupările Leon și Teodor Șuşman au activat în paralel. Nu au existat puncte de acțiune convergente, deși s-au aflat permanent în

Arme și muniție de care s-au folosit grupurile anticomuniste

legătură, în principal printr-o rețea comună de gazde. Atunci când metodele pașnice de subzistență dădeau greș, gruparea lui Leon ataca magazinele cu alimente ale armatei, magazinele sătești și chiar pe unii ciobani (care, de teamă să nu fie arestați și anchetați ca susținători ai bandeii, le dădeau hrană după care îi denunțau miliției). În dările de seamă ale Securității din raionul Cluj, toate eșecurile muncii de propagandă sau ale acțiunilor de pedepsire a „chiaburilor” erau trecute în seama Șuşmanilor, Securitatea justificând insuccesele prin intervențiile în forță ale acestei „bande periculoase”.

Teroarea instaurată de Securitate între 1948 și 1953, prin arestarea membrilor familiei Șuşman, nu a avut rezultatul dorit. Anchetele arestaților arată că Șuşmanii erau iubiți de țărani care mințeau, „demascându-i” ca „elemente brutale”, fără însă a oferi informații despre locurile unde se ascundeau. Din primăvara anului 1957, Direcția Regională a Securității Statului Cluj a intensificat acțiunile pentru anihilarea grupurilor Șuşman, din ordinul direct al ministrului de Interne, Alexandru Drăghici. Mijloacele pe care Securitatea le-a folosit s-au redus la infiltrarea unor agenți în teren și intimidarea, șantajarea sau chiar arestarea temporară a gazdelor.

Pentru prinderea grupului Leon Șuşman, în regiunea satelor Poșaga și Segaea a fost plasată o echipă de zece „geologi”, în realitate agenți conduși de maiorul Constantin Vieru, „profesorul” echipei, însărcinată cu sondarea terenului și a principalelor elemente implicate în rezistență. „Geologii” au recrutat o serie de țărani din cercul de intimi ai „bandiților”, cărora le-au promis libertatea sau sume mari de bani în schimbul trădării. În primăvara anului 1957 Securitatea a reușit să-l recruteze pe agentul „Maxim Ionescu” (rămas neidentificat), unul dintre prietenii lui Leon Șuşman, care raporta zilnic „profesorului”. Luna iulie a fost fatală pentru grupare, agentul orchestrând capturarea ei. „Maxim Ionescu” a raportat că în data de 19 sau 20 iulie 1957, cu ocazia onomasticii partizanului Ilie Brad, în satul Segaea urmau să se întâlnească Leon Șuşman, fratele său Gheorghe, preotul greco-catolic Simion Rosa și alți susținători ai grupării. În consecință, trupele Securității au fost masate în zona din imediata apropiere a satului. Aflând de o

întâlnire prealabilă a membrilor grupării în ziua de 18 iulie, în casa lui Vasile Crișan, agentul a fost instruit să participe la întâlnire și să semnaleze prezența în casă a „bandiților”, caz în care trebuia să iasă în curte și să tușească de două ori.

În noaptea de 18-19 iulie 1957 s-a produs asaltul Securității asupra casei lui Vasile Crișan. În momentul forțării ușii de către maiorul Constantin Vieru și căpitanul Mândruț, din casă s-a răspuns cu foc, fiind împușcat mortal maiorul și rănit căpitanul. Partizanii au rezistat până dimineața. După sosirea întăririlor, casa a fost din nou luată cu asalt (între timp țărani din Segaea fugiseră aproape în totalitate). În casă au fost găsiți: Leon Șuşman, grav rănit la cap și abdomen, Gheorghe Șuşman, nevătămat, preotul Simion Rosa mort și gazda Vasile Crișan cu răni multiple, dar superficiale. Agentul „Maxim Ionescu” a fost doar rănit la picior, datorită ingeniozității cu care s-a acoperit cu cadavrul lui Simion Rosa pentru a se proteja de gloanțe. Leon Șuşman a decedat la scurt timp după arestare, scăpând de calvarul anchetelor și al detenției. Raportul Securității subliniază faptul că Gheorghe Șuşman și-a trădat camarazii, fapt care nu poate fi deocamdată stabilit cu exactitate: „Gheorghe Șuşman a confirmat elementele de sprijin cunoscute din munca informativă și dă chiar o serie de nume necunoscute, arată bordeiele pe care le-au avut și felul cum au reușit să se mențină în teren...”

„Trădarea” lui Gheorghe Șuşman a fost o tactică a Securității, prin care se urmărea restrângerea cercului de susținători ai grupului condus de Teodor și Avisalon Șuşman. Era evident că, după posibila prindere a celor doi capi ai „bandei”, în eventualitatea unor mărturisiri complete – foarte probabile, având în vedere cazul lui Gheorghe – toți susținătorii acestora urmau să fie arestați. Tactica nu a avut efectul scontat.

„Niciodată nu vom fi prinși în viață”

După arestarea primului grup de partizani, Teodor și Avisalon și-au continuat activitatea în zona Huedinului. Mai profund decât căderea unchilor lor i-a afectat prinderea doctorului Capotă, cu care se aflau în relații mult mai strânse. Anchetarea și torturarea

*„niciodată
nu vom fi
prinși în viață“*

acestuia a scos la iveală o serie de elemente de sprijin ale Șușmanilor. Din acel moment Securitatea a decis să-și modifice modul de operare, prin deconspirarea gazdelor, eliminarea punctelor de sprijin (ca preotul Traian Bărbosu din comuna Hodiș) și a legăturilor sentimentale ale partizanilor (Ana Lungu, Suzana Capotă din Răchițele, Ana Neag și Ana Suciul).

După ce în zonă au fost masate trupe de Securitate (conduse de maiorul Ioan Moraru) au început descinderile în forță la ordinul ministrului de Interne, Alexandru Drăghici. Suspecții au fost arestați și șantajați, oferindu-li-se libertatea lor și a familiilor în schimbul trădării. Cel care prin mărturisirile sale a contribuit decisiv la prinderea grupului a fost Iosif Floca, un țăran mijlocăș din comuna Morlaca. Arestat la 1 februarie 1958, a făcut declarații complete asupra legăturilor sale cu frații Șușman, indicând locul unde aceștia trăiau.

Lațul începuse să se strângă. Securitatea și-a masat trupele în jurul satului Traniș, aflat într-o zonă izolată, iar în noaptea de 10-11 februarie 1958 batalionul Florești a descins în casele lui Romul și Constantin Florea. Cele două percheziții s-au soldat cu un rezultat negativ, frații Șușman fiind ascunși în grajdul dublu al lui Constantin Florea, mascat foarte bine cu fân. În momentul în care maiorul Moraru a luat-o pe soția gazdei și a dus-o în

grajd pentru a o ancheta, aceasta, fără a fi brutalizată, a început să strige: „Eu nu mă tem de nimeni!“ Bănuitor, maiorul Moraru a ordonat soldaților să dea tot fânul din pod jos. Urcând pe scara podului, soldații au fost întâmpinați cu foc.

Somați să se predea, frații Șușman au refuzat, trăgând în continuare. Trupele Securității s-au retras și, pentru a-i intimida, au dat foc unor căpițe de fân, flăcările cuprinzând întreg grajdul. Refuzând să se predea, Teodor și Avisalon Șușman au ars de vii, respectându-și astfel promisiunea făcută prietenilor: „niciodată nu vom fi prinși în viață“. Iosif Floca a povestit în anchetă: „....Am venit într-un câgnion cu ostași. Din ce au vorbit ei, am aflat că Șușmanii erau într-o șură și n-au vrut să se predea. Atunci când ei au tras cu arma... au tras și ostașii. Ei au terminat cartușele și i-au prins vii. Mai spuneau ostașii că ar fi ars și șura, dar cum a luat foc nu știu. Erau bucuroși toți ostașii că s-a terminat cu Regele munților...“

Securitatea a încercat să ascundă faptul că frații Șușman au fost omorâți, acreditând ideea că aceștia vor spune multe despre cei ce îi ajutaseră. Această stratagemă a dat roade, numeroși arestați mărturisind tot, neavând nici un motiv să ascundă fapte pe care frații Șușman urmau să le dezvăluie. Majoritatea celor anchetați în lotul Șușman au declarat că au fost obligați să-i ajute, din cauza amenințărilor la adresa lor sau a familiilor.

Zeci de persoane au fost arestate și condamnate la ani grei de închisoare, pornind de la 5 ani până la muncă silnică pe viață. Trădătorii, cu toate promisiunile Securității, au primit și ei condamnări aspre. Moartea celor doi nu a limitat, contrar așteptărilor, arestările, lotul mărindu-se cu țărani din satele Traniș, Segagea și Morlaca, ridicați în noaptea de 15-16 februarie. În limbajul Securității, „elementelor principale” li s-au adăugat alte „elemente semnificative”, lotul Șuşman ajungând la câteva zeci de persoane, pentru a crea imaginea eficienței Securității „în fața bandiților care au terorizat populația și au luptat împotriva integrității statului român”.

Conform documentelor Direcției Generale a Securității Statului, Alexandru Drăghici a ordonat în ianuarie 1958 eradicarea oricărei rezistențe cu prețul folosirii tuturor dispozitivelor existente în zonă, impunând un nou val de teroare care a cuprins nu doar zona Apusenilor, ci întreaga țară: „se urmărește a se stabili starea de spirit prezentă în rândul elementelor cunoscute ca legături ale bandiților și nearestate până în prezent”.

Familia Șuşman a fost arestată în întregime, bătrâni, tineri, copii, dislocați din zonă în 1948, apoi în 1951, condamnați la închisoare în procesele din 1958 pentru „acțiuni subversive” și trimiși la minele de plumb sau la Aiud. ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **Valentin Ciorbea – ISTORICUL NAVELOR ȘCOALĂ „MIRCEA”, vol. II, 388 pp. și NAVA ȘCOALĂ „MIRCEA” (album fotografic).**

Editura Academiei Navale „Mircea cel Bătrân”, Constanța, 1999: importantă contribuție la cunoașterea istoriei marinei românești.

● **Dr. Nicolae I. Micu – VIAȚĂ DE CHIRURG.**

Editura Vasile Cârlova, București, 1999: sensibilă evocare autobiografică a anilor petrecuți pe front ca medic militar.

● **Luchian Deaconu, Otilia Gheorghe – ROMANEȘTII. PERSONALITĂȚI ALE REVOLUȚIEI DE LA 1848.**

Editura AIUS, Craiova, 1998, 172 pp.: o inspirată și documentată cronică de familie pașoptistă.

● **Luchian Deaconu, Otilia Gheorghe – OLTEȚIA ȘI UNIREA PRINCIPATELOR.**

Editura AIUS, Craiova, 1999, 320 pp.: studiu monografic bine documentat.

● **Corneliu Mihail Lungu – TRANSILVANIA ÎN RA-**

PORTURILE ROMÂNĂ-AUSTRO-UNGARE. 1876-1886.

Editura Viitorul Românesc, București, 1999, 470 pp.: densă analiză istorică a unui semnificativ deceniu de istorie modernă românească.

● **Corneliu Mihail Lungu (coordonator), Tudor Bucur, Silvia Palade, Alina Tudor, Margareta Chiva și Marlen Năgrescu (traducerea documentelor) – REVOLUȚIA ROMÂNĂ DE LA 1848 ÎN CONTEXT EUROPEAN.**

Arhivele Naționale ale României, București, 1998, 491 pp.: extrem de utilă selecție de documente din cele mai importante arhive europene privitoare la revoluția românilor din 1848; documentele pot fi consultate în original la Colecția Microfilme a Arhivelor Naționale Istorie Centrale.

● **Ion Ionescu – POLITICA RUSIEI ÎN BAZINUL MĂRII NEGRE, 1878-1916.**

Editura Militară, București, 1998, 128 pp.: analiză atentă a teribilului factor de presiune pe

care l-a reprezentat pentru România prezența rusă în Marea Neagră.

● **Karol Wojtyła – POEZII ALESE.**

Editura Ginta Latină, București, 1999, 125 pp.: o reușită transpunere în limba română a poemelor Înalțului Pontif.

● **Dr. Elie Miron Cristea – MIHAI EMINESCU. LUCEAFĂRUL POEZIEI ROMÂNEȘTI.**

Editura Ginta Latină, București, 1997, 127 pp.: o nouă ediție îngrijită și prefăcută de Maria Roșca.

● **Isaia Tolan – FILE DIN ISTORIA ARADULUI.**

Editura Semne, București, 1999, 189 pp.: selecție de texte datorate publicistului arădean Isaia Tolan (1899-1953); culegere îngrijită de Horia Medeleanu și Călin Tolan.

● **Ion Ionescu, Marian Moșneagu, Carmen Atanasiu, Georgeta Borandă, Cornel Gravu – MUZEUL MARINELI ROMÂNE. 1969-1999.**

Editura Modelism, București, 1999, 115 pp.: amplă și documentată prezentare a muzeului și colecțiilor acestuia.

Un grup de
svabi bănăeni
în Lagărul 1037

Dramele postbelice

DEPORTAREA GERMANILOR DIN SUD-ESTUL EUROPEI

La 14 mai 1995, cu prilejul împlinirii unei jumătăți de veac de la deportarea germanilor din sud-estul Europei în fosta Uniune Sovietică, cinci comunități zonale din această parte a continentului, împreună cu Haus des Deutschen Ostens și cu secția culturală a autorității municipale din München, au organizat o mare manifestare de aducere aminte a tragicelor evenimente din iarna lui 1945. Celor aproape 3 000 de participanți care au ținut să fie de față la rememorarea durerilor împrejurări și să cinstească memoria celor dispăruți atunci, li s-au mai adăugat apoi mai bine de 10 000 de vizitatori ai expoziției documentare și artistice deschise în clădirea Vechii Primării (Alten Rathaus) a orașului.

Acum, după aproape alți cinci ani, tot la München, sub îngrijirea domnilor Hans-Werner Schuster și Walther Konschitzky, a apărut, în excelente condiții grafice, un volum cu comunicările prezentate în 1995; sunt mărturiile ale foștilor deportați germani din România, Ungaria sau fosta Iugoslavie, însoțite de numeroase ilustrații ce le completează sugestiv.

În total, din România, Ungaria și Iugoslavia au fost deportați în fosta U.R.S.S. circa 165 000 de germani. Cei mai mulți dintre ei au rămas vreme de cinci ani în peste 200 de lagăre de muncă din Donbass, Caucaz și Ural. Împreună însă cu deportații din răsăritul Germaniei se ajunge la o cifră ce depășește o jumătate de milion.

Despre deportarea germanilor din România și calvarul deportaților, *Magazin istoric* a scris în mai multe rânduri (nr. 1/1995, 6, 7, 9/1999). Să vedem ce aduce în plus volumul *Deportation der südostdeutschen in die Sowjetunion, 1945-1949* (Deportarea germanilor din sud-est în Uniunea Sovietică, 1945-1949).

O latură extrem de interesantă relevată de comunicările prezentate este aceea a atitudinii guvernului român și a puterilor occidentale față de cele întâmplate. „Guvernul Rădescu – citim în comunicarea domnului Georg Weber – a fost încunoștințat oficial la 6 ianuarie, iar neoficial cu doar câteva zile înainte, de intențiile sovietice“. Exact o săptămână mai târziu, la

13 ianuarie – când arestările deja începuseră la București și Brașov – el a înaintat o notă de protest Comisiei Aliate de Control din România, personal vicepreședintelui acesteia, generalul Vinogradov. Principalele argumente invocate au fost: 1) convenția de armistițiu nu cuprindea nici o prevedere referitoare la deportări sau muncă forțată; 2) deportările vor avea grave consecințe economice, întrucât întregi ramuri industriale vor fi paralizate; 3) ar fi trebuit luată în considerare situația femeilor rămase la casele lor și a copiilor, adică și aspectul umanitar al problemei. În împrejurările de atunci, mai subliniază d. Weber, demersul guvernului român n-a putut avea nici un succes, iar dacă până la urmă el a și cooperat, într-o oarecare măsură, cu Sovietele, acest lucru trebuie pus pe seama totalei dependențe de ocupanți. Încât, conchide autorul: „Oricum, guvernul român nu poate fi acuzat în nici un caz, cel puțin pentru moment, că i-ar fi predat de bună voie pe germani sau că ar fi contribuit samavolnic la deportarea lor”.

Pe de altă parte – afirmă autorul citat – guvernul român s-ar fi putut împotrivi în mod cert cu mai mulți sorți de izbândă arbitrarului sovietic dacă el ar fi fost, realmente, sprijinit de puterile occidentale, dar acestea s-au mulțumit doar cu niște proteste „căldicele”. Mai mult – spre a cita din nou din comunicarea d-lui Weber: „După cum se știe, naratorul nu este un erou al istoriei. Ceea ce poate el face este să încerce a-și exprima mahnirea pentru

evenimente petrecute în istorie. Iar dacă n-am fi încercat această mahnire, am fi putut, eventual, proceda, cum a făcut omul politicii de forță Churchill care, la 18 ianuarie 1945, i-a scris cinic ministrului său de Externe: «De ce facem atâtea nazuri în legătură cu deportarea sașilor și a altora din România?»”.

În fine, o comunicare, semnată Elena Zamfirescu, semnalează că în urma unei inițiative legislative inspirate de Forumul Democratic al Germanilor, asumată de guvernul român și aprobată de Parlament, la 7 iulie 1993 a fost publicată în *Monitorul Oficial* legea privitoare la despăgubirile materiale acordate foștilor deportați. Iar la 8 decembrie 1994, în cadrul întâlnirii cu o delegație a Forumului Democratic al Germanilor din România, fostul președinte al României, dl. Ion Iliescu, și-a exprimat „profundul său regret pentru nedreptul și discriminatoriul tratament aplicat comunității germane în lagărele de muncă sovietice acum cincizeci de ani”, adăugând și că „deportările și deposedările arbitrare din anul 1945 au lovit o comunitate etnică al cărei devotament față de statul român a constituit din totdeauna o caracteristică definitorie a ei”.

Recent apărutul volum reprezintă o nouă contribuție la cunoașterea istoriei dramatice a comunităților germane din sud-estul Europei în perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial. ■

Dumitru HÎNCU

*la noi
săiți*

**calitatea dorită
la prețurile cele mai bune!**

componente
AOpen

calculatoarele **LONDON**

imprimantele **EPSON**

TRICORP
electronics
BUCUREȘTI
tel: 3203770; fax: 3203635
e-mail: officebu@tricorp.ro
CONSTANȚA
tel: 041-95 27 71; 092-364 968;
fax: 041-645428
e-mail: officect@tricorp.ro

August, 1988 –
biserica a fost
ridicată la 2,08 m de
pământ

SUPLICIILE UNUI LĂCAȘ SFÂNT: COMPLEXUL MONAHAL RÂMET

Dr. ANNA EVA BUDURA

Într-o duminică a lunii august, hotărâți să vizităm o străveche așezare monastică, am părăsit șoseaua națională și, la Teiuș, am cotit-o la stânga. Ieșind din oraș, am cuprins cu privirea peisajul domol al dealurilor încărcate de amintirea și vestigiile unei vechi istorii. Am trecut de Stremț, unde pe vremuri se afla un important castru roman, apoi, „pe când clopotul din turnuleț chiamă limbut, cu un glas subțirel, [și] sâtenii în haine de sărbătoare suie dâmbul spre biserică, ținând în mână mănunchese de flori“, am trecut prin comuna Geoagiu, cea despre care Iorga spune că a fost „reședința unor Vlădici ai Românilor din veacul al XVI-lea“. „Recunoscut de regii unguri după stăruințele Domnilor români care-și aveau pe aici adăposturile pribegiei“, vlădica „hirotinisea preoții din Ardealul-de-jos“. Bisericile solide ce se arătau privirilor noastre erau durate pe temelia vechilor ziduri ale chiliilor mănăstirești și bisericilor.

Tot cu descrierile lui Iorga în minte și suflet am parcurs drumul șerpuitor dintre dealuri, urmărind meandrele râului Geoagiu, „cu mersul pripiț“, în dorința de a ajunge la mănăstirea Râmet. Căutam locurile unde, „pe un betigaș așternut sus de-asupra [râului], sau în cărca unui satean, ori în sfârșit cu picioarele goale pe prund“, a

mers istoricul timp de trei ore, „furișându-se pe după sălcii, intrând peste gardurile rupse în livezile oamenilor, în curțile morarilor sau piuarilor, urcând dealuri cleioase și străbătând lungi poteci de pădure“, pentru ca, „la capătul acestor rătăcirii obositoare, să se afle sus, spre culmi, avându-și deasupra numai păreții cenușii cu stânci goale, la dreapta, la stânga, înainte“.

La poalele acestei „întreite cunune sălbatică, vechea mănăstioară“ i-a vorbit lui Iorga „despre un lung trecut de sărăcie și primejdie“, iar nouă, pelerinilor de azi, ne-a oferit un subiect de meditație despre istoria zbuciumată a credinței străbune românești în această parte a țării. Iorga a găsit aici „chilii sfărâmate, din aceiași bolovani negri ca la Geoagiu, apoi un mare turn, strivitor pentru o bisericuță mică și umilă; deasupra, o căsuță de paznic, cu păreții de o grosime de cetate“. Noi însă am găsit aici o mândră așezare duhovnicească și un complex muzeal, gospodărite cu hărnicie de măicuțe devotate bisericilor ortodoxe.

Am cerut găzduire și ne-am lăsat cuprinși de liniștea locului binecuvântat. Apoi, îndrumați de maica stareță Ierusalima Chibu, de maica Teofana Alba, ambele licențiate în teologie, și de Dionisia Popa, custodele muzeului mănăstirii, am deschis cartea de istorie a acestui așezământ monahal.

Papa Inocențiu III despre moșia lui Bălea

Data exactă a înființării mănăstirii Râmeț nu se cunoaște. Tradiția orală și memoria colectivității leagă sorginea ei – cum arată și numele, derivat din cuvântul *eremit* (după Iorga, din cuvântul unguresc *remete* care înseamnă pustnic) – de existența, în primele secole ale erei creștine, a numeroși isihăști în grotle carstice ale Munților Trascăului. Este neîndoiește că aceștia au exercitat o influență considerabilă nu numai asupra răspândirii spiritualității creștine în acea zonă, ci și asupra înfiripării monahismului primar stră-român.

Odată cu coagularea primelor formațiuni prestatiale, cnezate, voievodate și țări în Transilvania, ca urmare a acțiunilor misionar-ortodoxe ale episcopilor trimiși de patriarhul Constantinopolului și de scaunele episcopale din sudul Dunării și din Dobrogea, începând din secolul VIII și până în prima jumătate a secolului X, aici s-au format primele organisme ecleziastice.

Așa cum o atestă documentele istorice, la începutul secolului XI, la Morisera (Cenadul de azi), ființa deja o mănăstire

ortodoxă. În secolul XIII, în actele papale și în cele ale regilor Ungariei se găsesc referiri la eparhii ortodoxe românești. De pildă, într-o scrisoare adresată episcopilor catolici, în anul 1205, papa Inocențiu III amintește de o episcopie de pe moșia lui Bălea, care nu era supusă nici unei mitropolii; marele pontif indica subordonarea acesteia scaunului papal.

Sf. Ierarh Grigore,
pictură din 1377

La stabilirea vechimii mănăstirii Râmeț, pe care Iorga o considera în 1906 a fi „cea mai veche mănăstire ardeleană încă în ființă”, a concurat descoperirea a 20 de schelete în incinta bisericii și în jurul ei (s-a apreciat că unele provin din secolul XI), ca și menționarea într-un registru al mănăstirii a doi călugări, care au plecat de la Râmeț în anul 1215 pentru a ctitori o biserică în Maramureș.

Se poate presupune, așadar, că în a doua jumătate a secolului XIII, ca urmare a strădaniei unei comunități monahale ortodoxe, mănăstirea Râmeț era înființată, biserica înălțată, după toate probabilitățile, și cu sprijinul unor cneji români.

Fidelitatea călugărilor ortodocși față de cultul pe care îl slujeau s-a transpus în arhitectura bisericii, asemănătoare în linii mari celei a bisericilor cneziale din Țara Hațegului. Detalii arhitectonice originale, puternic influențate de cultul ortodox, o particularizează însă față de ele. Elementele de proveniență bizantină, armonios atașate fondului roman, îi conferă singularitate.

Picturile murale din nișa-proscomidie, înfățișându-l pe Iisus în mormânt, și cele din registrul interior al tâmplii, ce reprezintă martiriul Sfintei Paraschiva și Sfântului Kelsie-copil, probează că în primele decenii ale secolului XIV biserica era pictată.

Gavril Bethlem dăruiește o livadă

Prima dată certă cu privire la vechimea acestui lăcaș de cult a fost descoperită în anul 1979, în timpul unor lucrări de

restaurare a picturilor murale de pe arcada de trecere din naos spre pronaos: „Am scris eu preapăcătosul rob a[1] lui Dumnezeu, Mihul, adică zugravul de la Crișul Alb, cu încuviințarea arhiepiscopului Ghelasie în zilele regelui Ludovic în anul 6885 (1377), luna iunie 2”.

Așadar, în anul 1377, biserica a fost pictată a doua oară. În plus, inscripția dovedește că în vremea aceea mănăstirea era sediul arhiepiscopului Ghelasie, primul ierarh român ortodox atestat documentar. Faptul stă mărturie pentru stadiul avansat al organizării bisericii ortodoxe din Transilvania, aflată sub cârmuirea unui arhiepiscop confirmat. Un document din anul 1391, al Patriarhiei din Constantinopol, întărește această informație.

După ce zidurile mănăstirii au acordat ocrotire în timpuri de restriște, „bunului Craiul Matias, al cărui neam corvinesc a stăpânit aceste [locuri]”, regele a poruncit – după cum grăiește inscripția de pe frontispiciul bisericii – o nouă zugrăveală a bisericii, în anul 6987 (1479).

Din anul 1506, mănăstirea a fost luată sub ocrotirea lui Radu Vodă cel Mare, domnul Țării Româ-

nești, cu prilejul primirii de la regele Vladislav II al Ungariei a moșiei de la Stremp.

În secolul XVII mănăstirea Râmeț a devenit centrul unei elevate vieți monahale, a cărei faimă l-a determinat pe Mihai Viteazul să-și trimită echipa sa de zugravi (Petre Armeanul, Mina și Nicolae din Creta),

Papa Inocențiu III, mozaic de la începutul secolului XIII

ca să ornamenteze cu lucrările lor biserica renovată de el, iar pe principele Transilvaniei, Gavril Bethlem, să doneze, în anul 1614, livada de la Hopat călugărilor Sava și Toma Moisin, pentru „erudiția și viața lor curată”. (Livada se află până în zilele noastre în proprietatea mănăstirii.) Antimisele (văluri de in, cu chipul Mântuitorului, păstrate în altar și folosite

în timpul slujbei) dăruite de Mitropolitul Teodosie al Ungrovlahiei, în anul 1619, vorbesc despre legăturile permanente dintre această așezare monahală, pe de o parte, și Mitropolia Țării Românești și Mitropolia Moldovei, pe de alta.

Un nou început: lăcaș pentru maici

În viața mănăstirii secolul XVIII marchează începutul unor mari încercări provocate de „războiul” declarat bisericii ortodoxe de curtea habsburgică, care hotărâse să o treacă sub sceptrul papal. La anul 1701, a fost desființată Mitropolia de la Alba Iulia. Aici a rămas doar o episcopie unită, sub jurisdicția Episcopiei de la Esztergom. În cadrul campaniei de distrugere a ortodoxiei, se înscrie prima incursiune, din 1762, a generalului austriac Bukow asupra mănăstirii. Nota atunci cu amărăciune călugărul Silvestru: „necredincioșii au stricat mănăstirea Râmeț”.

În 1785, anul executării lui Horea și Cloșca, are loc a doua distrugere – menționă „cu jale adevărată” monahul cronicar – de către același general, spre a pedepsi mănăstirea și pe credincioșii ei pentru participarea la răscoală și spre a

frânge hotărârea monahilor de a rămâne fideli credinței străbune.

Zidurile împrejmuitoare au fost dărâmate și picturile din interiorul bisericii vandalizate. În anul 1792 aşezarea monahală era practic desființată, chiliile monahilor fiind transformate în școală, iar biserica – într-un locaş de mir. Proprietățile ei au intrat în posesia uniților. Viața monahală a fost întreruptă.

După ce bisericuța și chiliile au fost reparate din banii credincioșilor, s-au năpustit urgiile naturii. Inundațiile repetate, dintre care cele mai mari din anii 1925-1926, au adus muniți de pietriș, înălțând cu un metru și mai bine curtea din jurul bisericii. Nivelul soluului a ajuns până la geamurile zidirii. În anii 1930-1938, au fost inițiate lucrări complexe pentru degajarea de aluviuni.

În 1940, din inițiativa călugărului Evloghie Oța, venit de la Muntele Athos, s-a refăcut treptat viața monahală. Cu o încrâncenare însuflețită de atașamentul la credința străbună, în anii 1940-1948, soborul monahilor a depus o muncă titanică pentru ridicarea chiliilor, a paracliserului și a unei clădiri administrative. Ulterior, activitatea de organizare a mănăstirii a fost întreruptă. După 1948, când părintele Oța a tre-

cut la stilști (numele dat credincioșilor care mai utilizează calendarul iulian), o parte din monahi l-au urmat.

Șapte ani mai târziu, prin hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe, mănăstirea Râmreț a fost transformată în lăcaș de maici. Cele patru măicuțe și unsprezece ucenițe, sub îndrumarea stareței Pelaghia Prica, au înfruntat cu mare curaj și îndârjire greutățile noului început în istoria mănăstirii. Pentru a-și asigura existența, au organizat un atelier de covoare tradiționale românești.

După sosirea, în anul 1956, a părintelui Dometie Manole, însoțit de 23 de surori, atelierul de covoare s-a extins, devenind o secție a cooperativei „Mureșul” din Alba Iulia. Concomitent, părintele Dometie, cu dăruirea unui om ales al credinței, a depus eforturi – ce au stârnit admirația tuturor locuitorilor din Valea Geoagiului – pentru repunerea mănăstirii pe adevăratul făgaș al vieții monahale, care să îmbine ruga cu munca.

Strădaniile sale au fost însă brutal întrerupte; în 1959, în conformitate cu prevederile Decretului nr. 410, mănăstirea a fost desființată și maicile obligate să o părăsească. Trei ani mai

târziu, ignorându-se că Râmreț figura pe locul patru pe Lista monumentelor istorice și de arhitectură veche românească – întocmită în anul 1925 de către Comisia Monumentelor Istorice – și că în 1955 bisericuța și vechile chiliile fuseseră declarate monument istoric, întreaga incintă a fost transformată într-o cabană turistică.

Mireasa Munților Apuseni

A început atunci calvarul petițiilor și al demersurilor. „Responsabila” atelierului de covoare de la Râmreț, reînființat în anul 1969 (de fapt, stareța maicilor care lucrau acolo), Ierusalima Chibu, s-a adresat din 1970 președintelui țării de mai multe ori. Ea cerea – în numele istoriei, al dreptății, al culturii, al demnității poporului român, al „muncitoarelor” (al maicilor) – ca mănăstirii să i se recunoască regimul de monument istoric și de artă și să fie dată în șeama Departamentului cultelor și bisericii ortodoxe române.

Demersurile curajoase au fost încununat de succes. În anul 1972, viața monahală a fost reluată, iar mănăstirii i-a fost redată calitatea de persoană juridică. În plus, statul român a alocat 2 150 000 lei pentru renovarea, restaurarea și

conservarea așezământului. Acest an jalonează începutul unei noi etape în istoria lăcașului.

Toate realizările ulterioare au încununat abnegația și munca dărză – nu rareori peste puterile fizice – ale unor femei, maici inspirate de exemplul părintelui Dometie Manole și al maicii

starețe Ierusalima Chibu. În anii 1973-1980, pentru a putea scoate cabana turistică din incinta mănăstirii, la 800 m de aceasta a fost construit, prin strădania maicilor, un motel. Apoi a

fost refăcut paraclisul, au fost adăugate arhondăria, stăreția și trapeza, au fost extinse chiliile, a fost construită o nouă școală pentru copii, în cea veche fiind organizat un muzeu.

Activitatea cea mai importantă s-a concentrat asupra restaurării și conservării vechii biserici, apoi asupra construirii uneia noi.

Pentru salvarea bisericii monument, în anul 1988, s-a procedat la scoaterea construcției din aluviunile depuse de-a lungul anilor și la ridicarea ei, cu ajutorul a 20 prese hidraulice

(conform unei invenții a inginerului Eugen Iordăchescu) cu 2,08 m deasupra temeliei. Au început apoi lucrările de restaurare a picturilor murale. Biserica monument „Izvorul Tămăduirii”, cu hramul „Nașterea Maicii Domnului”, și-a regăsit pacea și menirea sa

ei, în stil bizantin, începând din anul 1987; a fost realizată în șapte ani de pictorul de biserică Grigore I. Popescu. Biserica nouă, având hramul „Adormirii Maicii Domnului” și al „Sfinților Apostoli Petru și Pavel”, supranumită Mireasa Munților Apuseni, a fost sfințită la 29 iunie 1992.

„Cele două biserici de la Mănăstirea Râmet – spunea Prea sfințitul episcop Emilian în anul 1982 – vor grăi peste ani și veacuri despre credința poporului român

născut creștin, despre iubirea de neam și glia strămoșească a fiilor lui, despre unitatea tuturor cu duhul dragostei creștine”. Pentru cel ce poposește astăzi în acest colț al țării mesajul își găsește suportul solid și argumentația convingătoare atât în istoria lăcașului și a faptelor slujitorilor lui întru credință, cât și în zidirea mirifică ce o reprezintă așezământul, străjuit de zidurile de stâncă ale munților și integrat armonios într-un peisaj atât de familiar sufletului românesc. ■

Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, și Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, împreună cu soborul mănăstirii (august 1993)

dintotdeauna: loc de înălțare spirituală.

Întregul complex monahal a căpătat o splendidă desăvârșire, cea pe care o pot admira cu încântare pelerinii de astăzi, odată cu înălțarea noii biserici în amonte de biserica monument, a cărei piatră de temelie a fost sfințită în anul 1982. Concepută în stil ortodox în cruce, construcția îmbină într-o armonie caldă elementele cele mai expresive ale stilurilor din cele trei provincii românești, Bucovina, Transilvania și Țara Românească. Decorarea

PICTORUL BARABAS MIKLOS ȘI BUCUREȘTI

ADRIAN MAJURU

• Barba și costumul francez • Pe jos, lângă scaune • Petrecere cu lăutari la vama • În gazdă la spițer • Un oraș de mare plictiseală • Chelneri în uniformă la birtul Andronache

„Această epocă era foarte curioasă la București, unde lumea voind a se lingeși pe lângă muscali (ruși), a început să se lase de obiceiurile turcești, imitând și luând pe cele europene. Hainele turcești erau purtate de boierime și de slugile ei, arnăuți, pe când țărani și-au păstrat portul strămoșesc, tot așa ca și cea mai mare parte a femeilor, însă cocoanele din înalta aristocrație purtau mai toate rochie după moda franceză. Tinerimea, firește își schimbă mai ușor portul decât oamenii mai în vârstă, cari obișnuți cu hainele turcești se lăsați numai cu încetul de ele, luând în locul turbanului o șapcă asemănătoare șepcilor ofițerilor ruși, în loc de nădragii largi turcești, pantaloni și în locul papucilor galbeni, cizme negre.

Obedeanu [probabil, Petre Obedeanu, boier muntean, fost logofăt al Dreptății și membru al Adunării Obștești (1836-1855)], un prieten al meu, care ajunsese să poarte pantaloni, cizme și șapcă în urma îndemnului prietenilor săi, voind să se modernizeze cu totu și-a comandat un frac din stofa cea mai fină, iar cilindru i-am comandat eu din Sibiu, de la renumitul Bayer. Îmbrăcându-se apoi de probă cu jobenul pe cap, s-a simțit atât de străin în costumul acesta modern în fața oglinzii, încât și-a trântit cilindrul la pământ și nu s-a putut îndupleca să-l poarte, așa că l-a dăruit tot unui prieten mai puțin conservativ.

Trecerea aceasta de la portul vechi la cel nou european a fost mult înlesnită prin uniforma militară, prin care lumea s-a obișnuit cu noile forme ale veșmintelor... Tot modei europene a căzut jertfă și barba frumoasă neagră a lui Cantacuzino [ar putea fi vorba despre Constantin Cantacuzino (1800-1877), secretar al statului (1839-1840) și caimacam în 1849.], cu care eram bine.

Acest boier avea un cap de o rară frumusețe și mă durea sufletul, când a trebuit să-și rază barba, care nu se potrivea deloc cu costumul său francez. Aparținând și el înaltei aristocrații române se cerea să imiteze moda europeană și deoarece casa sa era frecventată și de generalii ruși, și-a aranjat-o cu mobile moderne, căci portul european nu prea se potrivea cu divanele late, pe care oamenii se așezau fără papuci.

Vizitându-l o dată după această metamorfoză, de abia mi-am putut reține râsul intrând în odaia lui, unde am văzut vre-o zece boieri fumând din niște ciubucuri lungi, însă șezând fiecare turcește lângă câte un scaun pe jos, dar cu jobenul pe cap și cu aripile fracului tăvălite pe dușumelele odăii! Cantacuzino însuși ședea pe canapea, însă celorlalți boieri le venea mai bine să stea pe pământ cu picioarele încrucișate după moda veche și fiindcă pe atunci nici turbanul nu se lua de pe cap, uitaseră să-și ia jobenul. Această scenă era așa de ridicolă, încât ar fi meritat să o desenez“.

Cu „Steaua...” (din L'Illustration, 1848)

Suntem în Bucureștii anului 1833 și această relatare (publicată în 1930 de Andrei Veress) aparține unui pictor secui, Barabas Miklos (1810-1898), care se afla de aproape doi ani în orașul de pe Dâmbovița. Relatările sale surprind pitorescul Bucureștilor într-o epocă de trecere de la moravurile și mentalitățile orientale la cele occidentale.

Câteva cuvinte despre acest artist a cărui operă este strâns legată de viața românească.

Evocându-l, George Oprescu scria în 1937: „Se născuse în Secuime, la Marcoș (Markosfalva), jud. Trei Scaune, în 1810. Studiile și le începuse la Aiud, unde are ocazia să învețe românește. Precoce, la vârsta de șapte ani el uimește pe ai casei și pe profesori cu desene, pe care le execută cu o ușurință prodigioasă. Începe să ia lecții, în această direcție, cu unul dintre artiștii francezi, pribegi în părțile noastre, care nimerise în micul oraș ardelean, un oarecare Lilleque.

Vacanțele și le petrece la Sibiu, unde continuă studiul desenului cu un artist german, Neuhauser, de care nu e tocmai mulțumit. În același timp el ia contact cu arta mare a Apusului prin câteva din operele expuse în colecția Brukenthal, pe care o vizitează adesea și cu profit. Cunoștințele le prinsese deci ici și colo, la întâmplare, căci era în stare să asimileze tot ce-i ieșea înainte. Se perfecționează însă la Academia din Viena. ...Barabas primește ce i se oferă, fără prea multe ezitări”.

A făcut studii la Budapesta și Viena, călătorind, de asemenea, în Germania, Italia, Franța, Țara Românească. Vorbea atât maghiara, cât și româna, italiana, germana, engleza.

A pictat mult în lunga sa viață, portretizând figuri de țărani ardeleni, munteni, boieri din protipendada bucureșteană, grofi, funcționari austrieci ș.a., fiind socotit de maghiari „pictorul națiunii”.

În 1831 a sosit în București. A pornit la 8 noiembrie din

Sibiu, în căruța librarului Thierry, care avea o sucursală în capitala Munteniei. Fusesse invitat de farmacistul Raimondi, care avea și el o spițerie în București.

Călătoria decurge fără peripecii. Doar la vamă are loc un incident, relatat astfel de artist: „La vamă am zăbovit multă vreme, așa că numai spre seară am pornit înainte ca să ajungem la întâia cârciumă pentru înnoptat. Cârciuma aceasta nu avea decât două odăi, una mică și una mai mare, cu trei paturi și cu puține rufe pe pat, așa că eu îmi făcusem culcușul cu primenelile mele de pat. Abia stinsesem lumânarea, fără să fi adormit încă, când am auzit o drângăneală de vioară, amestecată din când în când cu niște glasuri răgușite cu cântec. Deodată au început să-mi bată la ușă, care fiind deschisă de către cârciumăreasă, cu lumânare în mână, au intrat doi bărbați, unul pitic de abia de patru picioare, îmbrăcat turcește, iar celălalt un popă român în anterior, slăbuț și înalt de șase picioare, urmați de doi ȡigani, așa că se prezentau ca îmblăciți cu hădăragul [unelte folosite la treierat – n.n.] vara la treierat. Unul dintre ȡigani avea o vioară, celălalt un ciur de piele de forma unei tamburine, din care scotea cu degetul umezit cu scuipat niște glasuri de „rum, rum” asemănătoare aproape unui bas”.

În București va avea o încercare nereușită de „a lua odaie” la hanul lui Manuc, care era „atât de prost” întreținut, încât tăia orice cutezanță. Spițerul Raimondi va oferi găzduire artistului în primele sale zile de ședere în capitala valahă.

Foarte interesante pentru studiul diversității etnice a societății bucureștene moderne sunt o serie de amănunte pe care Barabas Miklos le abordează ca firești, deoarece ele se regăseau în Ardeal și Europa Centrală. Astfel, familia Raimondi – una dintre multele de origine italiană stabilite în București – avea un rânduș cazac căsătorit cu o româncă. Pe de altă parte, membrii familiei Raimondi cunoșteau româna și greaca – ultima fiind limba de salon la acea vreme – și desigur italienește, franțuzește și englezește. Barabas rămâne surprins că ficele spițerului vorbeau și puțin ungurește, deoarece multe slujnice din ținutul secuiesc erau preferate celor din Valahia.

În acest cosmopolitism bucureștean Barabas descoperă – cel puțin la nivelul elitei și al clasei mijlocii – inexistența formelor acute ale intoleranței, etnice, confesionale sau culturale.

Deși găsește Bucureștii ca fiind un „oraș de mare plictiseală”, Barabas Miklos participă la balul organizat în cinstea zilei onomasticii a țarului de către generalul Kisseleff, iar apoi leagă foarte multe cunoștințe în rândurile aristocrației bucureștene, precum prințesa Bagration sau Aga Iancu Filipescu. Familiile Cantacuzino și Obedeauu i-au fost adeseori gazde, pe Obedeauu numindu-l „un prieten al meu”. Barabas leagă cunoștință cu o familie Bucureanu care avea un băiat „teapăn, cum n-am mai văzut altul”, cu un doctor neamț Wennert, de la spitalul Sfântul

Pantelimon, și cu foarte interesantul doctor Breton, grec de origine, licențiat la Paris în medicină și căsătorit cu o unguroaică din Brașov. Barabas îl amintește în memoriile sale pe birtașul Andronache, care aranja adeseori prânzul „în mod francez cu chelneri îmbrăcați în uniformă” și pe foarte „bine educatul” ofițer rus Bialoskurski.

Evită să mănânce în casele boierești, nefiind deprins cu obiceiurile acestora. „La București am fost de mai multe ori invitat de boieri la masă, însă după prima masă nu m-am mai dus scuzându-mă de câte ceva, căci se gătea cu usturoi, ceea ce nu puteam suferi. Pe masă nu se afla nici vin, nici apă și nici pahare, însă în colțul sufrageriei stătea un arnăut cu o sticlă de vin și un pahar în mâini și cine dorea să bea îi făcea semn, după care servitorul mergând în fața lui îi dădea paharul umplut.

Dacă însă rămânea ceva în pahar, nu se azvârlea nicăieri, ci paharul umplut plin se dădea musafirului care urma, așa că toți obișnuiau să bea din același

pahar. Tot așa se lua și dulceața, deoarece se întrebuinta numai o singură linguriță curată și un singur pahar, așa că cine lua întâi primea lingurița curată, cel care însă venea după el trebuia să lingă și dulceața rămasă de la musafirul vecin... Acest fel curios de a servi dulceturi îmi era atât de degustător, încât nu luam nicăieri dulceață zicând că nu-mi face bine și sunt oprit de doftori”.

Barabas a părăsit Bucureștii în iulie 1833. S-a stabilit, din 1840 la Budapesta.

În istoriografia modernă românească însemnările lui Barabas Miklos sunt foarte puțin cunoscute în comparație cu scrierile similare ale altor artiști călători care au vizitat Principatele Române. Din nefericire, este adesea omis și în lucrările de specialitate dedicate artei românești – cu două excepții deja menționate (Andrei Veress și George Oprescu). Ca o curiozitate, într-un ghid bucureștean redactat în anii interbelici de doi ofițeri de poliție este amintit și Barabas ca fiind un... „pictor sas”. ■

Dealul Mitropoliei, la 1832; acuarelă de M. Barabas

CANALUL DINTRE DOUĂ OCEANE

MANUEL STĂNESCU

Privite pe hartă, zona Canalului Panama și cea pe care este ridicat portul Macao se află în puncte diferite ale globului: prima în America Centrală, a doua în Extremul Orient, pe teritoriul Chinei. Cu toate că mii de kilometri despart aceste zone, ele împărtășesc un destin comun: situate pe teritoriul unor state suverane (respectiv, Panama și China), aparțin unor alte țări. Astfel, Canalul Panama (și zona adiacentă acestuia) se găsește sub jurisdicția S.U.A., în timp ce Macao este colonie portugheză. Dar la sfârșitul acestui an, drumurile lor se vor despărți: Canalul va fi retrocedat statului Panama, iar orașul-port Macao, Chinei. Care va repeta, în linii mari, pasul făcut acum mai bine de un an, atunci când a preluat Hong-Kongul, aflat până în acel moment sub mandat britanic.

Ideea unui canal care să permită trecerea din Atlantic în Pacific – și invers – a apărut odată cu descoperirea unor importante zăcăminte de aur în ținutul Klondike din Statele

Unite, în 1848. Numeroși emigranți erau nevoiți să traverseze întreaga Americă prin regiuni deosebit de primejdioase, ca Munții Stâncoși și Vestul Sălbatic. Pentru a evita acest drum

lung și, mai ales, periculos, existau trei posibilități: trecerea prin Mexic, pe la Tehuantepec; străbaterea depresiunii lacului Nicaragua; traversarea îngusteii fâșii de pământ care

Ferdinand de Lesseps în mijlocul lucrătorilor

desparte Atlanticul de Pacific în zona Panama. Această ultimă cale a fost preferată, fiind mai scurtă. Drept urmare, în 1855, aici s-a construit o cale ferată care să permită transferul mărfurilor de la un ocean la altul. Din acel moment a început să prindă contur ideea construirii unui canal între cele două oceane.

„Marele francez“ eșuează

Deschiderea Canalului Suez în 1869 a făcut din viconte francez Ferdinand de Lesseps un erou național (și nu numai). „Marele francez“ (numit astfel de compatriotul și conaționalul său Leon Gambetta) a fost ales în fruntea Congresului internațional pentru studiul canalului interoceanic, care s-a deschis la Paris la 15 mai 1879. Orbit de aureola sa, Lesseps, care nu era adeptul construirii unui

canal cu ajutorul ecluzelor (construcție care face legătura între două porțiuni de apă cu nivele diferite), a respins proiectul inginerului francez Adolphe Godin de Lepinay. Acesta propunea bararea râurilor Chagres, de pe coasta atlantică a istmului Panama, și Rio Grande, de pe coasta pacifică. Lacurile astfel formate urma să fie făcute navigabile și unite. Ecluzele trebuia să lege apele lacurilor cu oceanele, anulând diferențele de nivel. Mai avantajos din punct de vedere tehnic și financiar, proiectul a fost respins de Lesseps, care dorea construirea unui canal „la nivel“, așa cum procedase în cazul Suezului.

Din păcate pentru „Marele francez“, Canalul Panama se va dovedi un eșec lamentabil, atât în ceea ce privește construc-

ția, cât mai ales din punct de vedere financiar. Prezentând un bilanț în fața adunării generale a Companiei, în iunie 1887, Lesseps arăta că, până în acel moment, costurile se ridicaseră la suma de 844 milioane franci aur, finalizarea canalului având nevoie de peste un miliard (deși inițial lucrările propriu-zise de construcție erau estimate la 843 de milioane franci aur).

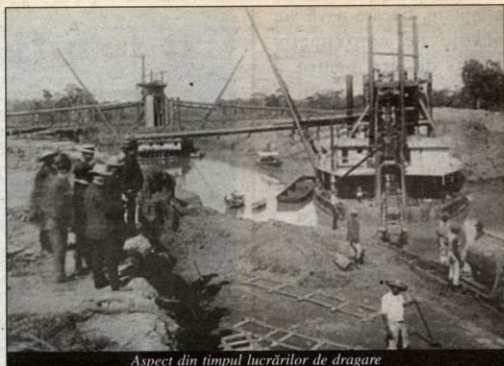
În aceste condiții, în februarie 1889 un tribunal civil din Franța a declarat Compania falimentară. Doi ani mai târziu, lovitură de teatru: la 11 iunie 1891 Lesseps și ceilalți administratori ai Companiei Canalului Panama sunt acuzați de abuz de încredere, escrocherie și tentativă de escrocherie.

În noiembrie 1892, ministrul Justiției, Louis Richard, ordonă începerea urmăririi penale pentru Ferdinand de Lesseps, fiul său, Charles, administratorul Henri Cottu, secretarul general al Companiei, Marius Fontaine și antreprenorul Gustave Eiffel (constructorul faimosului turn care-i poartă numele. Deși toți au fost condamnați la diferite pedepse, la recurs au fost achitați. Cu moralul zdrobit, Lesseps moare la 11 decembrie 1894. Avea 89 de ani.

Francezii - cu ideea, americanii - cu banii

Proiectul abandonat de francezi stârnisese de mult interesul Statelor Unite. La 27 decembrie 1899 se formează Compania americană a Canalului Panama, care decide să colaboreze cu noua companie franceză a Canalului (care o înlocuise pe cea desființată în 1889), de la care va prelua conducerea lucrărilor în 1904.

Americanii s-au dovedit mult mai practici și mai abili decât francezii. În primul rând, prin tratatul Hay-Pauncefote (noiembrie 1901), ei au obținut „dezinteresul” Marii Britanii pentru această zonă, ceea ce însemna că viitorul Canal Panama nu va avea statut internațional (amănunt foarte important prin prisma intereselor economice americane). În al doilea rând, după ce o comisie a Senatului a decis, în ianuarie 1902, continuarea lucrărilor (soluție preferată celei referitoare la ridicarea unui nou canal în Nicaragua), în iunie același an, legea Spooner acorda 40 milioane de dolari subvenții pentru cumpărarea drepturilor de continuare a lucrărilor de la compania franceză. În al treilea rând, Statele Unite au sprijinit o rebeliune panameză împotriva Columbiei Mari, de care depindea zona istmului. Evenimentele s-au

Aspect din timpul lucrărilor de dragare

succedat cu rapiditate: la 2 noiembrie 1903, revolta panameză este sprijinită de intervenția trupelor americane; la 4 noiembrie se naște oficial statul Panama; la 16 noiembrie, Congresul american recunoaște noul stat. A urmat semnarea tratatului Hay-Varilla, prin care Washingtonul primea – pentru 10 milioane de dolari – drepturi depline asupra unei zone „largi de 10 km, de o parte și de alta a Canalului și pe toată lungimea sa”.

La 1 decembrie 1903, statul panamez a ratificat tratatul. Deși, conform articolului 1, Statele Unite garantau independența tinerei republici, practic Washingtonul avea dreptul să intervină în orice moment în afacerile interne ale țării.

După ce în aprilie 1904 Franța a abandonat, pentru 40 milioane dolari, toate drepturile asupra Canalului

în favoarea americanilor, lucrările puteau reîncepe. În 1906 John F. Stevens, inginer-șef al Companiei, a trasat planurile finale ale construcției, având la bază proiectele lui Adolphe de Lepinay. Lucrările au continuat în ritm intens până la deschiderea Canalului. În 1907, în urma demisiei lui John Stevens, conducerea a fost preluată de un militar, George Goethals.

Prima navă care a traversat Canalul Panama a fost „Cristobal”, la 3 august 1914. La 15 august, Canalul a fost inaugurat oficial. Lungimea lui este de 65 km sau de 82 km, dacă se calculează de la punctul unde apele sunt adânci. Cu excepția vaselor mici, nici o navă nu poate traversa Canalul cu ajutorul motoarelor proprii. Câte 6 locomotive electrice sunt folosite pentru a tracta vasele. Incluzând timpul de

astăptare, fiecare navă are nevoie de aproximativ 15-20 de ore pentru a ajunge de la un ocean la altul.

În aceste condiții, zona Canalului, bine delimitată și reglementată, a impus – în spiritul economiei – o țară cu... „două viteze“. Câteva baze americane au fost amenajate în această zonă, iar garnizoanele lor cuprind în permanență 2 000 de militari. Aceste trupe au un rol local, asigurând securitatea Canalului, și regional, zona Panama făcând parte din Camandamentul Sudic al cartierului general american și fiind „unealta“ de aplicare a operațiunilor și programelor de asistență militară americană în această parte a lumii. Se pune întrebarea: de ce Statele Unite acordă atâtă importanță acestei zone? Pentru că – atât din punct de vedere strategic, cât și diplomatic – Canalul Panama este considerat o cale maritimă „internă“ ce leagă cele două oceane care scaldă țărmurile americane.

Al doilea Vietnam

Prima modificare majoră a tratatului americano-panamez din 1903 s-a produs în 1977, iar autorul ei este un președinte democrat, deoarece Jimmy Carter avea

0 insulă europeană

Ca și țărmurile Americii Centrale, coastele Chinei au fost atinse de europeni la începutul secolului XVI, în perioadă de glorie a exploratorilor portughezi. Ridicată în 1557, colonia Macao este prima așezare europeană care a avut strânse legături comerciale cu China. Puternica influență a bisericii catolice și-a făcut simțită prezența și în această îndepărtată colonie, devenită curând un important centru de activitate misionară iezuită. În 1580 a fost înființat episcopatul de Macao, care cuprindea Timorul și comunitățile creștine din Mallaca și Singapore. După un secol de omniprezență a bisericii, în 1680 a fost numit primul guvernator al coloniei, dar portughezii au rămas în general sub controlul autorităților chineze. Disputele privind o eventuală extindere a jurisdicției portugheze s-au menținut până în sec. XIX.

Războiul opiumului declanșat în 1841 și tratatul care i-a urmat – semnat la Nanjing în 1842 – au schimbat radical raportul de forțe, Marea Britanie obținând concesionarea a cinci porturi aflate pe coasta chineză (inclusiv Hong-Kongul). În 1849 portughezii au abolit legile chineze, proclamând independența coloniei, China recunoscând abia în 1887 dreptul Portugaliei asupra portului Macao. Pe parcursul sec. XVIII, Macao a continuat să fie centrul comerțului european cu China. În a doua jumătate a sec. XIX, dezvoltarea vertiginoasă a Hong-Kongului a dus la declinul economic al coloniei.

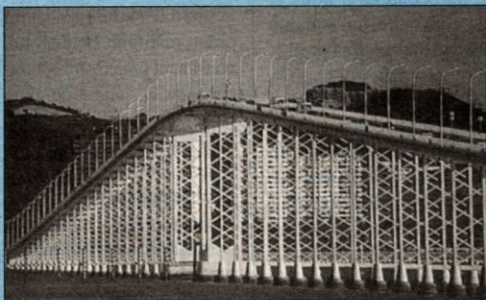
Macao se deosebește foarte mult de Hong-Kong, situat la circa 60 km mai la nord. Față de ultramoderna colonie britanică, Macao apare ca o îmbinare foarte reușită între cultura locală și cea europeană. Orașul are imaginea unei localități de provincie, alb, discret și modest, plin de farmec. Portul e dominat de fortăreața construită în cel mai pur stil european. Influența portugheză e și mai evidentă în interiorul orașului. Străzile au un aspect arhaic, ca și ruinele unor biserici și mănăstiri vechi de sute de ani. Civilizația orientală își etalează calitățile în cartierul chinezesc, mult mai animat decât restul orașului, iar această diferență de ritm al vieții simbolizează perfect simbioza culturală

o viziune mai idealistă a relațiilor externe americane decât predecesorii lui. Un alt motiv al modificării tratatului din 1903: descoperirea zăcămintelor de petrol în Alaska și Marea Nordului, ce a bulversat planurile de aprovizionare strategică ale S.U.A.

Noul tratat, semnat pe 7 septembrie 1977 între președintele panamez Omar Torrijos și cel american Jimmy Carter, prevede întoarcerea Canalului și a zonei aferente sub suzeranitatea statului Panama la 31 decembrie 1999. Statele Unite își rezervă

Într-o mare chineză

orientalo-europeană. Pentru a întări acest aspect al contrastelor sociale și politice, după al doilea război mondial, aici se celebrează nu mai puțin de trei sărbători naționale: 1 octombrie, ziua națională a Chinei comuniste, 10 iunie, ziua națională a Portugaliei și 25 aprilie, simbolul naționaliștilor lui Jiang Jieshek. Față de revoluția culturală din 1966 și evenimentele sângeroase care au urmat, Portugalia s-a menținut într-o expectativă prudentă. În 1974, când Lisabona a anunțat retrocedarea coloniei Republicii Populare Chineze, nimeni nu a fost surprins: era doar legiferarea unei stări de fapt, ibericii urmând să păstreze, mai mult simbolic, controlul administrativ până la 20 decembrie 1999. În 1987, autoritățile de la Beijing și Lisabona au căzut de acord asupra condițiilor retrocedării, în virtutea principiului „o țară – două sisteme”. Într-o vizită oficială în Portugalia efectuată la sfârșitul lunii octombrie a.c., președintele Chinei, Jiang Zemin și omologul său, Jorge Sampaio, au discutat ultimele amănunte privind colonia. „Vor fi lacrimi și nostalgie la Lisabona în cursul retrocedării”, afirma ambasadorul Portugaliei la Beijing, în timp ce, pentru chinezi, evenimentul marchează „sfârșitul unei istorii de umilire”.

dreptul de liberă circulație pentru navele militare și de intervenție în cazul în care securitatea Canalului ar fi periclitată de o putere din exterior sau de o insurecție din interior. Aceste „precauții” de natură juridică permit și astăzi Statelor Unite să intervină și să

oprească activitatea Canalului.

Înainte de dispariția sa, la 3 iulie 1981, într-un accident aviatic – ale cărei cauze nu au fost niciodată elucidate – Omar Torrijos a admis orice înțelegere pe care o putea încheia cu un vecin de talia Statelor Unite. În general, re-

lațiile statului panamez cu proprietarii Canalului au variat. Sursele conflictelor au fost legate de teritoriul practic împărțit în două, de relația de dependență și de intervențiile americane destul de numeroase (13 între 1903 și 1989). Ultima s-a produs din cauza regimului instaurat de dictatorul Manuel Antonio Noriega.

De origine socială modestă, Noriega a devenit șeful serviciilor secrete panameze grație fidelității sale față de președintele Omar Torrijos. Menținut în această funcție timp de 20 de ani, el a avut numeroase contacte cu C.I.A. Serviciile făcute administrației Nixon – a obținut, spre exemplu, eliberarea echipajelor a două nave de război americane sechestrate în capitala Cubei, Havana – s-au împletit cu indicii care-l implicau într-un intens trafic de droguri. În 1983, numit comandantul Gărzii Naționale, Noriega a unificat forțele armate sub denumirea de Forțele Panameze de Apărare, promovându-se la gradul de general și la conducerea țării.

Relațiile lui Noriega cu Statele Unite s-au răcit la mijlocul anilor '80, îndeosebi după asasinarea lui Hugo Spandafora, un opozant al regimului panamez. Implicat de asemenea în spălarea banilor obținuți din droguri

și în vânzarea de tehnologie americană, cel numit de presa occidentală „față de ananas” a devenit un fel de „inamic public nr. 1” pentru administrația americană. Noriega, neavând un program social coerent, nu putea asigura stabilitatea țării, cu atât mai puțin pe cea a Canalului, ceea ce lovea direct în interesele Statelor Unite.

Un nou conflict

Picătura care a umplut paharul și a decis intervenția Washingtonului a fost implicarea lui Noriega în procesul de pace din America Centrală. La sfârșitul anului 1989, după o lovitură de stat militară eșuată împotriva lui Noriega, George Bush a dat „undă verde” operațiunii „Cauză Dreaptă”. Declanșată la 20 decembrie 1989 – când opinia publică era concentrată asupra evenimentelor din răsăritul Europei – intervenția în Panama (cea mai mare debarcare americană după Vietnam) s-a dovedit destul de dificilă. Bilanțul pierderilor în rândul populației a atins cifra 3 000, în special în urma bombardării cartierelor San Miguelito și El Chorrillo. Manuel Noriega a fost arestat la 3 ianuarie 1990, fiind judecat și condamnat în 1992 de un tribunal federal din Florida.

Căderea lui Noriega nu a echivalat cu începutul unei

Manuel Noriega

perioade ceva mai liniștite pentru statul panamez. Având un tonaj din ce în ce mai mare, noua generație de nave comerciale întâmpină dificultăți în tranzitarea Canalului, iar inginerii sunt sceptici în privința măririi lui, apreciind că a atins o talie critică. Vecinii statului panamez încearcă să profite de aceste dificultăți, atât Nicaragua cât și Mexic propunând construirea unor „canale uscate”, sisteme de căi ferate prevăzute cu terminale pentru manipulara încărcăturii navelor. Aceste proiecte se află deocamdată în stadiul de propuneri; la momentul actual, Canalul Panama – prin care tranzitează 5% din comerțul mondial și 16% din comerțul american – este unica modalitate de a trece dintr-un ocean în altul fără a ocoli Capul Horn (extremitatea Americii de Sud).

Dar problemele de ordin tehnic nu sunt nici pe departe cele mai acute. De curând,

victimă a unei efervescente naționaliste, Panama a cerut Statelor Unite 500 de milioane dolari pentru depoluarea bazelor militare americane. Washingtonul a respins cererea, sugerând în schimb militarizarea zonei Canalului pentru continuarea războiului împotriva traficantilor de droguri.

În ultimii ani, un nou conflict tinde să tensioneze relațiile americano-panameze (și nu numai). Motivul îl constituie semnarea de către Panama a unui contract cu o societate chineză în vederea privatizării porturilor situate la cele două extremități ale Canalului. Washingtonul nu poate fi de acord cu cedarea acestei artere maritime Beijingului, considerat principalul contracandidat la statutul de mare putere în secolul următor. Prin urmare, relațiile dintre Statele Unite și mica republică central-americană riscă să devină tot mai tensionate.

În aceste condiții, indiferent de prevederile tratatului americano-panamez din 1977, soarta Canalului e departe de a fi pecetluită. După ce a îngenucheat o legendă numită Ferdinand de Lesseps și a fost artera principală a transporturilor maritime americane timp de aproape un secol, Canalul Panama se va reîntoarce în stăpânirea țării pe teritoriul căreia a fost construit. ■

GENERALUL DISIDENT - OLEG KALUGHIN

In cartea sa *Spymaster. My 32 Years in Intelligence and Espionage Against the West* (Maestrul spion. 32 de ani pe care i-am petrecut în activitatea de informații și spionaj contra Occidentului), Oleg Kalugin mărturisește că dintre toate serviciile de informații externe ale țărilor comuniste, cea mai mare admirație i-a strânit-o cel est-german. Iar pe Markus Wolf, șeful acestuia, Oleg Kalugin îl consideră cel mai bun profesionist pe care l-a cunoscut. Serviciul condus de Wolf s-a dovedit atât de eficient în Germania Occidentală, încât tot ce aveau sovieticii de făcut era să nu le stea în cale. Este adevărat, est-germanii dispuneau de un avantaj incontestabil: operau, practic, printre conaționali lor. Dar chiar și în aceste condiții, rezultatele au fost spectaculoase. Printre ele, infiltrarea unui agent, Günther Guillaume, în imediata apropiere a cancelarului Willy Brandt. O altă armă creată de Wolf au fost așa-numiții „Casanova roșii”, agenți care au recrutat secretare, prin intermediul cărora au fost obținute numeroase

secrete ale guvernului vest-german și ale NATO.

Kalugin nu se poate abține să nu împărtășească amuzamentul cu care citea rapoartele agenților est-germani, care descriau cu exactitate teutonică detaliile operațiunilor de recrutare.

Relația cu Wolf și cu serviciul său nu a fost lipsită de tensiuni. Chiar de la primul contact, Kalugin l-a simțit neîncredător față de un ofițer atât de tânăr, ajuns să conducă un departament important din KGB: contrainformațiile externe. I-a câștigat rapid încrederea cu un toast stalinist. Dar est-germanii – și în special ministrul Securității, Erich Mielke – nu acceptau dictatura fratelui mai mare, nu acceptau să se umilească în fața lui. În Germania de Est, sovieticii dispuneau de cel mai mare număr de ofițeri de informații: 450, în comparație cu 15-20, câți erau de obicei – spune Kalugin – în celelalte țări socialiste. Rezidentura din R. D. Germană căpătase statutul unui directorat, iar șeful lui era adjunct al șefului Primului Directorat Principal. Spre sfârșitul

anilor '70, unii est-germani începuseră să se plângă de prezența masivă a KGB. Moscova începuse să pregătească variante în care o parte a ofițerilor să lucreze acoperit, în întreprinderi mixte sau la misiuni comerciale. Dar conducerea est-germană nu a exercitat presiuni din acest punct de vedere.

Uneori, est-germanii le cereau ajutorul sovieticilor. Așa au procedat în 1978, când doi agenți ai lui Markus Wolf s-au refugiat la Ambasada sovietică din Bonn, iar alți doi la misiunea militară din Wiesbaden. S-au discutat mai multe variante pentru salvarea lor. Rezidentul KGB din Bonn se opunea utilizării de pașapoarte sovietice pentru aducerea lor în R.D.G., temându-se de scandalul diplomatic ce putea izbucni. Kalugin a insistat însă că nu îi puteau abandona, în condițiile în care aveau un acces nelimitat la toate informațiile obținute de est-germani. Până la urmă, le-au confecționat documente false, i-au urcat în mașinile Ambasadei și i-au dus în Germania de Est.

Kalughin afirmă că Moscova aflate de legăturile serviciilor secrete est-germane, cehoslovace, române și iugoslave cu mișcările teroriste, dar că nu a vrut niciodată să știe prea mult despre acest subiect. S-ar fi pus la un moment dat problema infiltrării unor grupări teroriste. Dar s-a renunțat la idee, de teama scandalului ce ar fi urmat în cazul în care ofițerii sovietici de informații ar fi fost identificați printre teroriști. Cu toată sinceritatea, o asemenea afirmație este greu de crezut. Mai ales că tot Kalughin povestește cum i-a cerut Iuri Andropov, șeful KGB, să se ocupe de Mafia italiană. I-ar fi replicat atunci că riscau un scandal internațional prea mare. „Probabil că ai dreptate, dar ar trebui să te apleci asupra acestei probleme – i-a spus Andropov. Există un risc implicit, dar trebuie să supraveghem toate aceste grupuri. Nu le putem lăsa să se dezvolte fără știrea noastră”. Atunci când în Italia s-a declanșat operațiunea „Mâini curate”, mulți și-au pus întrebarea cine a mai contribuit la declanșarea ei. Oricum, în acel moment Oleg Kalughin nu mai lucra în serviciul de informații externe, așa că nu se putea căpăta un răspuns de la el.

Organizații teroriste precum Brigăzile Roșii sau Bader-Meinhof găseau un sprijin constant în Germania de Est. La rândul său, Carlos (Șacalul) a vizitat în mai multe rânduri Moscova,

Markus Wolf – Carla din romanele lui John LeCarré – a fost spionul care l-a impresionat cel mai tare pe Kalughin

unde, de altfel, își făcuse studiile. Dar singura preocupare a unității de contrainformații externe, susține Kalughin, a fost să alcătuiască un repertoriu al teroriștilor cunoscuți, pe care l-a pus la dispoziția organelor de frontieră.

Cele mai solide relații profesionale le-a avut cu est-germanii. Cele mai calde au fost cele cu bulgarii. De altfel, și în U.R.S.S. și în Bulgaria erau mulți cei care considerau că țara de la sud de Dunăre era, de fapt, a 16-a republică

Iuri Andropov: Nu putem lăsa aceste grupuri să se dezvolte fără știrea noastră

sovietică. Din punct de vedere al serviciilor secrete, lucrurile stăteau în mod sigur așa. Rezidentul sovietic la Sofia, generalul Ivan Savcenko, era adevăratul lor conducător. Nimeni din

Ministerul de Interne – nici măcar ministrul – nu îndrăzneau să miște un deget fără să îi ceară aprobarea.

Importanța informațiilor oferite de bulgari era modestă: câte ceva despre Grecia, Turcia, flancul sudic al NATO. Dar vinurile lor erau splendide, iar vânătorile pe care le organizau printre cele mai bune. Uneori, spune Kalughin, de-

pășeau măsura. Odată, i-au deșertat în față un sac plin de puiet de fazan, care nu putea nici să zboare și s-a ascuns prin tufișuri, îngrozit. Era un masacru. A tras totuși un foc, omorând o vietate, ca să nu-și supere gazdele. Altă dată, la o vânătoare de cerbi, a trebuit să se lupte cu găzda sa, care voia să-i smulgă pușca și să împuște cerbul în locul generalului sovietic, pentru a-i cruța osteneala. Până la urmă, cerbul a fugit înapoi în pădure.

Și totuși, de bulgari este legată cea mai neagră amintire a lui Oleg Kalughin din anii cât a lucrat în KGB. Deși nu a participat direct la uciderea disidentului bulgar Gheorghe Markov, Kalughin a

rămas marcat de acest episod. Se părea că nu mai avea nervii din tinerețe, când se oferise, la New York, fără să clipească, să lichideze un transfug sovietic în cursul unei întrevederi

pe care urma să i-o aranjeze șeful său direct.

Cererea de sprijin pentru eliminarea lui Markov a venit direct de la Todor Jivkov. Surprinzător este faptul că așa cum descrie Kalughin momentul, decizia de a răspunde pozitiv pare să îi fi aparținut lui Andropov. Inițial, el s-ar fi opus, spunând că a trecut vremea când se recurgea la asemenea metode. Apoi, la insistențele lui Kriucikov, șeful Primului

Direktorat Principal, ar fi cedat, fără să mai ceară aprobarea conducerii de partid. KGB a furnizat doar asistență tehnică și informațiile care să permită abordarea disidentului care îl enerva atât de mult pe liderul comunist bulgar. Sovieticii dispuneau de o gamă variată de „produse”, inclusiv de o alifie care, aplicată rapid pe pielea victimei, îi provoca un infarct. La începutul anilor '70, o testaseră pe Soljenițin. Un agent îl atinsese ca din greșeală într-un magazin. I-a provocat o stare foarte proastă, dar Soljenițin a rezistat.

Nici cu Markov lucrurile nu au mers prea ușor. După mai multe tentative eșuate,

s-a recurs la celebra umbră cu ajutorul căreia i-a fost injectată o minuscule capsulă cu otrăvă. Poate că nu s-ar fi bănuț nimic dacă, cu câțva timp înainte, un alt disident bulgar, Vladimir Kostov, n-ar fi fost victima unui atentat similar, la Paris. Doar că în cazul lui capsula cu otrăvă nu a funcționat și a fost recuperată intactă. La insistențele exilaților bulgari, corpul lui Markov a fost deshumat și s-a desco-

al noului serviciu de informații rus, care l-a întrebat ce are de gând să povestească. În octombrie 1993, a fost invitat de BBC la Londra, pentru o emisiune despre serviciile secrete britanice. La sosirea pe aeroport, a fost arestat. După o noapte petrecută în arestul poliției, a fost eliberat. A aflat că arestarea se produsese în urma unei interpelări rostite de un deputat în Parlament, pe baza unui

articol apărut în presa britanică, cu titlul: *Eu l-am omorât pe Markov*. De fapt, în discuția purtată cu autorul articolului, Kalughin povestise doar rolul său. Titlul îi aparținea ziaristului. Astfel se încheia, din punctul de vedere al

Kalughin, împreună cu Kriucikov și Liubimov, în vizită la Gdansk

perit capsula, acum goală, în pulpă.

Kalughin s-a ales cu o pușcă de vânătoare Browning foarte scumpă, făcută cadou de ministrul de Interne bulgar. În 1990, el a dezvăluit în mod public tot ce știa despre asasinarea lui Markov și a colaborat cu noile autorități bulgare la restabilirea adevărului. Înainte de a pleca la Sofia, a primit un telefon de la Evgheni Primakov, pe atunci, șef

lui Oleg Kalughin, afacerea Markov.

Serviciul cehoslovac de informații externe fusese drastic epurat după „Primăvara de la Praga”. Kalughin lasă să se înțeleagă că rezultatele sale erau departe de a fi spectaculoase, ocupându-se mai ales de presiunile pe care le exercita anturajul primului secretar Gustav Husak pentru a obține cât mai multă valută, pe care să o cheltuiască apoi în propriul folos.

O impresie mult mai bună i-au făcut polonezii, care reușiseră să penetreze destul de bine emigrația poloneză. Și aici remarcă faptul că deși economia țării mergea destul de prost, ofițerii de informații dispuneau întotdeauna de valută la discreție, își plimbau oaspeții veniți de la Moscova în limuzine luxoase, ignorând tunetul îndepărtat ce anunța sfârșitul tot mai apropiat. În 1979, a vizitat, împreună cu Kriucikov, Polonia. Au cerut să meargă și la Gdansk. Sosind în Mercedesuri negre în fața șantierelor navale, directorul acestora i-a rugat să nu intre cu mașinile în curtea fabricii, pentru că muncitorilor nu le-ar place o asemenea privilegie. Kalughin povestește că s-a simțit fericit când a părăsit curtea întreprinderii. Privirile muncitorilor nu anunțau nimic bun.

Întorși la Varșovia, la dineul final, Kalughin le-a urat, în toastul său, colegilor polonezi să rezolve cu bine problemele interne pe care le aveau. Șeful Securității Statului, Mirosław Milewski, a răspuns ofensat că aparatul său îi controla foarte bine pe cei câțiva turbulenți, ce puteau fi numărați pe degetele de la ambele mâini. Peste numai un an de zile; cei „câțiva turbulenți” s-au transformat în

cea mai puternică mișcare sindicală din țările socialiste Solidaritatea, care în final avea să măture regimul comunist în Polonia.

Un episod interesant, pe care îl vom reproduce fără comentarii, înfățișează Oleg

Rugămintea personală a lui Todor Jivkov – lichidați-l pe Markov

Kalughin legat de relațiile cu Securitatea. Deși legăturile oficiale ale acestuia cu KGB fuseseră reduse – ne spune el – a venit în România, în 1972, în fruntea unei delegații de 10 ofițeri, împreună cu soțiile. Au petrecut o vacanță reușită într-o vilă din Mangalia, unde au fost salutați cu căldură de șeful Securității. Apoi, la București, i-a primit chiar ministrul de Interne. La sfârșitul întâlnirii, unul dintre asistenții ministrului l-a condus pe Kalughin într-o cameră mobilată scump, cu piesele aduse din Occident. S-a deschis o ușă și „un vechi

Solidaritatea, o mișcare a câtorva turbulenți – credea șeful Securității poloneze

prieten a apărut: Victor Dorobanțu, pe care îl cunoscusem pe când lucram amândoi la Washington“. Era – spune Kalughin – adjunct al șefului Informațiilor Externe. În timp ce beau un pahar de coniac și

o cafea, Dorobanțu „s-a lansat într-o diatribă contra lui Ceaușescu“. L-a informat pe Kalughin că ei erau ultimii ofițeri KGB care mai vizitau Bucureștiul. Lui Ceaușescu, un trădător, nu-i păsa deloc de țară, iar nevastă-sa și anturajul ei urmăreau doar puterea. „Noi, cei din organele de Securitate, începem să realizăm că Ceaușescu va trebui dat jos“.

Kalughin spune că a fost șocat. Nu reușea să înțeleagă dacă era vorba de un strigăt disperat de ajutor sau de o provocare. Când s-a întors la Moscova, a informat departamentul care se ocupa de Europa de Est că trebuia să stabilească imediat o cale de comunicare cu Dorobanțu. „Nici până astăzi nu știu care este soarta lui Dorobanțu“ – își încheie Kalughin relatarea.

Relații foarte bune au avut sovieticii și cu cubanezii și cu vietnamezii. Cu ajutorul

acestora din urmă, au putut interoga mai mulți prizonieri de război americani.

Singurul serviciu de informații dintr-o

fostă țară comunistă despre care Kalughin nu pomeneste nimic este cel ungar. ■

(Va urma)

**Cristian POPIȘTEANU,
Dorin MATEI**

URECHILE LUNGI ALE SERVICIILOR DE INFORMAȚII

TATIANA A. POKIVAILOVA

În urmă cu câțiva ani, revista noastră a publicat un serial intitulat Operațiunea Tismana devine publică după 50 ani (Magazin istoric, nr. 5-7/1996). Pentru prima dată, opinia publică afla despre modul în care – în condiții de deplină conspirativitate – tezaurul Băncii Naționale a României fusese pus în siguranță într-o grotă special amenajată la mănăstirea Tismana. Acțiunea inițiată de conducerea Băncii Naționale se bucurase de acordul și deplinul concurs al guvernului de atunci și al Marelui Stat Major român, fiind încununată de succes.

Sfârșitul anului 1943 marca o vădită cotitură în evoluția celui de al doilea război mondial. Germania și aliații ei se aflau în retragere, iar armata roșie era în ofensivă. Guvernul român și opoziția română au început tratative cu Aliații de ieșire din război. De asemenea, în cazul victoriei puterilor aliate, se punea problema situației sale postbelice.

În acest sens, prezintă un interes deosebit o informare a Direcției Cercetare a Statului Major Principal al Flotei Maritime Militare Sovietice, despre transportul rezervei de aur a României în băncile elvețiene. Înlocuitorul șefului acestei

Direcții, colonelul Olenev, raporta comisarului poporului al Flotei Maritime Militare Isakov:

„Strict secret
ex. nr. 3

Locțiitorului comisarului poporului pentru Flota Maritimă Militară, amiralului Isakov.

Raportez:

Conform datelor de agentură, din 26.11.43, guvernul român își evacuează rezerva sa de aur în băncile elvețiene. Transportul se va realiza în trei tranșe pe calea ferată, cu trenuri speciale. Spre sfârșitul lui decembrie transportul rezervei trebuie să fie încheiat. În acest scop, în Elveția a fost trimis, pentru

Fără îndoială, trista experiență din anii primului război mondial servise tuturor în a căuta și găsi cea mai bună soluție pentru asigurarea securității avuției naționale. Că măsura fusese absolut necesară nu mai trebuia demonstrat. Trebuie spus însă că cei implicați în îndeplinirea acestei misiuni au reușit să însele vigilența atât a aliatului german de atunci, cât și a inamicului. O dovedește și acest document al serviciilor de informații sovietice, recent depistat în arhive de colaboratoare noastră, cercetătoare la Institutul de Slavistică din Moscova.

convorbiri, directorul Băncii Naționale Române. Colonel (Olenev)

4.XII.43“.

Nota redacției: Pentru a putea evalua mai exact valoarea acestui document, trebuie precizat că, într-adevăr, autoritățile române, preocupate de asigurarea securității rezervei de aur a B.N.R., avuseseră în vedere și o posibilă depunere a ei într-o țară străină, în acest sens luându-se în calcul și Elveția. În final, s-a renunțat la o astfel de soluție și s-a optat pentru depozitarea aurului într-un loc sigur în interiorul țării. Trebuie să recunoaștem însă că agentura sovietică era destul de bine infiltrată. ■

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Deschidem cronică noastră cu câteva știri din viața politică internă a acestor luni din urmă cu cinci decenii.

Săptămâna prieteniei româno-sovietice, ziua de 7 noiembrie fiind decretată sărbătoare legală. • Începe eliberarea noilor cartele de membru al P.R.M. • Se desfășoară alegerile pentru comitetele sindicale ale lucrătorilor din agricultură. • Prin Decret al Consiliului de Miniștri sunt reorganizate ministerele Industriei, Comerțului și Alimentației, Silviculturii.

Este publicat un comunicat asupra Consfătuirii Biroului Informativ al Partidelor Comuniste, care a avut loc în Ungaria, și în cadrul căreia este criticat P.C. Iugoslav și I.B. Tito pentru atitudine „naționalistă” și pentru că „a dezertat în lagărul dușmanilor înverșunați ai păcii, democrației și socialismului, în lagărul imperialismului și fascismului”.

Sunt făcute publice, de asemenea, documentele procesului înscenat la Sofia lui Traico Kostov, fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și secretar al P.C. Bulgar. El și alți 10 demnitari și activiști de partid bulgari sunt acuzați de trădare și de tentativă de răsturnare a regimului. Kostov este condamnat la

moarte, ceilalți la detenție pe viață sau pe 15, 12 și, respectiv, 8 ani închisoare.

La 28 decembrie Marea Adunare Națională se întrunește în sesiune ordinară, în cadrul căreia este adoptat proiectul de lege privind Planul de Stat al R.P.R. pe anul 1950.

Dar să vedem ce se mai întâmplă în viața zilnică a bucureșteanului de acum 50 ani.

Spre a se realiza „un transport mai rapid și mai ieftin”, Comitetul Provizoriu al Capitalei a dispus aprovizionarea piețelor bucureștene prin rețeaua de tramvaie.

La 10 noiembrie se pune în exploatare prima linie de troleibuze din București. Troleibuzele cu nr. 81 circulau pe traseul Piața Victoriei, Bulevardul 1 Mai, str. Monetăriei, Șoseaua Kiseleff, Arcul de Triumf, Hipodromul Băneasa. Prețul unei călătorii era de 8 lei (un ziar costa 4 lei).

Măsuri de raționalizare a consumului de energie electrică și de gaze. Între altele, este interzis iluminatul firmelor și vitrinelor între

orele 17.00 și 21.00.

Programul instituțiilor publice va fi în așa fel organizat, încât să se reducă consumul între orele 6.30-8.30 și 17-21. Folosirea gazului metan pentru încălzit este interzisă consumatorilor casnici între orele 15.00-18.00 și 21.00-5.00.

Piața Universității

Temperatura încăperilor de orice fel nu trebuie să depășească 20 grade.

Dacă avea nevoie de asistență medicală de urgență bucureșteanul apela la serviciile Salvării. *Viața Capitalei* din 10 noiembrie publică un reportaj – *Noaptea, prin camerele de gardă ale spitalelor Capitalei*.

Sunt vizitate Spitalul de Urgență, maternitatea „Ana Pauker” din str. Polizu și spitalele Brâncovenesc și Filantropia. Concluzia este că, în majoritatea acestora, „camerele de gardă își împlinesc cum trebuie sarcina lor”.

Totuși, sunt și situații neplăcute. Astfel, la Brâncovenesc, o pacientă, rănită într-un accident de automobil, „a fost lăsată pe masa de zinc, unde am găsit-o aproape înțepenită de mai bine de o oră”.

La Filantropia, „acolo unde se fac micile intervenții și pansamente urgente, nici nu există lumină. «În caz de nevoie, împrumutăm un bec», ne lămurește sanitară de serviciu.

Pe pardoseala de serviciu – continuă reportajul – se găsesc aruncate ghemotoace de hârtii și coji de nuci, iar într-una din camerele afectate serviciului de gardă dormea o persoană străină de spital”.

Atenția bucureșteanului – și nu numai a lui – era reținută de propagandă intensă făcută celei de-a 70-a aniversări a nașterii lui I.V. Stalin.

Pentru această aniversare, C.C. al P.M.R. și guvernul R.P.R., anunță *Scânteia* din 12 noiembrie, „au format un Comitet de organizare”. La 8 decembrie, la

Delegația română la înapoierea de la Moscova, unde a participat la sărbătorirea lui I.V. Stalin

Palatul Prezidiului Marii Adunări Naționale, are loc ședința Comitetului, în care prof. C.I. Parhon prezintă o dare de seamă privind activitatea Comitetului.

Este declanșată „o întrecere socialistă în cinstea tovarășului Stalin”,

au loc manifestări culturale, se tipăresc din scrierile generalisimului, apar lucrări privind biografia sa. La 20 decembrie, printr-un Decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale, se hotărăște ridicarea unei statui a lui I.V. Stalin în București.

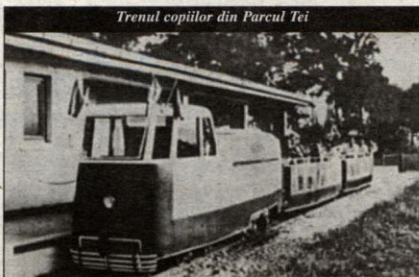
Academia Română organizează, între 15 și 18 decembrie, o sesiune științifică solemnă, comunicările abordând, între altele, teme precum: *I.V. Stalin – corifeu al științei mondiale; Teoreticianul și inițiatorul transformării naturii în U.R.S.S.; Oglindit în literatura popoarelor lumii ș.a.*

Din toate colțurile țării sosesc daruri pentru cel sărbătorit. Sunt încărcate într-un tren special și trimise la Moscova.

La festivitățile de la Moscova participă o delegație condusă de Gh. Gheorghiu-Dej, secretar general C.C. al P.M.R., și Ana Pauker, ministrul Afacerilor Externe.

Este în plină desfășurare acțiunea de subscriere a banilor necesari construirii Combinatului poligrafic „Casa Scânteii”.

Acad. Iorgu Iordan, decanul Facultății de Filologie, notează în *România liberă* din 12 noiembrie: „Nevoia unei mari case de editură este simțită de toți acei care, direct sau indirect, vin în contact cu întreprin-

Trenul copiilor din Parcul Tei

derile grafice existente astăzi în țara noastră.

«Casa Scânteii» va umple cu prisosință această lacună și încă într-un timp foarte apropiat. Ea „va fi construită repede, pentru că se bucură de sprijinul Uniunii Sovietice și de sprijinul marelui Iosif Vissarionovici Stalin”.

La rândul său, Zaharia Stancu, directorul Teatrului Național, președintele Uniunii Scriitorilor, notează în *Scânteia*, din 20 noiembrie: „Începând cu luna aceasta, administrația Teatrului Național va vărsa lunar, din salariul meu, cinci mii lei pentru «Casa Scânteii»”.

Si câteva știri culturale. În localul din Bulevardul Dacia, nr. 28, se deschide Biblioteca Institutului Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea. Cititorii au la dispoziție 45 000 volume, în 10 limbi.

La Academia R.P.R. este organizată o expoziție cu rezultatele săpăturilor arheologice din campania 1949, inițiate de Secțiunea de Științe Istorice și Filosofice și Institutul de Istorie și Filosofie.

La 12 decembrie, începe inventarierea instituțiilor de cultură și artă, organizată de Institutul Central de Statistică.

România liberă din 11 decembrie critică jurnalul cinematografic, *Actualitatea în imagini*, produs de „Romfilm”, pentru că neglijează unele subiecte: gospodăriile colective, electrificarea, plecarea recruților ș.a. Concluzia: „Colectivul de operatori va trebui îndrumat să citească zilnic și cu multă atenție presa de partid,

pentru ca programul jurnalului următor să fie făcut pe baza propunerilor fiecărui membru al colectivului”.

Și o premieră: pe strada Ciurel, din cartierul Grant, Comitetul Provizoriu al Capitalei a deschis cea dintâi expoziție de pictură și artă populară dintr-un cartier muncitoresc.

Prin decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale se instituie Premiul de Stat al R.P.R., cu două clase: I – în valoare de 200 000 lei, II – 200 000 lei.

Apar aproape zilnic știri referitoare la lucrările de construcție a Canalului Dunăre-Marea Neagră. Sunt redactate în limbajul propagandistic al epocii, fără a se face, bineînțeles, vreo referire la tragedia celor condamnați la muncă forțată pe acest șantier. Mai mult, *Scânteia*, din 20 noiembrie, lansează o critică la adresa Comitetului județean P.M.R. Constanța și a Comitetului județean provizoriu „pentru faptul că nu asigură numărul de căruțe necesar în unele sectoare ale șantierului”.

De la Administrația Poștelor și Telecomunicațiilor. S-au luat măsuri ca „Birourile de cartare ale Oficiilor PTT din întreaga țară să fie încadrate cu personalul necesar și bine instruit. Cu această ocazie – se arată în comunicatul dat publicității la 2 noiembrie – s-a constatat că

expeditorii corespondențelor poștale nu indică pe picurile scrisorilor județul în care se află localitatea de destinație. Alții, mai distrați, scriu numai numele persoanei, fără a mai indica

Demonstrație sportivă

adresa, iar alții introduc în plic scrisoarea și nu mai scriu nici o adresă pe plic, apoi o depun la cutiile de scrisori”.

Lucrări edilitare. În cartierul Grivița se inaugurează un magazin „ferometal”.

În Ferentari se taie noi străzi: Rădăcini, Semănătorului, Trompetului, Groapei.

Societatea de Restaurante și Hoteluri deschide un bufet în Gara de Est și hanul „Ștefan cel Mare”. Alte hanuri sunt înființate pe Șoseaua Giurgiului, în Rahova, Militari și Obor. Pentru prețuri modeste, țărani veniți să-și desfacă produsele în Capitală, primesc hrană și găzduire, consemnează *România liberă* din 16 noiembrie.

Același ziar prezintă în numărul din 28 decembrie un nou cartier – Ferentari – unde „pe o întindere de aproape 8 hectare” se înalță 26 de blocuri cu câte trei etaje, cu apartamente de 2-3 camere.

Din lumea sportului. Are loc primul campionat internațional de șah al României, cu participanți din Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria și Polonia.

În *România liberă* din 26 noiembrie, Leon Teodorescu, decanul Institutului de Educație Fizică, scrie despre cosmopolitismul din sport, combătând, între altele, „utilizarea cuvintelor străine, deși în limba națională există cuvinte și termeni tehnici respectabili: «back» în loc de fundaș, «game» în loc de joc, «round» în loc de repriză”.

Pe Stadionul Republicii, la 27 noiembrie, au loc întreceri între cluburile Casa Centrală

Cursuri de alfabetizare pentru femei

a Armatei și Dinamo: fotbal, rugby, ciclism, oină, handbal.

Și câteva date statistice. În 1949, au fost înregistrate următoarele recorduri naționale: 199 la atletism, 7 la automobi-

lism, 45 la haltere, 194 la natație, 6 la popice, 54 la tir.

In fine, să amintim și o instituție care... a dispărut: Societatea Tramvaiului București (S.T.B.). De fapt, scrie Em. Socor în *Adevărul* din 24 noiembrie, au dispărut „inițialele care, printr-o veche și firească deprindere a noastră, deveniseră denumirea însăși a societății”.

S.T.B.-ul a devenit I.T.C. – Întreprinderile de Transport din Capitală.

Evocând câteva momente din trecutul S.T.B.-ului, autorul reamintește conflictul declanșat de liberali în 1911-1912, „prin înființarea unei societăți comunale în care Primăria Capitalei aducea un aport de 90 la sută (linii, vagoane, material, plus dreptul de circulație pe străzi), iar 10 la sută în numerar era adoptat de băncile liberale și de membri ai partidului. Statul era așa aloțuit că

participanții cu 10 la sută aveau majoritatea beneficiilor și avantajelor, iar primăria restul ce mai rămânea, dacă mai rămânea ceva”.

Indignat, primul ministru, P.P. Carp i-a spus regelui:

„– Tramvaiele sunt o imensă porcărie.

La care regele, ca un veritabil politician român, a răspuns:

– În politică se mai văd multe altele”. ■

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

În Parcul Herăstrău

2000

ANUL „MARELUI JUBILEU“

MIHAI CONRAD

Pentru întreaga lume catolică anul 2000 este „Anul sfânt” (*Anno santo*), anul „Marelui jubileu”, semnificând 2 000 de ani de la nașterea lui Christos.

Conform legilor ebraice antice, anul jubileului se sărbătorește o dată la 50 de ani, când sclavii evrei își redobândeau libertatea, iar pământul revenea foștilor proprietari. Cuvântul *jubileu* (*jubilaeus*) a fost special utilizat pentru această practică biblică, anunțată prin sunetul cornului (*yobel*).

Sărbătoarea Anului sfânt – primul jubileu al Bisericii – a fost instituită în lumea catolică – preluând într-o formă schimbată sărbătoarea antică – în anul 1300, de către Bonifaciu VIII (1294-1303), al 193-lea papă, fost nunțiu papal la Paris și purtând numele laic Benedetto Caetani. Bonifaciu VIII a fondat Universitatea „Sapienza” din Roma și s-a comportat ca un adevărat mecena cu mulți artiști, între care Giotto, cel care a și pictat o frescă reprezentându-l pe Bonifaciu VIII proclamând Jubileul.

Grație numărului de pelerini sosiți la Roma, papa și-a reamintit un obicei ceva mai vechi, din timpul cruciadelor, când înaltul pontif, pentru a stimula credința, acorda iertarea tuturor păcatelor. La 22 februarie 1300, el a publicat bula *Antiquorum*, prin care se iertau, pe parcursul întregului an, începând cu ziua de Crăciun 1299, toate păcatele pelerinilor ce se rugau în „bazilicele majore” (cele ce dispun de privilegii papale) timp de 30 de zile (pentru italieni) și 15 zile (pentru străini). Inițial ei o puteau face în numai două bazilici din Roma, iar în prezent în patru (San Giovanni in Laterano, San Pietro, San Paolo Fuori le Mura, Santa Maria Maggiore). Fiecare dintre

ele are un altar papal, la care slujește fie Sfântul Părinte, fie un delegat al său personal.

După instituirea Anului sfânt 1300, la Roma au sosit 200 000 de pelerini, adică mai mult decât întreaga populație a orașului. Impresionat de numărul lor atât de mare, deși nici un suveran de importanță nu fusese printre ei, papa a emis o bulă la sfârșitul Anului sfânt, prin care acorda în plus „indulgență plenară” celor care, din lipsă de timp, nu realizaseră întregul pelerinaj.

Una dintre ceremoniile cele mai importante ale Anului sfânt este deschiderea Ușii sfinte (*Porta Santa*), ușa din dreapta a fațadei bazei Sfântului Petru, cea mai apropiată de palatul Vaticanului, în spatele căreia, la o mică distanță, în prima capelă, se află celebra minune sculpturală a lui Michelangelo, *Pieta*. În perioada dintre jubilee, Ușa sfântă este încuiată și zidită. În noaptea de Crăciun a anului premergător, înaintea începerii ceremoniei nocturne de sărbătorire a nașterii Mântuitorului, papa – asistat de cardinal – deschide *Porta Santa*, închisă și zidită din nou în cadrul unei ceremonii asemănătoare, un an mai târziu. În Anul jubileului prin această ușă trec toți credincioșii care doresc să se bucure de „indulgența Anului sfânt”.

Papa Bonifaciu VIII stabilise ca această sărbătoare să aibă loc la fiecare 100 ani, dar credincioșii l-au rugat pe Clement VI (1342-1352, cu numele laic Pierre Roger, cel care a construit palatul papal de la Avignon și a cumpărat, în 1348, pentru Sfântul Scaun orașul Avignon cu 80 000 florini de aur de la regina Ioana a Neapolelui, ce spera să fie absolvită astfel de vina de a-și fi asasinat soțul) să reducă perioada la 50 de ani.

Bonifaciu VIII, un adevărat mecena pentru artiști

Astfel a doua sărbătorire s-a realizat în 1350 și a adus la Roma 1 200 000 de pelerini.

O altă schimbare aparține lui Urban VI (1378-1389, cu numele laic Bartolomeo Prignano), care a stabilit chiar în anul morții sale celebrarea Anului sfânt la fiecare 33 de ani, durată egală cu viața pământească a Mântuitorului. Începând însă cu anul 1450 s-a hotărât ca această sărbătoare să aibă loc la fiecare 25 de ani, obicei păstrat până în prezent.

Au existat însă trei excepții. Papa Pius VI (1775-1799) a murit în captivitate la Paris, unde fusese adus de Napoleon I, ca urmare a

neînțelegerilor dintre ei și a cuceririi Romei de către armata franceză. De aceea nu a existat sărbătoarea anului 1800, tradiția fiind reluată abia în 1875. Celelalte excepții au fost „jubileele extraordinare”: cel al „Mântuirii” din 1933, sub Pius XI (1922-1939, laic Achille Ratti, care a încheiat în 1929 concordatul cu statul italian condus de Benito Mussolini) și cel din 1983, decretat de actualul papă, Ioan Paul II (laic Karol Woityla, ales în scaunul pontifical ca al 264-lea papă, la 16 octombrie 1978).

„Marele jubileu” al anului 2000 este a 27-a sărbătorire a acestui eveniment. ■

2000

AGITAȚIE PENTRU MILENIUL TREI

E greu de imaginat impactul psihologic pe care ultimul an al celui de-al doilea mileniu creștin (pentru că, e bine să precizăm, mileniul trei va începe la 1 ianuarie 2001) îl are asupra celor 6 miliarde de oameni de pe toate continentele. Deși anul 2000 este invariabil legat de Apocalipsă, „Sfârșitul lumii” – temă care se regăsește în textele fundamentale ale unor religii larg răspândite – el va fi sărbătorit în numeroase zone de pe glob într-un mod cât se poate de optimist: spectacole, defilări, expoziții, sunet și lumină, muzică, dans. Pentru celebrarea evenimentului, autoritățile franceze au demarat un proiect original denumit „Meridianul verde”: un lanț de arbori plantați în fiecare localitate franceză străbătută de meridianul Parisului. Acest proiect cu tentă ecologică nu reprezintă decât a zecea parte din bugetul total acordat pentru sărbătorirea anului 2000. În lungime de 1 200 km, „Meridianul verde” va fi locul unui picnic gigantic la 14 iulie 2000, momentul de vârf al unui an încărcat de semnificații.

În Germania, două mari orașe sunt pregătite să întâmpine anul 2000 prin manifestări fastuoase: Hanovra, care va fi și gazda expoziției internaționale și Berlinul, devenit o tot mai mare atracție pentru turiști. Noua capitală germană se află într-un vast proces de reconstrucție. Parlamentul este găzduit de o clădire impresionantă, operă a englezului Norman Foster, Potsdamer Platz se reconstruiește după planurile arhitectului Renzo Piano, iar arhitectura ambasadelor se redesenează continuu.

Din inima Europei să trecem prin ceturile Canalului Mânecii în Marea Britanie, unde se manifestă ceea ce presa a numit „virusul PMT” (prescurtarea de la „premillenium tension” – tensiunea premilenară). „Cea mai gigantică sărbătoare a lumii” – după cum o caracterizează cel care conduce destinele turismului londonez, sir John Egan – necesită fonduri enorme. Prezidat de ministrul Culturii, comitetul oficial de celebrare, denumit „Millenium Experience”, a adoptat 186 de proiecte, a căror reușită a devenit o cauză națională.

Optimismul europenilor nu e în totalitate împărtășit pe celelalte continente. Mii de americani au început să se pregătească din timp pentru haosul și penuria pe care o anticipează pentru ultimul an al mileniului, achiziționând, cu sume fabuloase, stocuri impresionante de alimente, medicamente, echipamente performante de supraviețuire și chiar... arme. La salonul „Preparedness Expo”, organizat în septembrie a.c. în localitatea Charlotte, din Carolina de Nord, cuvântul de ordine a fost „virusul anului 2000”. Dacă păreri privind, de exemplu, atacurile unor civilizații extraterestre sunt inofensive, numeroasele secte mesianice au pus în alertă autoritățile din anumite „puncte fierbinți” de pe glob. De curând, poliția din Uganda a arestat sute de adepți ai Bisericii Ultimului Avertisment care, în așteptarea Apocalipsei, se „purificau” comițând violuri, răpiri și torturi rituale. ■

Manuel STĂNESCU

O SCRISOARE DE LA VLADIMIR KUCERA

Prima redactare a Raportului alcătuit în urma Simpozionului tehnic desfășurat la Târgu Jiu și București, la 2-3 iunie 1999 a condus la o analiză riguroasă, prezentată într-un comentariu de zeci de pagini adresat de Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși, principalilor parteneri ai restaurării și tuturor forurilor competente. Luarea de poziție perfect argumentată de Fundații, în primul rând la reuniunea acestora cu World Bank, World Monuments Fund și Ministerul Culturii în 3 iunie, a determinat o radicală schimbare de optică în abordarea restaurării față de afirmațiile destul de riscante ale partenerilor americani cu privire la rezistența stâlpului central.

Acest lucru se reflectă și în scrisoarea din 3 septembrie 1999 adresată de dr. Vladimir Kucera, de la Institutul Suedez al Coroziunii din Stockholm, președintelui Fundațiilor, dr. Radu Varia. Scrisoarea cuprinde comentarii privind două aspecte cruciale ale restaurării: *Restaurarea stâlpului central* și *Refacerea și metalizarea modulelor*.

Dr. Vladimir Kucera, președintele Comisiei Europene a Națiunilor Unite pentru Coroziune și Mediu, care a fost oaspetele de seamă al Fundațiilor la acea reuniune, scrie: „În contrast cu prezentările orale făcute la București în 3 iunie, când coroziunea stâlpului central era prezentată (în afară de

Fundații - n.n.) ca minoră și, prin urmare, alternativa păstrării stâlpului actual era considerată ca evidentă, Raportul scris este cu mult mai echilibrat.”

Acesta consideră prezervarea stâlpului central ca posibilă, dar se referă la investigații prealabile și la testările structurale necesare. Aceste cercetări sistematice vor servi ca bază pentru orice decizie și vor fi incluse în caietul de sarcini pentru licitația internațională. Evident, ca primă etapă în acest proces, se va proceda la demontarea stâlpului central al *Coloanei* (așa cum o cere și Raportul U.N.E.S.C.O. din mai 1998 - n.n.), cu o atenție deosebită acordată zonei în care stâlpul central trece din beton în atmosferă, zonă care poate constitui un focar de coroziune. (Fundațiile sunt și la acest capitol în posesia unui studiu fundamental, ale cărui concluzii vor fi comunicate partenerilor și opiniei publice - n.n.)

Privitor la repararea și metalizarea modulelor, dr. Vladimir Kucera, autorul studiilor esențiale în materie inițiate la cererea Fundațiilor încă din 1994, ale căror rezultate au fost comunicate la București partenerilor restaurării, precizează importanța tratamentului suprafețelor pentru evitarea în viitor a coroziunii; recomandă aliajul de bronz prezentat la București și metodele de polizare, dar și protecția suprafeței cu un lac organic eficient. ■

Arhiva Titulescu se întoarce

Prin intermediul Ambasadei României la Paris, Direcția Arhivelor Diplomatice a Ministerului Afacerilor Externe a intrat, de curând, în posesia unui număr de patru cutii conținând documente diplomatice românești din perioada 1934-1936, primite de la Direcția Arhivelor Ministerului Afacerilor Externe al Franței. Documentele respective au făcut parte din arhiva personală a lui Nicolae Titulescu (acesta păstra copii de pe toate documentele ce pleau de la el sau pe care le primea) și reprezintă o parte din arhiva acestuia pierdută în condiții neclare (cea mai mare parte a ei se află în prezent la Hoover Institution on War and Peace, Stanford University, Palo Alto, California, S.U.A.).

Nu cunoaștem cum au ajuns aceste documente la M.A.E. francez și nici nu putem reface complet itinerarul lor. În mod sigur însă ele au aparținut în anii celui de-al doilea război mondial statului german, deoarece:

a) Pe dosare se află în inscripții în limba germană: „Anlage zu Arch. Komm... 142” (această inscripție apare pe majoritatea dosarelor);

b) Pe un dosar scrie „Telegramme an Titulescu von... bis...” (de fapt, este tradus textul românesc de pe dosar);

c) Pe un dosar ce conține ciorna demisiei lui N. Titulescu, adresată primului ministru Tătărescu (și despre care N. Titulescu l-a informat și pe Carol al II-lea), scrie: „Demissionschrift Titulescu's);

d) Un dosar cu ștampila „Geheim” (secret) conține trei documente traduse integral în limba germană. Documentele traduse se referă la declarația prof. Gamilscheg, directorul Institutului german de la București, făcută unui diplomat român, privind conținutul convorbirilor avute de Gh. Brătianu, în februarie 1936, cu von Neurath și Göring; o convorbire a lui C. Vișoianu cu ambasadorul Marii Britanii la Varșovia despre relațiile polono-germane;

– reglementarea unor probleme financiare între Germania și Polonia.

Documentele au fost grupate de Nicolae Titulescu pe două categorii: a) documente primite și b) expediate.

Piese din prima categorie sunt, în cea mai mare parte, telegrame primite la Ministerul Afacerilor Străine (M.A.S.) de la diverse oficii diplomatice și retransmise (prin cifru sau curier) lui Nicolae Titulescu în străinătate (operațiune efectuată de Savel Rădulescu, secretar de stat) și numai foarte puține primite direct de Nicolae Titulescu.

Cele din categoria a doua (expediate) sunt adresate aproape în exclusivitate M.A.S.

Cu unele excepții, problematica dosarelor este diversă (ordinea documentelor fiind cronologică), cu o preponderanță a temelor aflate în perioada respectivă „la ordinea zilei”. Majoritatea documentelor nu sunt originale, dar unele dintre ele (puține) au însemnări făcute de Nicolae Titulescu, ceea ce le crește valoarea istorică.

Cutia nr. 1 cuprinde un dosar cu documente din perioada 1-31 mai 1936. Aici se află și câteva telegrame primite de N. Titulescu la Cap Martin, direct de la Paris, de la ministrul Cesianu; un alt dosar conține rapoarte de presă din perioada februarie-mai 1935. Toate documentele sunt în copie. Alte două dosare – de dimensiuni mai mici – cuprind demisia lui N. Titulescu din 1935 (este vorba despre ciorna scrisă de mână de către N. Titulescu, o copie bătută la mașină și o altă copie, cu intervenția în text a lui N. Titulescu, pentru a fi transmisă regelui Carol al II-lea) și telegrame primite între 1-9 iunie 1936. În sfârșit, în această primă cutie se mai află o scrisoare (originală) a lui Milan Stoiadinovici,

ministrul de Externe al Iugoslaviei, din 1 august 1935, însoțită de proiectul convenției militare între România, Turcia și Iugoslavia (copie) și un plic, cu antetul M.A.S., cu telegrame din perioada 1-15 august 1934.

În cutia nr. 2 se găsesc trei dosare: primul, cu telegrame primite la M.A.S. între 16-30 aprilie 1936 și retransmise de Savel Rădulescu lui Nicolae Titulescu, aflat în străinătate. Problematika precumpănitoare este cea a Strămtorilor Mării Negre. Al doilea plic conține tot telegrame primite la M.A.S. între 1-15 aprilie 1936 și retransmise de Savel Rădulescu, prin cifru sau telefonic. În al treilea sunt telegrame primite între 1 februarie-1 martie 1936. În acest ultim dosar se află și cele trei telegrame traduse în germană, amintite anterior. Câteva telegrame au însemnări făcute de Titulescu, prin care dezmințe că ar fi discutat

problema unui tratat de asistență mutuală cu U.R.S.S. Un pasaj dintr-o telegramă din Londra (29 februarie 1936), care prezintă modul cum a fost primită în Marea Britanie ratificarea Pactului de asistență franco-rus de către Franța, este tradus, pe document, în limba germană.

Cutia nr. 3 are, de asemenea, trei dosare. Unul cuprinde telegrame cifrate din perioada 1-15 martie 1936. Aici sunt și două telegrame în clar de la președintele Cehoslovaciei, Thomas G. Masaryk, și regina Maria. Problematika predominantă: conflictul din Etiopia și intrarea trupelor germane în Renania. Al doilea conține 165 telegrame expediate de Nicolae Titulescu între 25 martie-31 august 1935, iar în ultimul sunt telegrame primite de N. Titulescu între 16-31 martie 1936, când se afla la Londra.

Ultima cutie conține un lung raport (89 pagini), din iunie 1934, al ministrului României la Sofia, Vasile Stoica, în care se face o analiză extrem de pertinentă asupra situației generale din Bulgaria, un dosar cu rapoarte din anii 1935-1936, trimise de Legația României la Buenos Aires, un altul cu rapoarte și telegrame privind situația internă din Germania în anii 1934-1935. (Semnalăm aici un raport semnat de N. Petrescu-Comnen, ministrul României la Berlin, din 28 octombrie 1935, care prezintă persecuțiile împotriva cetățenilor români de origine evreiască aflați în Germania și protestele și intervențiile în favoarea lor făcute de către legație, precum și un dosar documentar privind „Chestiunea Habsburgilor“.

Toate aceste documente vor fi puse la dispoziția cercetătorilor la începutul anului viitor. ■

Ion CALAFETEANU

Basilica Sfântului Francisc d'Assisi

După Roma, Assisi va fi al doilea loc de pelerinaj al marelui Jubileu din anul 2000. Or, ce ar însemna orașul din Perugia fără unul dintre cele mai vizitate monumente ale Italiei, basilica Sfântului Francisc d'Assisi (care a trăit între 1182 și 1226)? Grav avariata la cutremurul din 26 septembrie 1997, ea este din nou accesibilă publicului, în urma unor măiestre lucrări de consolidare a boltei. „Italia avea responsabilitatea de a restitui lumii această comoară înaintea anului 2000“, declara recent ministrul italian al bunurilor și activităților culturale. Operația – în cursul căreia bolta a fost consolidată cu o densă armătură de grinzi – a costat 55 miliarde de lire.

Mai sunt însă multe de făcut. Urmează a fi reconstituite toate frescele și picturile distruse la cutremur, apoi repuse la locurile lor. Sute de mii de fragmente ale unui gigantic puzzle, depuse în 880 cutii, vor trebui asamblate pentru a renaște astfel în toată splendoarea lor cei 5 000m² de picturi și mozaicuri semnate Cimabue, Giotto, Toritti și alți artiști, mai puțin cunoscuți, ai veacurilor XIII-XIX. În epocă Assisi a fost atelierul marilor pictori italieni.

F.D.

Un dar de Crăciun

Primim multe scrisori la redacție în care oameni care ne citesc de mulți ani ne povestesc necazurile lor de viață, fără vreo legătură directă cu revista. Printre supărările lor apar și rugăminți de acest gen: „Am 50 ani, sînt inginer șomer, vă citesc de la apariția primului număr, dar mi-e teamă că va veni și ziua în care nu o să îmi mai pot permite să cumpăr *Magazin istoric*“. Sau: „Am o pensie de boală de 400 000 lei, abia îmi ajung banii și nu vreau să renunț la revista dumneavoastră“. Redacția nu ar putea să răspundă, din propriile sale fonduri, acestor apeluri de suflet.

I-am prezentat domnului Dimitrie Sturdza, președintele de onoare al Fundației Culturale Magazin Istoric, asemenea cazuri. Domnia sa a hotărît pe loc să suporte costul a 100 abonamente pe un an de zile, pentru cei care vor să ne citească și din cauza necazurilor pe care le au nu și-ar mai putea permite acest lucru.

Așadar, grație acestui gest într-adevăr princiar, în anul 2 000, 100 de familii vor primi gratuit cîte un abonament la revista *Magazin istoric*. Abonamentele vor fi făcute de redacție, prin poștă, iar pe abonați îi vom înștiința prin scrisori trimise acasă.

În numele dumneavoastră, al tuturor, îi mulțumim domnului Dimitrie Sturdza.

EXPLORĂRI...

(Urmare din p. 39)

Multă vreme, în secolul al XIX-lea, americanii au imitat sistemul colegiilor britanice, dar în jumătatea a doua a secolului acestea se dovedeau tot mai inadapate pentru societatea nouă. Necesitățile pragmatice ale acestei societăți au impus organizarea unor școli superioare cu profile agricole, industriale, financiare, școli normale pentru profesori etc. Încet-încet acestea au fost absorbite de universitățile organizate ca fundații ale unui mecenat foarte activ.

Printre cele dintâi, au fost universitățile Stanford în Carolina, John Hopkins din Baltimore, Cornell etc. Modelul german dominant la început în aceste universități a fost treptat înlocuit cu formațiuni corespunzătoare civilizației

americane în dezvoltare. Utilitarismul și credința în progresul economic impuneau introducerea unor cursuri care în Europa nu erau socotite demne de o înaltă instituție universitară. Se creau astfel filiere în finanțe (*Wharton School of Finance*, în Universitatea din Pennsylvania - 1881); afaceri (*Harvard Business School* - 1908) etc.

Modelul Universității americane asociază formațiile tehnice, profesionale, cu cele generale, științifice. O altă trăsătură caracteristică a acestui model: universitatea este administrată ca o întreprindere; întrucât drenează resurse financiare importante, ea trebuie condusă de președinți gestionari, manageri, șefi de întreprindere. Disciplinele sunt organizate nu pe catedre, ca în Europa, ci pe departamente, ceea ce ușurează inovația. O altă originalitate a sistemului universitar american rezidă în faptul că, pentru întâia

oară în lume, universitatea devine un învățământ de masă. În 1940, numărul studenților din Statele Unite atinge cifra de 1 500 000.

Secolul al XX-lea, către sfârșitul căruia ne apropiem, reprezintă - în istoria Universității - o epocă a marilor crize (culminând cu valul contestației ce a străbătut lumea studențească dinspre Extremul Occident spre Extremul Orient), dar și epoca unor sincrētisme fecunde. Este cert că odată cu procesul mondializării, azi în plină desfășurare, nici unul dintre modelele timpurilor moderne nu se va impune de unul singur. Treceam printr-o ecluză, între o eră pe care o depășim rapid și alta în care am și intrat, dar pe care n-o vedem încă deslușit. Tot atât de cert este că Universitatea, în era informatică în care am intrat, nu va mai semăna decât prea puțin cu aceea curentă încă în zilele noastre. ■

STRĂBUNI EROI

IMPĂRAT (98-117)				METAL PREȚIOS				A SCURMA DOMN (1310-1352)	
MARCU GIURGIU (1733-1785)		ACEASTA		2000, 2001 POGONICI				DOMN (1632-1634)	
						A IUBI			
						DOMN (1457-1504)			
DOMN (1593-1601)		CÂNTĂ LA TRIȘCĂ							
		VASILE URSU NICOLA							
						PĂRINTE			
ÎN HAOS!				CEREBEL					
A SE FACE RĂU				ALEXANDRU LĂPUȘNEANU					
EGAL (PREF.)						VEHICUL DE LUPTĂ		CAIAFAI	
								ZBURĂTOR MITIC	
	ELENA!			TRĂPAȘI					
	REGE (87-106)			DOMN (1572-1574)				DOTARE	
				„CRAIUL MUNȚILOR”					
				DOMN (1352-1353)					DOMN (1386-1418)
MUSTRARE		NOSTALGIE				ATMOSFERĂ (ABR.)			
		ACUȚI				DOMN (1356-1362, 1376)			
						CĂDERI ÎN PICAJ			
						ORAS ÎN HONDURAS			
ALCOOL								LIVIU REBREANU	
CONSTANTIN BRÂNCO- VEANU								HOLDĂ	
		LACOMĂ LA SUFLEȚI		TURMAC					
				MIRCEA CIOBANU					
ADAPTARE									
IOAN OARGĂ (1747-1785)									
						ZĂPADĂ			

Album Nicolae Grigorescu

„Aceste lucruri au fost și sunt, dar noi am știut de ele, deși trăim în mijlocul lor, numai când acest pictor a venit să ne spuie pe când atâția mângăleau din amintire sau din fantezie, că țara noastră, țara neamului nostru are *acest cer, această lumină, aceste perspective* și că fiii ei cei mai adevărați, subț pânzeturile lor aspre, au, când sunt veseli, *acest zâmbet și acest înțeles în ochii adânci* atunci când îi fură taina vieții sau a firii”.

Astfel scria Nicolae Iorga, în ianuarie 1904, în *Semănătorul*, despre *Expoziția Grigorescu*, ultima expoziție personală a marelui pictor, găzduită de Ateneul Român. Peste trei ani, în iulie 1907, Nicolae Grigorescu se stingea din viață. Opera sa și-a continuat drumul în nemurire.

S-au scris cărți despre pictura sa, s-au organizat importante expoziții în țară sau străinătate (Franța, Italia, Germania, S.U.A., Rusia, China ș.a.), reproduceri după tablourile sale au intrat în atâtea și atâtea case, creațiile sale pot fi admirate în mari muzee și colecții sau în nenumărate albume.

Un astfel de album – realizat în splendide condiții grafice – a publicat, recent, doamna *Cătălina Macovei*, șefa Cabinetului de Stampe al Bibliotecii Academiei Române. Tipărit la

editura londoneză Parkstone, în cele 176 de pagini, sunt reunite 131 de reproduceri după tablourile și desenele celui despre care K.H. Zambaccian scria, în 1945, că „a educat publicul pentru pictură și ne-a învățat să privim natura”.

Studiul care însoțește reproducerile prezintă anii de formare ai pictorului, perioada șederii în Franța, creațiile sale în domeniile portretului, desenului, din timpul Războiului de Independență, temele sale predilecte – țăranii și lumea satelor ș.a.

O substanțială cronologie reconstituie principalele etape ale vieții artistului, născut la 15 mai 1838, în comuna Pitaru, din județul Dâmbovița.

Sunt evocate participările sale la expoziții internaționale, începând cu 1867, prima fiind la Expoziția Universală din Paris. (În 1868, Napoleon III i-a cumpărat un tablou.)

Grigorescu – subliniază autoarea studiului introductiv – a contribuit la nașterea unei generații de artiști moderni și, de asemenea, a unui public de colecționari, de cunoscători ori de simpli spectatori.

Acest elegant album prilejuiește neîntâlnirea cu un creator care a marcat o pagină importantă, atât în istoria artei românești, cât și în cea europeană.

LL.

GENEROȘII NOȘTRI SUSȚINĂTORI

Și în anul pe care îl încheiem acum – an mai greu decât alții pentru redacția și revista noastră – am simțit cât de mult înseamnă gândurile bune cu care am fost încurajați de cititorii și colaboratorii noștri, sprijinul material acordat de generoși prieteni ai istoriei și ai *Magazinului istoric*.

Cu recunoștință le consemnăm numele: familiile Monique și Dimitrie Sturdza, Filitti, Potra și Sandu, Mona și Bert Jolis, Giurescu, Cristina și Liviu Luca, doamna Lia Ciplea și domnul Ștefan Tudor Ciplea, doamna Carina Ghica Ogrezeanu, domnul prof. univ. dr. Stephen Fischer-Galați, Fundația Cantacuzino, domnul Radu Ion Popescu, domnul Dan Voiculescu, președintele Asociației oamenilor de afaceri din România, domnul Mirică Dimitrescu, președintele Jaro Internațional S.A., domnul Florin Antip, președintele Societății Tricorp Electronics, domnul Ion Varlam, domnul Grigore Popescu, directorul general al Institutului de Tehnică de Calcul.

Tuturor le mulțumim, și pe această cale, și le adresăm călduroasele noastre urări de *La mulți ani, cu multă sănătate, viață lungă și bucurii!*

DIALOG CU CITITORII

LA MULȚI ANI, 2000!

După un vechi obicei, la hotarul dintre ani, în ajunul sărbătorilor Crăciunului și ale Anului Nou, se fac urări de mult bine, sănătate, bucurii, între cei apropiați.

Le adresăm și noi, cu sentimente de prețuire pentru cititorii și colaboratorii noștri, pentru colegii din muzee, arhive, institute de cercetare, biblioteci, pentru toți cei care, și în acest an, la fel ca în ceilalți ani, au fost alături de noi, sprijinindu-ne în eforturile apariției revistei lună de lună.

Adresăm, de asemenea, călduroase urări și mulțumiri colegilor și colaboratorilor din cadrul C.N.I., „Coresi”, Rodipet S.A., R.A. „Poșta Română”, tuturor celor care ne sprijină în tipărirea și difuzarea revistei.

Întărm în anul 2000 și în cel de-al 34-lea an de apariție al revistei cu sentimentul stenic al apropiării dintre Magazin istoric și dvs., stimați cititori.

La mulți ani!

CTITORIE

D-na profesoară **SIMONA PICIOC**, din Rădăuți, prezintă o ctitorie din acest oraș: biserica „Sf. Gheorghe și Sf. Voievod Ștefan cel Mare” (în imagine).

A fost ridicată la inițiativa d-lui Gheorghe Butnariu, comandantul Direcției 84 – poliția de frontieră „Ștefan cel Mare și Sfânt” și se află în incinta unității militare.

A fost sfințită în august 1997. Icoanele pe lemn, provin de la mănăstirea Putna, iar iconostasul, jilfurile și stranele au fost lucrate de militari în termen.

PRECIZĂRI

DI. NICOLAE BEZER-GHEANU, din Suceava, ne atrage atenția asupra câtorva erori apărute în paginile noastre.

Astfel, în nr. 7/1999, p. 95, coloana 3, rândul 21, este vorba de Școala de Poduri și Șosele, nu de Păduri.

În nr. 8/1999, p. 25, coloana 1, rândul 2 de sus, corect este, „într-o joi, nu într-o luni”; în același număr, p. 27, coloana 2, rândul 10 de sus, este vorba nu de I. Vasilache, ci de compozitorul Vasile Vasilache, mort într-un bombardament aliat din primăvara lui 1944 și nu la cutremurul din noiembrie 1940.

Facem cunvenite precizări, cu mulțumiri.

TOPIT PENTRU BRONZ

Pornind de la informațiile prezentate în această rubrică în nr. 6/1999, referitoare la Monumentul infanteriei din București, dl. inginer pensionar **VALENTIN PAMFIL GEORGIAN**, din București, ne furnizează câteva informații privind soarta acestei opere de artă.

Monumentul a fost demontat la finele lui 1941 din două motive: grupurile de infanteriști păreau că „atacă” statuia regelui Ferdinand, amplasată în apropiere; și, apoi, se intenționa amplasarea lui, în cadrul unui proiect de sistematizare, la intersecția dintre str. Știrbei Vodă și Calea Plevnei.

Proiectul nu s-a realizat și piesele demontate ale ansamblului au stat, până în 1948, pe un teren unde astăzi se află clădirea – încă neterminată – a Casei Radio. În acel an monumentul a dispărut.

Correspondentul nostru i-a dat de urmă în vara lui 1953,

într-un document de arhivă din care rezultă că fusese vândut atelierelor „Grivița” și „Centrale I.T.B.”, pentru a fi topit.

În aceeași listă mai erau trecute cca 30 opere de artă dispărute, printre care statuile lui Carol I, Ferdinand, I.C. Brătianu, monumentul profesorilor universitari morți în război etc.

Aceasta a fost – conchide dl. Georgian – soarta monumentelor ce înfrumusețau, cândva, Micul Paris.

Tristă soartă.

CERERI ȘI OFERTE

ALEXANDRU GHERASIE, București, str. Cernișoara, nr. 41, bl. 011, sc. C, ap. 115, telefon 769.28.72, solicită: nr. 2, 7, 8/1967; 11, 12/1975; 1, 2, 7, 10-12/1976; 2-12/1977; 1-12/1978; 2-10/1979; 1, 2, 4, 7/1980; 3/1981; 2, 7-10/1982; 4/1983; 1, 4, 7-12/1984; 1, 2, 5, 7, 8, 10/1985; 2-12/1986; 1-7/1987; oferă numere dispărute din anii 1967-1974; 1984; 1987-1989.

ANGHEL DOICIN, com. Bălțești, 2131, jud. Prahova, solicită: nr. 1, 3/1967.

DUMITRU CĂTUNA, com. Jilava Mare, jud. Bistrița Năsăud, str. Ivăneasa, nr. 62, oferă colecția din anii 1979, 1983-1993.

ANICUȚA STOICA, Adj. jud. Vrancea, str. Ion Roată, bl. 70, ap. 9, oferă colecția 1967-1988.

SUMARUL SUMARELOR, 1999

Istoria României

Medie

Boieri-monahi în vremea lui Matei Basarab
Imagini pontice de acum două veacuri
Fuga fiilor lui Al. Ipsilanti la Viena
Prostituția, un rău tolerat

Sucesiunea la tron în Țările Române
Domni români și soțiile lor din Caucaz
Mihai Viteazul
Badea Ușurelu
Biserica Sf. Atanasie de la Niculițel
Cea mai veche reprezentare a castelului Huniazilor
Mănăstirea Căpâna
Prințesa Roxandra Sturdza la curțile europene
Începuturi istoriografice
Mihai Viteazul – cele patru itinerare transilvane
Români în secolele XVI-XVIII
Sfârșitul lui Al. Șuțu
Frații Cozadini

„Țineți minte cuvintele lui Ștefan...”
Femei-cltor în Moldova medievală

Mitropolia de la Trei Ierarhi
Friza Potecașilor

	Nr.	Pag.
- Barbu V.	2(383)	11-13
- Cernovodeanu P.	4(385)	60-63
- Cernovodeanu P.	9(390)	39-42, 46
- Diaconu I.		
- Popovici B.F.	4(385)	67-71
- Ifrim M.	10(391)	39-43
- Ifrimi S.	7(388)	78-81
- Iorga N.	11(392)	4
- Kosiński N.	5(386)	76-78
- Molescu C.	7(388)	51-54
- Moraru D. Șt. T.	3(384)	66
- Nestor Vornicescu	1(382)	39-41
- Opaschi C.	10(391)	74-79
- Panaitescu P.P.	2(383)	5-10
- Rezachevici C.	11(392)	5-11
- Stanciu T.	3(384)	67-69
- Stroia M.	8(389)	72-75
- Sturdza M.D.	7(388)	15-18
- Székely M.M.	8(389)	67-71
- Székely M.M.	2(383)	71-75
- Székely M.M.	3(384)	70-72
- Székely M.M.	4(385)	64-66
- Székely M.M.	9(390)	43-46
- Theodorescu R.	3(384)	32

Modernă

Fotoreporteri Leopold Adler; Franz Duschek

Istoria militară națională
Pașoptismul
P.P. Carp

1869. Monitor Oficial Român
Un american curios la București
Hortense Cornu – sfătuitoarea lui Carol I
Români la Paris (1870-1918)

Prima manifestare europeană a Țărilor Române
unașim recunoscută.
Inaugurarea statuii lui Gh. Lazăr
Însemnări din ani tineri

Totuși, primul a fost Szathmari
În 1840, un român student la München
La Loreto, în Italia, statuia lui Ștefan cel Mare
Familia Minovici
Pictorul Barabas Miklos

4 martie 1871. Liberalii radicali – de la idealism
la pragmatism

Începutul relațiilor româno-polone
Emil von Richthofen despre români (1848-1859)

Aristide Blank
Slujitorii altarlui și Marea Unire
Ioan G. Bibicescu
Barbu Știrbey
Țarul Nicolae II la Constanța
În București, acum 100 de ani
Ioan Slavici și Academia Română
Jan Urban Jarnik
Din trecutul alimentării cu apă a Bucureștilor
Patria, întreaga noastră istorie
Cum s-a unit Maramureșul cu Țara

Wilhelm Fildermann despre agricultura românească
Carol I și Pedro al II-lea
Patrie și naționalitate (Poporul suveran, 1848)
St. Ludwig Roth. Execuția

- Bădescu E.	2(293)	92
- Brătianu C.I.	3(294)	32
- Bulei I.	10(391)	4
- Bulei I.	6(387)	5-9
- Bulei I.	11(392)	13-17
- Căpușan A.	12(393)	27-32
- Comșa I.	4(385)	78
- Cristescu S.	7(388)	44-47
- Davier A.	1(382)	17-20
- Davier A.	5(386)	65-69
- Davier A.	6(387)	71-75
- Davier A.	7(388)	71-76
- Dimitriu P.	1(382)	11-14
- Drăgoi V.	5(386)	74-75
- Fălcoianu A.	9(390)	69-73
- Fălcoianu A.	10(391)	70-73
- Ionescu A.S.	11(392)	69-71
- Ionescu A.S.	3(384)	89-90
- Ionescu A.S.	9(390)	51-53
- Lăzărescu D.	8(389)	47-48
- Majuru A.	10(391)	22-27
- Majuru A.	12(393)	64-66
- Mamina Al.	1(382)	22-23
- Mareș N.	10(391)	51-54
- Mărieș St.	1(382)	15-16
- Nițulescu C.	5(386)	61-64
- Păcurariu M.	1(382)	35-38
- Păunescu C.	1(382)	55-57
- Scurtu I.	6(387)	53-59
- Al. Socec	8(389)	38-41
- Stanciu T.	9(390)	47-50
- Ștrempel G.	3(384)	5-8
- Ștrempel G.	8(389)	33-37
- Tărnă M.D.	2(383)	28-31
- Tocilescu G. Gr.	9(390)	4
- Țineghe C.		
- Diaconu A.F.	12(393)	22-26
- Wexler T.	4(385)	46-48
-	1(382)	21
-	6(387)	4
-	6(387)	10-11

Contemporană

La două ore după înmormântarea

lui Armand Călinescu

Scopul presei

Afacerea Carp

România – grătarul Europei

Sighet 1999

Napoleon III la București (dezvelirea unei statui)

1 septembrie 1939. Așa a început războiul

Lucrețiu Pătrășcanu – moartea unui lider

Însemnări din exil

Iulie 1950. Tărâni din Vlașca împotriva colectivizării

Proiecte de uniune dinastică româno-maghiară

Complexul monahal Râmet

Prolog românesc la normalizarea relațiilor

sino-americane

Arhiva Titulescu se reîntoarce

Preobrajenie, nu Vosresenie

Vizita Papei Ioan Paul II în România

Atentat contra lui Gh. Gheorghiu-Dej

1953. Moscova comandă închiderea Canalului

Dunăre-Marea Neagră

Hrușciov și frontierele României

Sedința Biroului Politic din 14 ianuarie 1953

Corneliu Zelea Codreanu – parlamentar

P.C.R. în 1944

Serviciul C. 2A

Ruda săracă a Europei

Șvabi deportați în Donbass

Statul Major General la 140 ani

Unirea dintre neam și lege

Institutul Francez din București

Expoziția Argintărie Italiană

Un dar al prințesei Bibescu către contesa

de Balasy

Expoziția Miniaturi europene

Simpozion Civilizație și geopolitică în

Bazinul Carpatic

Antonescu și generalii români

Generalul Ghinăraș

Restabilirea relațiilor României cu R.D.G.

Propagandă ateistă

Un diplomat român în America despre românii
din America

Generalul Sănătescu și Badoglio

Forța istoriei sociale

1940–1941. Pagini de jurnal

Buffalo Bill printre români

Sclujitori ai păcii

Radiodifuziunea Română și rebeliunea legionară

Mănăstirile Moldovei privite din cer

Jurnal de front

Radioul, mărturie sentimentală

Expoziția Regina Maria

1949–1950. „Șopârle de presă”

Consiliul de Miniștri dezbate: apa potabilă; cultura

Portret de secol – portret de cititori

În București, acum 50 ani

Camioanele umilirii (Biserica în anii '50)

Expoziția „Artă moldovenească din sec. XV–XVII”

Album Nicolae Grigorescu

– Adrian G.	9(390)	67–68
– Averescu A.	4(385)	6
– Avram V.	6(387)	62–65
– Axenciuc V.	1(382)	24–26
– Balan D.	8(389)	94
– Bălăceanu-Stolnici C.	1(382)	9–10
– Bălăceanu-Stolnici C.	8(389)	25–28
– Beta L.	1(382)	27–31
	2(383)	20–24
	2(383)	14–19
– Bossy R.		
– Popa M.		
– Breazu F.	10(391)	17–21
– Buchet C.	11(392)	29–31
– Budura A.E.	12(393)	59–63
– Budura R.I.	5(386)	40–44
– Calafeteanu I.	12(393)	85–86
– Buga N.	5(386)	36
– Căndea V.	6(387)	16–17
– Chiritoiu M.	5(386)	22–25
– Chiritoiu M.	7(388)	25–28
– Chiritoiu M.	8(389)	54–58
– Chiritoiu M.	11(392)	50–52
– Colț R.	2(383)	49–52
– Colț R.	6(387)	18–21
– Comșa I.	8(389)	60–61
– Condurachi E.	6(387)	4
– Dărăban D.	6(387)	28–30
	7(388)	29–31
	12(393)	19–21
– Degeratu C.		4
– Djuvara M.	1(382)	27–32
– Dolghin F.	3(384)	17
– Dolghin F.	5(386)	
– Dolghin F.	8(389)	46,48
– Dolghin F.	9(390)	89
– Dolghin N.	12(393)	18
– Duju A.I.		
– Dobre F.	9(390)	59–62, 66
	10(391)	28–32
	1(382)	80
– Ghinăraș C.		
– Grigorescu L.D.		
– Moraru C.	2(283)	25–27
– Grigorescu L.D.	9(390)	20–23
– Grigorescu L.D.		
– Ștefan M.	10(391)	7–10
	11(392)	24–28
– Guida Fr.	8(389)	29–31
– Gusti D.	2(383)	4
– Hudița I.		
– Berindei D.		
	4(385)	13–18
	5(386)	12–17
	6(387)	44–48
	7(388)	36–39
– Ionescu A.S.	8(389)	42–45
– Ionescu M.E.	10(391)	5–6
– Ionescu V.I.	1(382)	48–51
– Ionescu V.	6(387)	70
– Isărescu C.	1(382)	52–54
	2(383)	38–40, 60
	3(384)	46–48
	4(385)	39–41
	5(386)	54–56
	6(387)	49–51
	4(385)	32, 33
– Kirilescu C.C.		
– Lăcustă I.	1(382)	32
– Lăcustă I.	1(382)	46–47
– Lăcustă I.	2(383)	28–32
	3(384)	23–26
– Lăcustă I.	2(383)	90–92
– Lăcustă I.	4(385)	90–93
	6(387)	90–93
	8(389)	90–93
	10(391)	90–93
	12(393)	78–81
– Lăcustă I.	9(390)	24–27
– Lăcustă I.	11(392)	32
– Lăcustă I.	12(393)	89

1948. Secretariatul C.C. al P.M.R. și Biserica

Ana Pauker despre membrii P.C.R. în 1952
 Bancherul Grigore Lupescu
 Mitropolitul Gurie
 „Iată-mă pe post de sursă documentară”
 1939-1940. Relațiile militare româno-slovice
 Mareșalul dispune, regele impune
 August 1963. Biroul politic al C.C. al P.M.R.
 despre agentura sovietică
 3-8 mai – Simpozion „Istoriografia militară
 La sfârșit și început de mileniu”
 1965. Discuții la Moscova despre
 tezaurul României

1940, Gh. Brătianu – supravegheat
 Șuşmanii – haiduci anticomuniști
 1951. Arhiva românească putea fi recuperată
 de la Moscova?
 Sfânta taină a secretului de partid
 1943. Tezaurul B.N.R. în documente sovietice
 1941-1944. Consulatul român din Viena
 salvează evrei de la deportare
 în București, acum 50 ani

Scrisoarea redactorului șef
 Ziua Națională
 Colecții la Arhivele Diplomatice ale M.A.E.
 Volum omagial dedicat rabinului Al. Șofran
 Liceul „St. Apostoli Petru și Pavel”
 Casca germană model 1935
 Răspândirea culturii
 Gh. Brătianu despre relațiile cu Germania
 înainte de război
 Emanciparea femeilor în societatea românească
 1999. Eclipsa

Zilele Bibliotecii Naționale
 Prima întâlnire Ceaușescu-Brețnev

În culisele plebiscitului din 2-5 martie 1941
 Al X-lea Congres de Genealogie și Heraldică
 Toate drumurile duc la Roma
 19 martie 1944 – R.1 descrie ocuparea Ungariei
 Denunțat de Securitate
 Cristian și Coloana
 Complex monastic ortodox la Ierihon
 A murit primul om
 Fidelitate și cultură
 Alexandru Averescu și evreii
 1944. Georgea Cantaciov intervine pentru evreii
 din Bacău
 Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși

Cristian Popișteanu. 25 decembrie 1932-

26 februarie 1999
 Scrisorile vizitei: Teotist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române –
 Papa Ioan Paul II
 Premiile Fundației Culturale
 Magazin Istoric (ediția a VI-a)

- Moraru C.			
- Grigorescu L.D.	1(382)		42-45
- Moraru C.	6(387)		19-21
- Negrea R.	2(383)		70
- Nestor Vornicescu	3(384)		9-11
- Niculescu-Mizil P.	10(391)		69, 88
- Otu. P.	2(383)		41-45
- Otu. P.	3(384)		40-43
- Otu P.	7(388)		19-24
- Otu P.	8(389)		32
- Otu P.			
- Ștefan M.	9(390)		15-18
	10(391)		11-15
- Otu P.	12(393)		43-48
- Păușan C.	12(393)		52-56
- Pokivallova T.A.	10(391)		16
- Pokivallova T.A.	11(392)		48-49
- Pokivallova T.A.	12(393)		77
- Popescu A.	3(384)		49-50, 59
- Popișteanu C.			
- Lăcustă I.	2(383)		86-89
- Popișteanu C.	4(385)		4-5
- Popișteanu C.	12(393)		4
- Preda D.	10(391)		89
- Radnev M.	4(385)		48
- Rădulescu A.	3(384)		63-65
- Scafeș C.I.	9(390)		63-66
- Simionescu I.	7(388)		4
- Siteanu E.	12(393)		46-48
- Stanciu T.	10(391)		47-50
- Stavinski M.			
- Mioc V.	8(389)		15-18
- Ștefan M.	1(382)		82
- Ștefan M.			
- Grigorescu L.D.			
- Moraru C.	3(384)		35-39
- Ștefan M.	4(385)		19-22
- Ștefan M.	7(388)		94
- Ștefan M.	9(390)		82
- Teodorescu A.	3(384)		44-45
- Usatiuc-Bulgăr A.	3(384)		12
- Varia R.	5(386)		86
- Vasilescu S.	5(386)		11
- Vasiliu M.	9(390)		64-65
- Vianu T.	5(386)		4
- Wexler T.	2(383)		47-48
- Wexler T.	10(391)		55-56
-	1(382)		70
-	2(383)		58
-	3(384)		88
-	4(385)		59
-	5(386)		86
-	6(387)		52
-	7(388)		77
-	8(389)		53
-	9(390)		58
-	10(391)		80
-	11(392)		93
-	12(393)		84
-			
-	3(384)		1
-			
-	5(386)		5
-			
-	6(387)		31-32

Istorie universală

Veche

Cele mai vechi scrieri din Europa
 Marcus Tullius Cicero
 Traian-Hadrian

- Gritten J.	1(382)		71-74
- Hera F.	5(386)		70-73
	6(387)		82-86
	2(383)		82-84

Cele șapte minuni ale lumii
Grădinile suspendate din Babilon
Templul Artemisei din Efes
Farul din Alexandria
69-70. Batavul Iulius Civilis împotriva Romei
Mausoleul din Halicarnas
Colosul din Rodos
Statuia lui Zeus din Olimpia

-	5(386)	84-85
-	6(387)	79-81
-	7(388)	87-88
-	8(389)	86-88
-	9(390)	83-86
-	10(391)	87-89
-	11(392)	86-88
-	11(392)	87-88

Medie

Explorări în istoria universităților europene

- Balotă N.	9(390)	33-38
	10(391)	33-38
	11(392)	33-38
	12(393)	33-39, 87
- Draganovici M.	3(384)	77-80
- Mărza R.	2(383)	76-80
	3(384)	81-82, 86

Construcții goticului
Rudolf II
Semnala coboară spre apus...
Parfumul medieval al castelelor suedeze
Vikingii reginei Christina
Ungaria Evului Mediu - tablou etno-demografic
Lăcrimile - o posibilă istorie
Galileo Galilei
Bretania integrată regatului francez
Carol VI - Isabeau
Lope de Vega și Micaela de Lujan

- Mureșanu C.	1(382)	75-79
- Nicolau M.	4(385)	84-88
- Nicolau M.	11(392)	72-76
- Pop I.A.	12(393)	13-18
- Tărnă M.D.	8(389)	64-66
	4(385)	79-83
	6(387)	76-78
	7(388)	83-86
	11(392)	77-80

Modernă

Goana după aur
Edgar Quinet
Împăratul Guanxu și nestemata
Saint-Just
Birmingham
Insula Iazanilor
Weimar
Revoluția napoleontană din 1799
Leopold de Hohenzollern candidează la tronul
Spaniei
Neapole, 1799. Șase luni până la eșafod
Iubire și calcul în Occidentul modern
W. Gladstone

- Barbu B.	7(388)	48-50
- Berindei D.	1(382)	5-8
- Budura A.E.	9(390)	78-82
- Conrad M.	3(384)	73-76
- Conrad M.	8(389)	82-85
- Dolghin F.	6(387)	87-88
- Dolghin F.	8(389)	76-81
- Grasso V.	11(392)	39-44
- López Sanmartin J.	7(388)	67-70
- Panait N.	11(392)	42-43
- Stanciu T.	5(386)	87-90
	11(392)	66-68

Contemporană

General Motors
Exercițiu de vizare: secolul XXI
Generalul de Gaulle față cu diplomația comunistă
Hitler Jugend
Despre colaboraționiști, cu ochii rațiunii
Mao Zedong și soțiile sale
China 1949. Dilema americanilor
Zhongguo - sensuri în evoluție
Din trecutul Croației
Anul „Marelui jubileu”
A intenționat Stalin să atace Germania?
Wittgenstein împotriva lui Hitler
Istoria și puterea
Rákosi - memorii
Politică și cifre
Arhipelagul GUPVI
Moartea lui Andropov - un mister
Ultimele zile de pace...
Sergo Beria și Marea ducesă Anastasia
Primele zile de război
Nu vă temeți, dictatorii trec...
Cât omăt este în „nota Hui”?
Zig-zag prin secolul XX

- Barbu B.	3(384)	83-86
- Boutos-Ghali B.		
- Attali J.	4(385)	35-37
- Bozgan O.	7(388)	40-43
- Bergmann R.	3(384)	51-56
- Bergmann R.	9(390)	11-14
- Budura A.E.	2(383)	61-66
- Budura A.E.	10(391)	62-68
- Budura A.E.	11(392)	57
- Castellan G.	4(385)	55-58
- Conrad M.	12(393)	82-83
- Dolghin F.	1(382)	66-67
- Dolghin F.	3(384)	56
- Dolghin F.	4(385)	49-50
- Dolghin F.	5(386)	28-29
- Dolghin F.	5(386)	58
- Dolghin F.	6(387)	22-27
- Dolghin F.	7(388)	60-62
- Dolghin F.	8(389)	19-24
- Dolghin F.	8(389)	43-44
- Dolghin F.	9(390)	5-10
- Dolghin F.	11(392)	63-65
- Dolghin F.	12(393)	50-51
- Dolghin F.	1(382)	83-86
- Lăcustă I.	3(384)	91-93
- Matei D.	5(386)	91-93
	7(388)	89-92
	9(390)	91-94
	11(392)	89-92
- Fischer-Galați St.	7(388)	10-14, 18
	8(389)	5-10
- Grigorescu D.	5(386)	50-53
	6(387)	36-40
- Hincu D.	12(393)	57-58
- Papa Ioan Paul II	5(386)	6-10
- Ionescu V.	2(383)	53-57

Europa de Est după 10 ani de libertate

Un veac precum atâtea altele

Deportarea germanilor din Sud-Estul Europei
Cum mi-am descoperit vocația
Secolul vitezei

O zi din trei lângă Gorbaciov
De la laita la Malta
La Conferința pentru Securitate și Cooperare
în Europa
René Maheu
Expoziție Rigas
7 aprilie 1939. Albania la răscruce
Două secole în câteva rânduri

- Kasimov I.	4(385)	51-54
- Lăzărescu D.	12(393)	40-42
- Lipetti V.	1(382)	58-60
- Lipetti V.	5(386)	37-39
- Macovei C.	4(385)	45
- Maksutovici G.	4(385)	42-45
- Markov Gh.	5(390)	73
- Theodorescu R.	10(391)	68
- Romano S.	11(392)	68
- Iliescu V.	12(393)	11-12

A 44-a Adunare Generală a Asociației
Tratatului Atlanticului
Ce facem cu memoria națională
Istoricul în laia arhivelor
Marele Turc la Versailles
Sf. Valentin la Hollywood
Lupta pentru tron

- Matei D.	2(383)	35-36
- Matei D.	3(384)	19-22
- Matei D.	7(388)	35
- Matei D.	10(391)	79
- Mărgărit M.	2(383)	67-69
- Medvedev R.	6(387)	41-43
- Matei D.	7(388)	57-62

„Noua Olandă” din inima Sankt-Petersburgului
25 de ani de la Revoluția garoafelor
Despre secolul XX
August 1939. Vizita suveranilor britanici în S.U.A.
Maladii noi, maladii vechi
Microfoane la Casa Albă
Secretele războiului rece
Părintele lui 007
Berlin - cronică istorică
Generalul dizident - Oleg Kalugin

- Nanu M.	2(383)	93
- Niculescu A.	7(388)	82
- Nouzille J.	6(387)	15
- Olteanu C.	7(388)	32
- Percec A.	4(385)	28-31
- Popișteanu C.	2(383)	59-60
- Popișteanu C.	3(384)	87
- Popișteanu C.	4(385)	74-78
- Popișteanu C.	5(386)	45-49
- Popișteanu C.	6(387)	66-69
- Matei D.	7(388)	63-66, 82
- Matei D.	8(389)	59-63
- Matei D.	9(390)	74-77
- Matei D.	10(391)	81-85
- Matei D.	11(392)	58-62
- Matei D.	12(393)	73-76

Previzibil-imprevizibil

- Popișteanu C.

NATO. Scurtă istorie

- Preda E.

Secolul XX
Cazul Butenko
Zece ani care au schimbat lumea
Moscova. Afacerea halatelor albe
În prag de război la Paris
Supraviețuitorii din Shanghai
Canalul Panama
Agitație pentru mileniul trei
Cum au devenit socialiste țările din Europa Centrală
și de Est

- Ragsdale H.	7(388)	88
- Ragsdale H.	11(392)	18-23
- Romano S.	12(393)	5-10
- Siteanu E.	11(392)	45-47
- Spiegler A.	11(392)	77
- Stănescu M.	8(389)	20-21
- Stănescu M.	12(393)	67-72
- Stănescu M.	12(393)	83

- Șandru V.

Centenar Garcia Lorca
Veacul contestărilor

- Vădeanu A.	10(391)	57-61
- Voinea E.	1(382)	68-69
- Voinea E.	10(391)	43-46
- Ionescu V.	11(392)	53-56
- Zbucșea Gh.	5(386)	33-36
- Zbucșea Gh.	1(382)	61-65
- Zbucșea Gh.	1(382)	81
- Zbucșea Gh.	2(383)	37
- Zbucșea Gh.	3(384)	57-59
- Zbucșea Gh.	3(384)	60-62
- Zbucșea Gh.	4(385)	72-73
- Zbucșea Gh.	4(385)	75-77
- Zbucșea Gh.	5(386)	57
- Zbucșea Gh.	5(386)	59-60
- Zbucșea Gh.	5(386)	79-83
- Zbucșea Gh.	7(388)	55-56

Kosovo
Cronică cubaneză
De la Pacal citire: vine sfârșitul lumii
Când începe mileniul III?
Când democrația siluiește demografia
1977. La Palatul Moncloa se caută soluții
Otrăvă pentru șobolani și recunoștința nației
Rudolf Hess
Vizionar la 25 ani
Arhive și pasiuni
Alexandra David-Neel
Africa - muzeul golit
Cu Howard Carter, în mormântul lui
Tutankhamon

- Șandru V.	3(384)	13-18
- Șandru V.	4(385)	7-12
- Șandru V.	5(386)	26-30
- Șandru V.	9(390)	28-32
- Șandru V.	10(391)	57-61
- Șandru V.	1(382)	68-69
- Șandru V.	10(391)	43-46
- Șandru V.	11(392)	53-56
- Șandru V.	5(386)	33-36
- Șandru V.	1(382)	61-65
- Șandru V.	1(382)	81
- Șandru V.	2(383)	37
- Șandru V.	3(384)	57-59
- Șandru V.	3(384)	60-62
- Șandru V.	4(385)	72-73
- Șandru V.	4(385)	75-77
- Șandru V.	5(386)	57
- Șandru V.	5(386)	59-60
- Șandru V.	5(386)	79-83
- Șandru V.	7(388)	55-56
- Șandru V.	11(392)	81-86

Interviurile noastre

Nicholas Georgescu-Roegen: ultimul interviu

- Constantinescu M.	4(385)	23-27
- Constantinescu M.	5(386)	18-21, 25
- Constantinescu M.	6(387)	33-35
- Dolghin F.	7(388)	33-34
- Dolghin F.	8(389)	11-14
- Matei D.	6(387)	12-14

P.I. Proicov: „Nu avem nimic de ascuns”

Acad. Răzvan Theodorescu:

„Dialogul trebuie să aibă loc”

Fr. Kahlenberg: „Arhivele depind de cei care au creat documentele”

CONTENTS (Romanian History) C. Popișteanu The National Day ● I.A. Pop The Mediaeval Demography in the Carpathian Basin ● F. Diaconu, C. Țineghe Maramureș comes back to Motherland (1918) ● C. Degeratu The General Headquarters of the Army – 140 Years ● I. Bulei P.P. Carp – The Politician (II) ● P. Otu Gh. Brătianu under Close Surveillance of the Secret Services ● C. Păiușan The Anti-Communist Resistance in the Apuseni Mountains ● A.E. Budura The Râmet Transylvanian Monastery ● A. Majuru The Painter Barabas Miklos in Bucharest ● T.A. Pokivallova The Soviet Secret Services about the Treasure of the National Bank ● I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) C. Popișteanu La fête nationale ● I.A. Pop Démographie médiévale dans le Bassin Carpatique ● F. Diaconu, C. Țineghe Le pays de Maramureș – l'union à la patrie (1918) ● C. Degeratu L'État Major Général – 140 ans ● I. Bulei P.P. Carp – l'homme politique (II) ● P. Otu Gh. Brătianu sous la surveillance de la Sûreté ● C. Păiușan Résistance anticommuniste dans les Monts Apuseni ● A.E. Budura Le monastère Râmet de Transylvanie ● A. Majuru Le peintre Barabas Miklos à Bucarest ● T.A. Pokivallova Les services secrets soviétiques sur le Trésor de la Banque Nationale ● I. Lăcustă À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К. Попишту Национальный день ● И.А. Поп Демография средневековья в Карпатском бассейне ● Ф. Диакону, К. Цинеге Марамуреш соединяется с родиной (1918 г.) ● К. Деджерату Генеральному Штабу - 140 лет ● И. Булей П.П. Карп - политический деятель (II) ● П. Оту Г. Брutiану под слежкой Сигуранцы ● К. Пăиушан Антисоветское сопротивление в Западных Карпатах ● А.Е. Будура Трансильванский монастырь Рымец ● А. Мажуру Живописец Барабаш Миклош в Бухаресте ● Т.А. Покивайлова Советские секретные службы о Кладде Национального Банка ● И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) C. Popișteanu Das Nationale Feiertag ● I.A. Pop Mittelalterliche Demographie in Karpatischen Becken ● F. Diaconu, C. Țineghe Der Maramureș vereinigt sich mit das Land (1918) ● C. Degeratu Der Generalstab ist 140 Jahre alt ● I. Bulei P.P. Carp – der Politiker (II) ● P. Otu Gh. Brătianu verfolgt von der Siguranța ● C. Păiușan Der antikommunistische Widerstand in den Apuseni Gebirge ● A.E. Budura Der Transilvanische Kloster Râmet ● A. Majuru Der Maler Barabas Miklos zu Gast in Bukarest ● T.A. Pokivallova Die sowjetischen Geheimdienste und der Schatz der National Bank ● I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia română) C. Popișteanu El día nacional ● I.A. Pop Demografia medieval en la Cuenca Carpática ● F. Diaconu, C. Țineghe La provincia de Maramureș se une al país (1918) ● C. Degeratu El Estado Mayor General: 140 años ● I. Bulei P.P. Carp – el hombre político (II) ● P. Otu Gh. Brătianu perseguido por la Seguridad ● C. Păiușan La resistencia anticomunista en los Cárpatos Occidentales ● A.E. Budura El monasterio transilvano de Râmet ● A. Majuru El pintor Barabas Miklos en Bucarest ● T.A. Pokivallova Los servicios secretos soviéticos hablan sobre el Tesoro del Banco Nacional ● I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate; difuzare redacție, Constantin Mușat, telefon: 315.09.91

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Revista Magazin istoric poate fi găsită pe INTERNET la

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>

E-mail: mistoric@itcnet.ro

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 7 000

